

Model sveučilišnog knjižničnog sustava Sveučilišta u Zagrebu

Avalon, Sonja; Blažević, Dorica; Borić, Vesna; Glavica, Marijana; Golubović, Vesna; Jokić, Marija Maja; Klarin Zadavec, Sofija; Kovačević, Radovan; Krajna, Tamara; Lopina, Mirjam; ...

Other document types / Ostale vrste dokumenata

Publication year / Godina izdavanja: **2006**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:127:222828>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb School of Dental Medicine
Repository](#)

MODEL SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Studen 2006.

Nakladnik

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Hrvatske bratske zajednice 4
10000 ZAGREB
Republika Hrvatska

Za nakladnika

dr. sc. Josip Stipanov

Urednica i koordinatorica projekta

mr. sc. Marina Mihalić

Predgovor

dr. sc. Josip Stipanov

Suradnici na projektu:

Sonja Avalon, Dorica Blažević, Vesna Borić, Marijana Glavica, Vesna Golubović, Maja Jokić, Sofija Klarin, Radovan Kovačević, Tamara Krajna, Mirjam Lopina, Zagorka Majstorović, Alisa Martek, Irena Medić, Marina Mihalić, Mirjana Mihalić, Marijana Mišetić, Tomislav Murati, Suzana Njegač, Palma Orlović-Leko, Lea Pulišelić, Mila Telenta-Tomljenović, Ankica Valenta, Dubravka Luić-Vudrag, Mirjana Vujić.

Lektura

Branka Sorokin, prof.

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak

Studio "dizajn Kovač"
info@dizajn-kovac.t-com.hr
Tel./Fax. 01/619 88 04

Tisak

Gipa d.o.o., Magazinska 11, Zagreb
01/30 40 777

Naklada

250 primjeraka

URL: <http://www.nsk.hr/info.aspx?id=130>

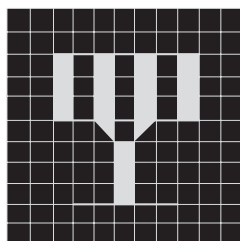
CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 621700

ISBN 953-500-056-x
978-953-500-056-3

Opća uprava za obrazovanje i kulturu
TEMPUS projekt SM_SCM-C01B04-2004
A Model of the University of Zagreb Library System

MODEL SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Studen 2006.

PREDGOVOR

U Hrvatskoj je već sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća bilo nekoliko pokušaja osmišljavanja knjižničkog sustava, kao osnovnog preduvjeta učinkovita djelovanja knjižnica, te primjerenog ispunjavanja njihove društvene uloge, koji su stvorili poticajno ozračje, povezano i s nastojanjima oko izgradnje nove zgrade Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Desetak godina kasnije, u drugoj polovici devedesetih godina, nakon što je NSK preselila i započela radom u novoj zgradi, započinju ozbiljnija nastojanja u okviru projekta NISKA (Nacionalni informacijski sustav knjižnica Hrvatske), koji, usprkos višegodišnjem radu i potpori nadležnih ministarstava nije, nažalost, priveden kraju, niti prihvaćen.

U takvim uvjetima nepostojanja osmišljene funkcionalne mreže, knjižnice se, prepoznajući potrebu i mogućnosti suradnje, povezuju sukladno znanstvenim područjima, institucionalno ili pak teritorijalno. Nacionalna i sveučilišna knjižnica preuzima u spomenutim okolnostima inicijativu, te podržana od predstavnika knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, prijavljuje projekt *Model sveučilišnog knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu*, prvi projekt iz knjižničarstva koji je pozitivno ocijenjen i bio financijski potpomognut od strane europskog Tempus programa.

Budući da je cilj projekta bio prepoznat u povezivanju i izgradnji suvremenog knjižničkog sustava svih knjižnica u okviru znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja, projekt je otpočeo obuhvaćao ne samo Sveučilište u Zagrebu, nego i knjižnice ostalih hrvatskih sveučilišta i veleučilišta, odnosno (samostalnih) znanstvenih instituta. U međuvremenu donesen, Zakon o znanstveno istraživačkoj djelatnosti i visokom obrazovanju, uspostavio je pravni okvir takvom pristupu. Iako je Nacionalna i sveučilišna knjižnica bila nositelj projekta, valja istaknuti da su na njemu radili kolegice i kolege iz drugih knjižnica Sveučilišta u Zagrebu i znanstvenih instituta, te da smo u suradnji s partnerima iz inozemstva, ostvarili projektom postavljene ciljeve.

Predložena rješenja primjerena su današnjim potrebama korisnika, te mogućnostima suvremene informacijsko-telekomunikacijske tehnologije i novih medija. Takav pristup omogućuje povezivanje i s drugim hrvatskim knjižnicama, a osobito je bitno istaknuti da projekt u cijelosti uzima u obzir brojne i brze promjene koje nastaju u društvenoj i informacijskoj okolini, na području znanosti i visokog obrazovanja, te potrebe korisnika.

Sada predstoji provedba projekta, postupna, sustavna i ustrajna izgradnja knjižničkog sustava u okviru znanstvene djelatnosti i visokog obrazovanja u Hrvatskoj, uz implementaciju novog, vrlo produktivnog knjižničkog softvera – Voyagera. U ime Nacionalne i sveučilišne knjižnice, nositelja projekta, zahvaljujem svima koji su na njemu aktivno radili, svima ostalima na razumijevanju i potpori, te posebno na spremnosti da zajedno ustrajemo u njegovu ostvarenju.

**Dr. sc. Josip Stipanov, glavni ravnatelj
Nacionalna i sveučilišna knjižnica**

IZVRŠNI SAŽETAK

U okviru procesa približavanja Hrvatske Europi, 2004. godine ukazala se je mogućnost, ali i potreba da se i knjižnice prijave za namjenska sredstva unutar programa Europske komisije.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu prijavila je jednogodišnji projekt, 14. listopada 2004.g., kojim je nakon prihvaćanja 15. travnja 2005.g. i koordinirala.

TEMPUS projekt (ref. broj SM_SCM-C01B04-2004) pod nazivom «**A Model of the University of Zagreb Library System**», (Model izgradnje knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu) trajao je do 14. listopada 2006. godine.

Projekt iz programa Europske komisije, Opće uprave za obrazovanje i kulturu odvijao se je u suradnji s tri inozemna partnera: Zemaljskom i sveučilišnom knjižnicom Donje Saske, iz Goettingena (Njemačka), kao Ugovarateljem, Kraljevskom knjižnicom iz Danske i Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom iz Finske. Hrvatski partneri u projektu su Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, Sveučilište u Zagrebu i CARNET-Hrvatska akademska i sveučilišna mreža. Ukupni proračun projekta bio je 92.801,43 € .

Inicijativa za prijavu projekta uslijedila je kao posljedica intenziviranih razgovora o potrebi promjene dosadašnjeg stanja knjižničkog sustava, odlučnosti Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Sveučilišta u Zagrebu da se konačno uspostavi i definira sustav visokoškolskih knjižnica kao usklađen, jedinstven i djelotvoran, riješi postojeći nezadovoljavajući položaj visokoškolskih knjižnica s obzirom na informatizaciju i automatizaciju knjižničkog poslovanja te definira funkcionalni model povezivanja knjižnica u skladu s očekivanim organizacijskim i strukturalnim promjenama.

Dodatan i posebno važan razlog rješavanja knjižničkog sustava i definiranja projekta povezan je s reformom visokog školstva u Hrvatskoj i konvergencije reformskih i strukturalnih procesa hrvatskog, unutar europskog visokoškolskog, što je dodatno strategijski utvrđeno i potpisivanjem Bolonjske deklaracije 2001. g.

Cilj projekta je stoga uspostava funkcionalnog modela i organizacije knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu, koji kao svoje sastavnice uključuje Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu, fakultetske, odjelne i institutske knjižnice.

Istodobno s prijavom projekta, imenovani su i članovi radnih skupina, knjižničari iz visokoškolskih knjižnica te istraživačkih instituta, čija je zadaća bila definirati funkcionalne modele u sveučilišnom knjižničnom sustavu i izraditi dokument.

U dokumentu, «*Model Sveučilišnog knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu*» koji je rezultat rada na projektu, definirana je funkcionalna mreža, te uloge i zadaće pojedinih dionika (sastavnica) u odnosu na glavne funkcije (nabava, obrada, usluge, zaštita), izrađene su smjernice i preporuke u svezi organizacije i daljnjeg djelovanja i razvoja, prvenstveno, Knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu, te njegova povezivanja s ostalim visokoškolskim knjižnicama u Hrvatskoj i izvan nje, kao otvorenog, ali konceptualno jedinstvenog sustava.

Prijedlozi koje navodimo, nastali su imajući u vidu zajednički potencijal svih knjižnica na Sveučilištu, u odnosu na fondove, stručne djelatnike, te očekivane organizacijske promjene koje moraju uslijediti u postupnoj primjeni predloženog modela. Primjena određenih preporuka i smjernica definirana je u terminskom planu.

U realizaciji projekta te definiranju smjernica i preporuka pomogli su nam kolege iz Finske nacionalne knjižnice, Kristiina Hormia Poutanen i Annu Jauhiainen te kolega Henrik Dupont iz Kraljevske knjižnice iz Kopenhagena, koji su održali 3 višednevne radionice za članove projektnih skupina. Sažetke radionica objavljujemo kao prilog. Nezamjenjivu potporu u realizaciji projekta imali smo od dr. Elmar Mittlera, ravnatelja Zemaljske i sveučilišne knjižnice Donje Saske, iz Goettingena, Njemačka, koji je održao supervizorsku radionicu nakon prve verzije dokumenta.

Podršku iz inozemstva, imali smo od ravnatelja Kai Ekholm-a iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice iz Helsinkija i Steen Bille Larsen-a, zamjenika ravnatelja iz Kraljevske knjižnice u Kopenhagenu. U Konzultantskoj skupini projekta surađivali smo s dr. Elmar Mittler-om, Kristiinom Hormia Poutanen i Steen Bille Larsen-om.

Skupine su sudjelovale u 4 višednevne radionice i na studijskom boravku u Finskoj, gdje smo posjetili Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Helsinkiju, fakultetske knjižnice u Helsinkiju, Viiki kampusu te Sveučilište u Tamper-u.

Održano je nekoliko zajedničkih sastanaka svih radnih skupina i brojni sastanci pojedinih radnih skupina. Modele i smjernice suradnje predstavili smo na 8. Danima visokoškolskih i specijalnih knjižnica u Opatiji, na Sveučilištu u Osijeku, na poziv Gradske i sveučilišne knjižnice u Osijeku i u Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci, te za visokoškolske knjižničare zagrebačkog Sveučilišta.

U tijeku projekta izrađeno je nekoliko verzija dokumenta. Ovdje predstavljamo zadnje, no ne i posljednje viđenje promjena i smjernice koje treba prihvatiti u sustavu.

Na projektu su sudjelovali knjižničari iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice, sa Sveučilišta u Zagrebu, restauratori iz Odjela zaštite Nacionalne i sveučilišne knjižnice i sa Rudarsko-geološko naftnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te predstavnici CARNet-a.

U radnim skupinama sudjelovali su:

Nabava: Sonja Avalon, Dubravka Luić-Vudrag, voditeljica, Alisa Martek i Mila Telenta-Tomljenović

Obrada: Dorica Blažević, voditeljica, Tamara Krajna, Tomislav Murati, Lea Pulišelić i Mirjana Vujić

Usluge: Vesna Borić, Marijana Glavica, Vesna Golubović, Mirjam Lopina, Zagorka Majstorović, Marina Mihalić, voditeljica i Ankica Valenta

Zaštita: Irena Medić, voditeljica, Suzana Njegač, Palma Orlović-Leko

Razvoj: Maja Jokić, voditeljica, Sofija Klarin, Radovan Kovačević, Marijana Mišetić.

Zahvaljujemo se na suradnji kolegama koji nisu formalno bili članovi projektnih skupina, ali su ustrajali u konstruktivnoj podršci i sudjelovali u oblikovanju pojedinih prijedloga.

Želja nam je da takvih projekata, koji potiču zajedničku suradnju bude više, da budući rezultati pomognu uspostavi boljih knjižnica, te da postanemo stvarno jedinstveni sustav, u kojem će svatko imati svoju ulogu i zadaću na dobrobit onih zbog kojih se sve odvija-naših KORISNIKA.

mr. sc. Marina Mihalić
v.d. Ravnateljica Razdjela nacionalna knjižnica
koordinatorka projekta

Poglavlje 1.

NABAVA

Predložen je model uspostave kooperativne i koordinirane nabave u visokoškolskom knjižničnom sustavu Sveučilišta u Zagrebu, uz mogućnost povezivanja s ostalim sveučilištima u Hrvatskoj.

Predložen je mogući model nacionalnog akademskog konzorcija sa smjernicama za uspostavu suradnje i zajedničkog djelovanja u sveučilišnom knjižničnom sustavu na području nabave elektroničkih izvora informacija.

1. 1. UVOD

Zadaća je bila predložiti model za uspostavu kooperativne i koordinirane nabave znanstvenih i stručnih izvora informacija za visokoškolski knjižnični sustav Sveučilišta u Zagrebu, a zatim i ostalih sveučilišta u Hrvatskoj. Sveučilišni knjižnični sustav je složen sustav (administrativno, informacijsko-tehnološki, stručno, organizacijski i komunikacijski), u kojemu svaka pojedina članica zadovoljava potrebe svojih primarnih korisnika odnosno šire, potrebe pojedinog znanstvenog područja, zbog čega je nužno povezivanje knjižničnih zbirki/izvora unutar sustava. Kako je nabava izravno povezana s izgradnjom fondova/zbirki, nastojali smo shematski prikazati i opisati tipologiju karakterističnu za dosadašnji sveučilišni sustav. Danas se, osim tradicionalnih zbirki u tiskanom formatu, primjenom novih tehnoloških alata razvijaju zbirke u digitalnom formatu – institucionalni repozitoriji.

Internet i nove informacijske tehnologije ne samo da mijenjaju načine znanstvene komunikacije i usvajanja znanja (pre-print arhivi znanstvenih radova, učenje na daljinu, besplatan pristup izvorima na mreži/open access–OA), nego se mijenja i način nabave (licencni konzorciji), te način izgradnje zbirki.

U tijeku je implementacija integriranog knjižničkog paketa, Voyager, koja je preduvjet tehnološkim i integracijskim procesima u sveučilišnom knjižničnom sustavu. Modul nabave osigurati će preglednost procesa nabave za sve članice sveučilišnog sustava, od prijedloga, narudžbe do pristizanja.

Rezultat našega rada prijedlog je mogućeg modela nacionalnog akademskog konzorcija sa smjernicama za uspostavu suradnje i zajedničkog djelovanja u sveučilišnom knjižničnom sustavu na području nabave elektroničkih izvora informacija.

Ključnu ulogu u tom načinu nabave ima središnja knjižnica sustava, a na nacionalnoj razini, kao i na Zagrebačkom sveučilištu to je NSK, a na ostalim sveučilištima u Hrvatskoj tu će funkciju preuzeti sveučilišne knjižnice. Postupno će biti uključene sve vrste knjižnica koje djeluju u RH.

1. 2. FAZE PROJEKTA

Zatečeno stanje

Nakon analize zatečenog stanja nastojali smo identificirati «prepreke» za koordiniranu nabavu/fondova u knjižničnom sustavu Zagrebačkog i ostalih sveučilišnih sustava u Hrvatskoj.

To su:

- jačanje uloge središnjih knjižnica po znanstvenim područjima
- povezanost sustava prema znanstveno/stručnom području (SZI¹ podsustavi), a ne matičnom sveučilištu

¹ Sustav znanstvenih informacija (SZI) iznikao je iz potrebe za okupljanjem knjižnica u sustavu znanosti i visoke naobrazbe kojima je temeljna zadaća podupiranje znanstveno-istraživačkog rada i nastave na sveučilištima i znanstvenim institutima. Osnovni zajednički cilj je osiguravanje pristupa informacijama potrebnim za znanstveni i obrazovni rad. Dostupno na: <http://www.szi.hr/>

- podsustav fakultetskih, zavodskih knjižnica nije povezan sa središnjom sveučilišnom knjižnicom,
- izoliranost sveučilišnih knjižnica (posebno NSK) i drugih knjižnica općeznanstvenog profila (primjerice Knjižnice HAZU i dr.) – fondovi nisu izravno dostupni u SZI (nerelevantan pokazatelj obuhvata i kvalitete naslova prema znanstvenom području – pretraživač Preskok)
- nedostatak skupnog kataloga / informacije o fondovima visokoškolskih knjižnica (SZI i CROLIST te pojedinačni OPAC dostupni na Internetu, katalogi i poveznice na središnje knjižnice)
- povezanost knjižnica u okvirima korištenja istog paketa, CROLIST (različite vrste knjižnica)
- obvezni primjerak dominira fondovima sveučilišnih knjižnica
- odsustvo koordinacije – NSK kao središnja knjižnica sustava ne koordinira nabavu e-izvora
- centralizirana nabava e-izvora – na razini projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, a dostupno putem Centra za on-line baze podataka u suradnji sa CARNET-om i knjižnicom Instituta Ruđer Bošković,
- neujednačena nabava tiskane građe (ispitna literatura... nedovoljan broj primjeraka)

Sadašnje stanje ne pogoduje uspostavi jedinstvenog koordiniranog sustava sa sveučilišnom knjižnicom koja bi trebala imala središnju ulogu, nego predstavlja «prepreku» za transformaciju postojećih parcijalnih sustava u opće prihvaćen model integriranog sveučilišnog sustava prema međunarodnim preporukama.

Polazišta:

Prema Bolonjskoj deklaraciji sveučilišne knjižnice promoviraju promjene u sustavu visoke naobrazbe i nisu više samo podrška nastavnim planovima i programima nego postaju ravnopravan partner sticanju i stvaranju znanja te okosnica integriranog sveučilišnog knjižničkog sustava.

U skladu s promjenom modela znanstvene komunikacije i općim razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije, težište se, u izgradnji sveučilišnih zbirki, pomiče na elektroničke izvore. Suvremeni pristup zasniva se na novom organizacijskom modelu kooperacije i koordinacije – konzorciju. Naš prijedlog modela nabave informacijskih izvora na sveučilištu u skladu je s praksom najboljih europskih sveučilišnih sustava (BIBSAM, Švedska i FinELib, Finska).

1.3. CILJ I SVRHA

Cilj koordinirane nabave

Cilj je sustavna nabava izvora informacija i učinkovito zadovoljenje potreba hrvatske akademske i znanstvene zajednice.

- Uspostava stalnog zajedničkog tijela odgovornog za koordiniranu nabavu

- Povezivanje članica sveučilišnog knjižničkog sustava u konzorcij (nacionalni centralizirani model) – radi osiguravanja povoljnih uvjeta licencnih ugovora od komercijalnih dobavljača
- Povećati broj, vrstu i kvalitetu (svi formati) informacijskih izvora prema nastavnim planovima i programima Zagrebačkog Sveučilišta, svih njegovih sastavnica (fakulteta, akademija, instituta i istraživačkih centara) radi zadovoljenja potreba svih korisnika (studenta, profesora, znanstvenika, suradnika)
- Izgradnja i održavanje relevantnih fondova – zbirke (fizičkih i virtualnih) na lokalnoj razini i na razini cijeloga sveučilišnog sustava

Svrha

- **Racionalizacija** trošenja proračunskih sredstava
- **Izbjegavanje** nepotrebnog **podvostručavanja izvora** na razini sustava
- Popunjavanje značajnih praznina u fondovima
- Informiranost korisnika o raspoloživim izvorima i **osiguravanje pristupa**

Očekivani rezultati

- Djelotvorna i aktivna podrška nastavnom i znanstveno-istraživačkom procesima (u skladu sa zahtjevima Bolonjske deklaracije)
- Povećanje produkcije i kvalitete znanstvenog rada
- Analiza korištenosti svih raspoloživih izvora – kao pomagalo za nabavnu politiku

1.4. IZLAGANJE PROBLEMATIKE

U Hrvatskoj paralelno postoje sustavi za nabavu i osiguravanje korištenja e-izvora informacija. Ne postoji zajednička strategija na razini sustava, a niti su sve knjižnice jednako uključene i zastupljene u odlučivanju. Zapravo se radi o konzorcijalnom korištenju izvora, a ne o formalnom obliku konzorcijalnog udruživanja knjižnica u svrhu nabave.

1.4.1. Koordinacija nabave

U nastavku se opisuju različiti pokušaji koordinirane nabave u visokoškolskim knjižnicama.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Studijska biblioteka (1980. – 1992.)

Model Studijske knjižnice je nastao kao nadogradnja matičnoj funkciji Knjižnice s obzirom na ulogu u visokoškolskom i znanstvenom dijelu Bibliotečno-informacijskog sistema (BIS), a samo su pojedina znanstvena područja bila istaknuta kao posebne baze podataka (Znanstvene informacije/ZIN – pretraživanje u DIALOG-u, Čitaonica

strane znanstvene periodike/ČTČ, Bibliotekarstvo-dokumentacija-informacijske znanosti/BDI, pedagoške znanosti/EDK, menadžment (prethodno SMP), Zbirka službenih publikacija/ZSP i slavistička literatura/SLV). Nabavna politika temeljila se načelom potrebe za najaktualnijim i potpunim znanstvenim informacijama iz svijeta, slobodnog pristupa i interdisciplinarnosti izvora. Suradnja sa Sveučilištem u Zagrebu organizirana je putem članstva njegovih djelatnika u znanstvenim odborima. Odabrani izvori podržavali su sustav istraživačkog programa hrvatske akademske znanstvene zajednice, što je u skladu s današnjim smjernicama Bolonjske deklaracije.

Koordinacija nabave stranih znanstvenih časopisa u Hrvatskoj (1982. - 2005.)

Prva faza koordinacije 1982. – 1990.

U hrvatskom znanstvenom i sveučilišnom sustavu jedino iskustvo koordinacije u nabavi, je ono vezano uz nabavu stranih znanstvenih časopisa koji su se financirali iz državnog proračuna. Za sve se knjižnice u sustavu znanosti i visokog školstva od 1982. godine (restrikcija državne potpore, smanjen proračun) do danas, s manjim prekidima, koordinira nabava stranih znanstvenih časopisa. Republička zajednica za znanstveni rad bila je nosilac programa, a Koordinacijski savjet potrošača strane znanstvene i stručne literature izvođač. Kriteriji financiranja su bili: šest ključnih knjižnica za pojedina znanstvena područja (državna potpora 80%), a 347 knjižnica u sustavu sufinancirane su s 40%. Kriteriji za koordinaciju su bili izbjegavanje dupliciranja naslova unutar sveučilišta, te poštivanje kontinuiteta pretplate naslova pojedine institucije, sa ciljem smanjenja broja naslova i primjeraka.

Ovaj sustav se u praksi pokazao kao neprilagodljiv na promjene popisa odabranih naslova, toleriralo se je otkazivanje naslova, a nadzirala narudžba novih.

Druga faza koordinacije 1990. – 2005.

Od devedesetih godina ustrojeno je Povjerenstvo za nabavu pri Ministarstvu znanosti i tehnologije. Zadaća je bila povećanje broja naslova i smanjenje broja primjeraka (tiskani oblik časopisa). Broj naslova se mahom povećavao u knjižnicama koje nisu bile središnje sveučilišne nego središnje knjižnice prema znanstvenim područjima, a za odabir naslova primjenjivani su slični kriteriji kao osamdesetih godina. Akademske 1998/99. godine pokrenuta je nabava elektroničkih inačica znanstvenih časopisa koje je MZT nabavljalo izravno bez posrednika – prema centraliziranom modelu, a takav se model nabave znanstvenih časopisa ostvaruje sve do 2005. godine izravnom pogodbom MZOŠ-a s izdavačima (Elsevier, Wiley, Springer i Kluwer). Poseban je bio ugovor s američkim agregatorom EBSCO-m (predstavništvo za Hrvatsku) za nabavu časopisa 26 izdavača.²

1.4.2. Oblici neformalne «konzorcijalne» nabave

Centar za online baze podataka (1995.-danas)

Na poticaj i uz potporu tadašnje Uprave za informatiku Ministarstva znanosti i tehnologije pristup najvažnijim svjetskim bazama podataka za hrvatsku akademsku i znanstvenu zajednicu počeo se osiguravati 1995. godine. Prva nabavljena baza podataka

² Prijedlog strategije nabave znanstvenih i stručnih časopisa i baza podataka – prijedlog Povjerenstva za nabavu MZOŠ-a iz 2004. godine

bila je Current Contents, a kako je Institut Ruđer Bošković imao dosta iskustva s osiguravanjem mrežnog pristupa toj bazi podataka, započeo je projekt Centar za online baze podataka³, radi sustavnog osiguravanja pristupa bazama podataka iz različitih znanstvenih područja. Sljedeće godine projektu se pridružila Hrvatska akademska i istraživačka mreža - CARNet, kao ustanova koja je brinula o implementaciji IT na hrvatskim akademskim i istraživačkim ustanovama. Osim toga CARNet je u jednu mrežu obuhvaćao sve akademske i istraživačke ustanove u Hrvatskoj i time definirao sveobuhvatni konzorcij CARNet-MZOŠ ustanova koji je bio osobito pogodan za pregovore s proizvođačima/dobavljačima baza podataka i osiguravanje što povoljnijih licencnih uvjeta. Danas Centar za online baze podataka svojim korisnicima nudi više od četrdeset baza podataka među kojima su najvažnije bibliografske baze podataka iz pojedinih znanstvenih područja⁴.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica (2000. do danas)

Istodobno je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu organizirala konzorcijalni pristup bazama podataka (minikonorcij) u dogovorima s ostalim sveučilišnim i fakultetskim knjižnicama. Prve baze podataka 2000. godine bile su Emerald MCB sa cjelovitim tekstovima članaka, Proquestova bibliografska baza podataka ABI/Inform Global 2002. godine (područje ekonomije i menadžmenta), te zbirka časopisa SAGE full text 2003. godine.⁵ Danas prema neformalnom dogovoru sa Centrom, Nacionalna i sveučilišna knjižnica kontinuirano nabavlja jedan dio e-izvora (CABI tematski konzorcij, i dr.), ostale izvore koje je NSK kontinuirano nabavljala postepeno preuzima Centar za online baze podataka.

Usvajanje suvremenog modela – prema "e-only" modelu

Od 2005. godine prioritet u planiranju i raspodjeli raspoloživih proračunskih sredstava imaju elektronički časopisi koji se nabavljaju putem Centra za online baze podataka s ciljem osiguravanja mrežnog pristupa komercijalnim bazama podataka kao i onima sa slobodnim pristupom za sve članice znanstvene i istraživačke zajednice RH (istraživače, nastavnike i studente).

To je centralizirani model nabave koji ima neke značajke neformalnog konzorcija.

1.4.3. Prema e-Sveučilištu

Nabava i razvoj fondova je aktivnost usmjerena stalnom opskrbljivanju knjižnice informacijskim izvorima (tiskanim i elektroničkim) radi zadovoljenja potrebe svih korisnika. Promjena okruženja (e-okruženje, Internet) dovodi do toga da podrška u procesu učenja nije više knjižnica sa svojim analognim izvorima, već je to virtualna integracija svih izvora u procesu učenja (e-learning), koja potiče projekte e-Sveučilišta.

Suvremena nabava odvija se najmanje u dva smjera: u sustavu tiskane građe i elektroničkih izvora (hibridna knjižnica). Iako statistički pokazatelji i drugi izvori pokazuju postojano i visoko korištenje tradicionalne, analogne građe, elektroničko okruženje

³ Projekt Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ), CARNet-a i Instituta Ruđer Bošković

⁴ primjerice Medline za biomedicinu, INSPEC za fiziku, MathSciNet za matematiku, Agricola za biotehničke znanosti, GeoRef za geoznanosti, PsycInfo za psihologiju, FSTA za prehrambenu tehnologiju, Compendex za tehničke znanosti

⁵ Jokić, M. Konzorcijalni pristup – model nabavne politike. // Specijalne knjižnice – izvori i korištenje znanja. Zbornik radova 4. dana specijalnoga knjižničarstva Hrvatske, Opatija, 25. i 26. travnja 2002. / uredila Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003., 25-31

i rasprostranjena upotreba elektroničkih izvora uzrokovala je ključne promjene. Od knjižnice u visokoškolskom sustavu se ne očekuje da bude usredotočena na nabavu pojedinačnih jedinica za lokalnu zbirku, već da osigura pristup međunarodnim znanstvenim i stručnim informacijama.

Kod nas, ni pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, kao poslodavcu i financijeru, niti pri Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici i kao središnjoj knjižnici Zagrebačkog sveučilišta, ne postoji nikakvo tijelo koje bi na formalan i transparentan način administriralo nabavu elektroničkih izvora informacija, tako da budu uključene sve knjižnice u visokoškolskom sustavu.

1.4.4. Od nacionalnog do međunarodnog modela konzorcija

U potpuno promijenjenoj poslovnoj okolini, u nabavi se više ne kupuje fizički primjerak knjižnične građe, nego se osigurava pristup elektroničkim izvorima. Knjižnice se udružuju u konzorcije da bi postigle povoljnije uvjete zajedničkog korištenja znanstvenih i stručnih e-izvora.

Za akademske knjižnice konzorciji su postali vrlo važni, dijelovi kulture poslovanja.

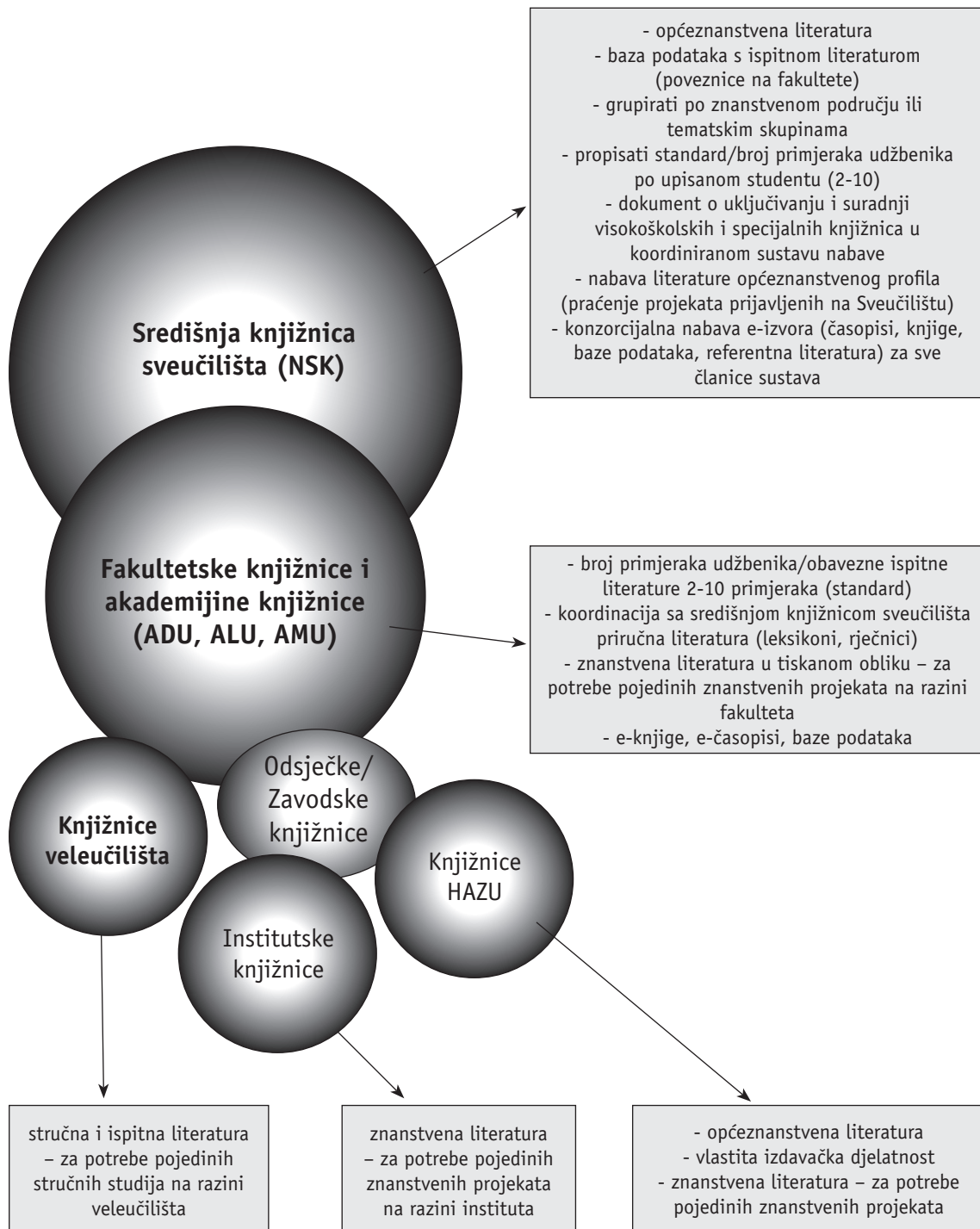
U Europi postoji više modela konzorcijalnog udruživanja knjižnica, tzv. «licencni konzorciji». Tri su osnovna modela s obzirom na financiranje nabave e-izvora: nacionalni centralizirani model, nacionalni decentralizirani model te regionalni model. Udruživanje knjižnica prema znanstvenim područjima također se smatra regionalnim modelom. U većini zemalja Europe primjenjuje se nacionalni centralizirani model. Značajka tog modela je jaka centralna uloga nacionalne knjižnice, te trajna financijska potpora države.

Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja u Europi koja nema nacionalni konzorcij za nabavu e-izvora. Smatramo da je **nacionalni centralizirani model** najpogodniji za konzorcij u našem okruženju prije, svega, zbog stabilnosti financiranja (MZOŠ-a). Taj se model bazira na središnjoj ulozi nacionalne knjižnice čija je zadaća da organizira nabavu i dostupnost e-izvora na nacionalnoj razini.

1.5. SVEUČILIŠNI KNJIŽNIČNI SUSTAV (SKS) – ČLANICE

Radi jednostavnijeg prihvaćanja dokumenta grafički su prikazane članice u SKS i konzorcijalni model (organizacija i redosljed postupaka). Navedene su zadaće u nabavi/izgradnji fondova karakteristične za profil središnje knjižnice, Nacionalne i sveučilišne knjižnice, drugih središnjih sveučilišnih, fakultetskih, institutskih, zavodskih knjižnica.

Shema 1.1: SKS (Sveučilišni knjižnični sustav Sveučilišta u Zagrebu) - članice

Struktura sveučilišnog knjižničkog sustava – zadaća sastavnica

Središnja poveznica sveučilišnog knjižničkog sustava je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica:

- Izgrađuje središnju nacionalnu zbirku (obvezni primjerak) – hrvatska kulturna pisana baština (croatica)
- Koordinira nabavu inozemnih e-izvora (e-časopisi, e-knjige i baze podataka) → osnovati radne skupine (RS) za pojedina znanstvena područja
- Nabavlja multidisciplinarne i interdisciplinarne izvore i referentnu građu općeg tipa te temeljna djela kulture i znanosti

Središnja knjižnica sveučilišta

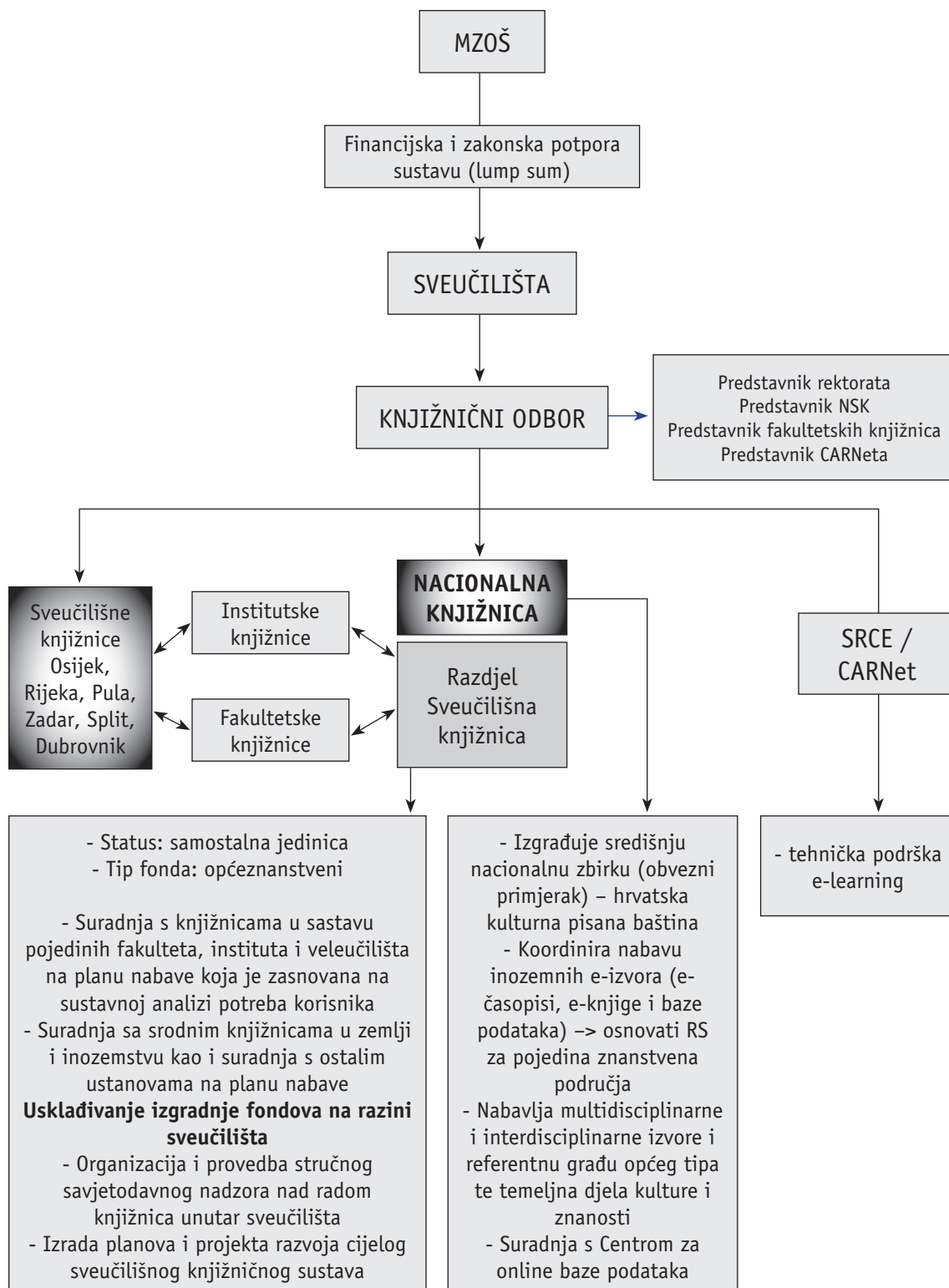
- Suradnja s knjižnicama u sastavu pojedinih fakulteta, instituta i veleučilišta na planu nabave koja je zasnovana na sustavnoj analizi potreba korisnika
- Suradnja sa srodnim knjižnicama u zemlji i inozemstvu kao i suradnja s ostalim ustanovama na planu nabave
- Usklađivanje izgradnje fondova na razini sveučilišta
- Organizacija i provedba stručnog savjetodavnog nadzora nad radom knjižnica unutar sveučilišta (matičnost)
- Izrada planova i projekta razvoja cijelog sveučilišnog knjižničkog sustava

Ostala sveučilišta u Hrvatskoj – Osijek, Rijeka, Split, Zadar, Dubrovnik, Pula sa svojim sastavnicama sudjelovati će, koordinirati i surađivati u izgradnji zbirki unutar sustava visokoškolskih knjižnica (vidi shemu 2).

Sveučilišni računski centar – SRCE/CARNet

- e-learning
- tehnička podrška knjižničnom sustavu

Shema 1.2: Sveučilišni knjižnični sustav / aspekt nabave – upravljanje, financiranje i povezanost članica u sustavu

1.6. NAČELA NABAVNE POLITIKE I IZGRADNJE ZBIRKI: NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA I ČLANICE SUSTAVA

Načela koordinirane nabave - strategija

Koordinirana izgradnja fondova podrazumijeva zajednički dogovor oko politike izgradnje fondova (odabir, nabava, specijalizacija fondova, izrada smjernica/plana kooperativne nabave, itd.) između dvije ili više knjižnica.

Koordinirana nabava pretpostavlja konsenzus članica sustava u odabiru modela (centralizirani, decentralizirani ili kombinirani), o načinu financiranja, vrsti i sadržaju izvora koji će se nabavljati na razini sustava, uvažavanju zatečenog stanja, te izradi smjernica za dugoročnu nabavu kao i smjernica za knjižnice u sustavu.

Načela suradnje:

- međusobno informiranje o odlukama koje se tiču svih članica sustava
- dogovorena nabava – određivanje prioriteta
- podržavanje i razvoj specijalnih zbirki po znanstvenim područjima
- uvođenje i primjena modela *Conspetus* (za identificiranje postojećih fondova po područjima te analizu i vrednovanje zbirki)

Opća načela:

- Planirano i racionalno korištenje proračunskih sredstava (posebice za nabavu e-izvora, e-knjige i e-časopisa)
- Transparentnost pregovaranja kod licenciranja e-izvora
- Potpunije i brže zadovoljavanje potreba korisnika za građom i informacijom (just in time)
- Politika razvoja fondova:
 - ◆ izbjegavanje nepotrebnog podvostručavanja izvora informacija
 - ◆ popunjavanje «značajnijih» praznina u fondovima / ravnoteža u zastupljenosti prema stručnim područjima
- Povezivanje zbirki / informacijskih resursa među članicama sustava (tematske cjeline)

Nacionalna i sveučilišna knjižnica

Načela nabavne politike Nacionalne i sveučilišne knjižnice su u skladu s dvojnou funkcijom Knjižnice: nacionalnom i sveučilišnom a temelji se na *asimetričnosti* kod izgradnje fondova:

za nacionalnu zbirku – sveobuhvatnost i potpunost, a za sveučilišnu zbirku – selektivnost / koordinacija u sustavu prema znanstvenim područjima prema modelu *Conspetus*.

Opis	Nacionalna zbirka	Sveučilišna zbirka
Sveobuhvatnost i potpunost	+	-
Planiranje / upravljanje izvorima informacija na razini sustava	(djelomično – kao nabava izvora osim obveznog primjerka)	+
Univerzalnost	+	+
Dosljednost	+	+
Ravnoteža	-	+
Selekcija – formalna i sadržajna	uglavnom formalna	sadržajna
Evaluacija	-	+
Prilagođavanje novim formatima	+	+
Aktualnost	+	+
Ažurnost	+	+
Koordinacija u sustavu	+	+
Uvažavanje korisničkih zahtjeva	djelomično	+
Jednostavnost korištenja	+	+

Tablica 1: Načela izgradnje nacionalne i sveučilišne zbirke

Članice u sustavu

Sveučilišni knjižnični sustav je složen sustav u kojemu pojedine članice zadovoljavaju potrebe svojih primarnih korisnika (na odsjeku/zavodu) odnosno potrebe pojedinog znanstvenog područja, a u skladu s time se oblikuju zbirke. Kriteriji za izgradnju zbirki su kvaliteta i raznovrsnost građe i izvora.

Specijalna zbirka:

prvenstveno treba podržavati nastavni plan i program sveučilišta i svih njenih sastavnica u skladu s Bolonjskom deklaracijom vodeći računa o dovoljnom broju primjeraka i dinamici izgradnje fondova (jednosemestralni kolegiji).

- Nabavljati veći broj primjeraka ili digitaliziranu inačicu⁶ (prema Standardima za visokoškolske knjižnice)
- Nabavljati sve vrste građe za znanstveno područje, a ne samo onu koja ima povijesni ili isključivo znanstveni karakter
- Uvažavati različitosti pojedinih znanstvenih područja primjenom modela *Conspetus*
- Uključiti neknjižnu građu hrvatskih akademskih knjižnica (e-knjige i e-časopise putem Konzorcija hrvatskih akademskih knjižnica).

⁶ Projekt BYTES – Books You Teach Every Semester – ispitna literatura (udžbenici, časopisi i ostali materijali) koju koriste studenti u nastavnim programima, a prioriteti su za digitalizaciju zbog čestog korištenja

1.7. ULOGA I ZADAĆE KNJIŽNICA U SUSTAVU

Zadaće Središnje knjižnice sustava – Sveučilišne knjižnice

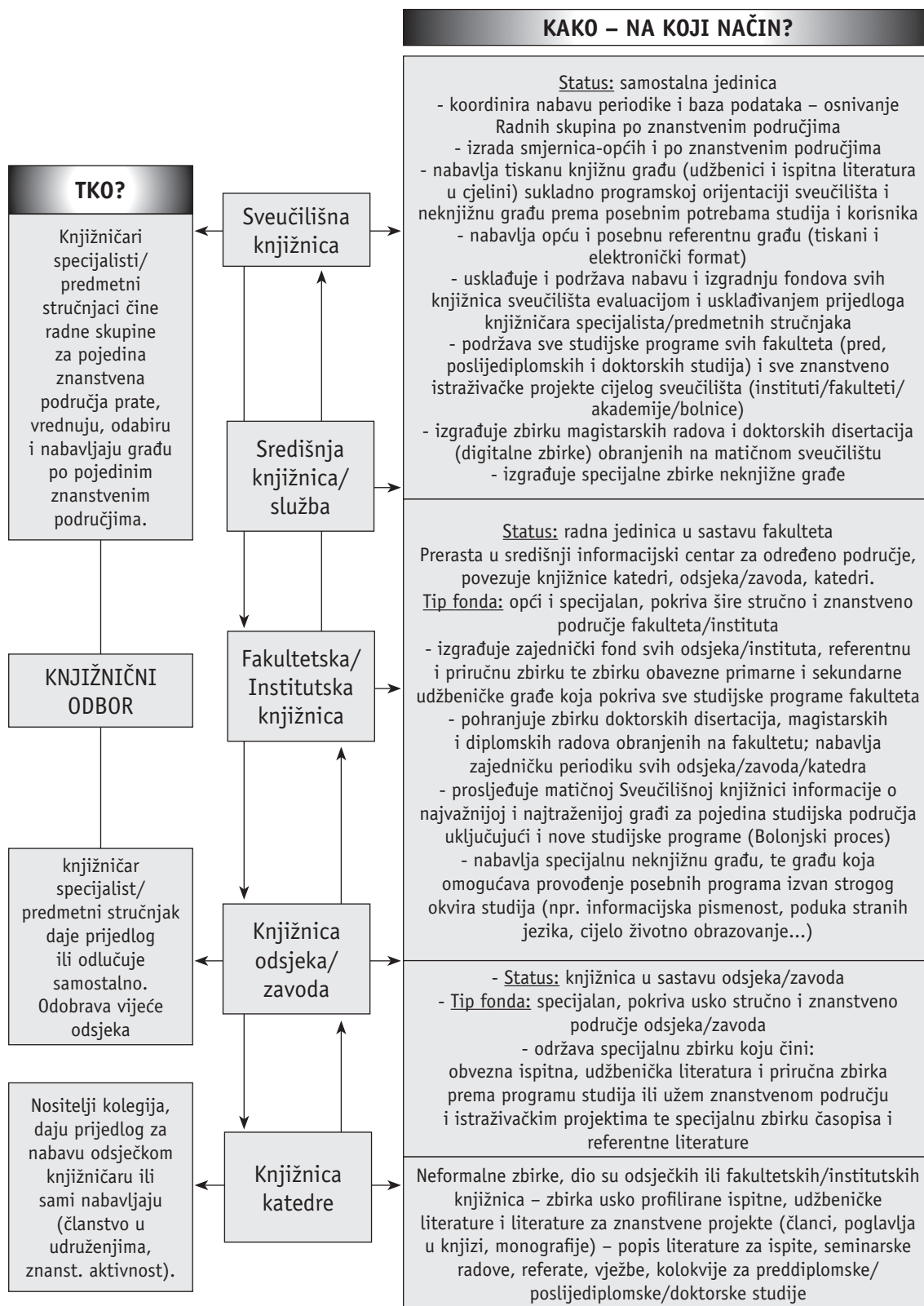
- Planiranje, organizacija, strategija i koordinacija knjižnica u sustavu u funkciji nabave
- Priprema, vrednovanje i usklađivanje zajedničkih lista za nabavu (strani časopisi, elektronički izvori i dr.) za slijedeću godinu
- Protokolirana komunikacija s izdavačima, dobavljačima i agregatorima
- Provođenje zajedničkih natječajnih postupaka, od narudžbe do praćenja realizacije (reklamacije, kontrole, izmjene)
- Osiguravanje pristupa i održavanje svih licenciranih baza podataka
- Protokolirana komunikacija, podrška i suradnja sa svim fakultetskim i institutskim knjižnicama Sveučilišta – poboljšanje suradnje među knjižnicama, članicama sustava – informacije učiniti dostupne svima
- Praćenje nastavnih, znanstvenih i istraživačkih programa i projekata Sveučilišta
- Osiguravanje optimalnog broja primjeraka⁷ – ispitna literatura (prema standardima)
- Osiguravanje uvjeta za sustavno izdvajanje u repozitorij (izlučivanje, dotrajnost)

Zadaće fakultetskih i institutskih knjižnica

- Pratiti hrvatsku izdavačku djelatnosti (knjige i časopise)
- Pratiti potrebe za znanstvenom građom prema programima poslijediplomskog i doktorskog studija
- Nabavljati dovoljan broj primjeraka ispitne literature, priručnika za studente diplomskog studija
- Nabavljati referentnu građu za svoje znanstveno područje
- Izgrađivati specijalne zbirke prema znanstvenim područjima koja pokriva fakultet ili institut
- Dostavljati prijedloge za zajedničku listu nabave e-izvora za narednu godinu
- Popunjavati značajnije praznine u specijalnim zbirkama

⁷ Praksa Sveučilišne knjižnice u Helsinkiju – Središnja knjižnica nabavlja 1 do 3 primjerka naslova prema ukupnom broju upisanih studenata, dok fakultetske knjižnice posjeduju samo usko stručnu/seminarsku literaturu.

Shema 1.3: Pregled fondova / zbirke i način izgradnje

1.8. KONZORCIJ HRVATSKIH AKADEMSKIH KNJIŽNICA – INICIJATIVA ZA OSNIVANJE

Knjižnični konzorcij se osniva kao ugovorna interesna zajednica, odnosno udruga samostalnih knjižnica i knjižnica u sastavu, sa svrhom ostvarivanja zajedničkog cilja (npr. razvoj i održavanje knjižničnih sustava, zajedničko pregovaranje i korištenje baza podataka i e-publikacija, izgradnja skupnog kataloga, digitalne zbirke i dr.). Konzorcij može imati i druge zajedničke ciljeve.

Ekonomske prednosti konzorcijalne nabave:

- Povoljniji uvjeti nego pojedinačna pretplata, veći broj informacijskih izvora, veći popusti i povoljniji uvjeti pristupa, arhiva e-časopisa, smanjenje međuknjižnične posudbe među knjižnicama-članicama konzorcija
- Konzorcijski ugovori mogu pozitivno riješiti praćenje obnove pretplate, troškova inflacije i porasta cijene časopisa.

Predlaže se da sjedište Konzorcija hrvatskih akademskih knjižnica za nabavu e-izvora bude u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, koja će koordinirati radom konzorcija. Očekivani partneri su Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, kao glavni financijer pretplata na strane znanstvene časopise i baze podataka u Republici Hrvatskoj i rektori svih sveučilišta u Republici Hrvatskoj.

Ustroj

UPRAVLJAČKA I PREGOVARAČKA SKUPINA

Zadaće Upravljačke skupine:

- prihvaćanje i verifikacija zahtjeva ekspertne skupine
- utvrđivanje raspoloživih financijskih sredstava
- usklađivanje s potrebama sveučilišta
- utvrđivanje konačnog prijedloga za nabavu

Zadaće Pregovaračke skupine:

Pregovaranje sa izdavačima i prihvaćanje najpovoljnije ponude

Vremenski slijed pri licenciranju:

- prikupljanje konačne liste od upravljačke skupine
- odabir dobavljača/proizvođača/izdavača
- pregovaranje/dogovaranje cijene
- ugovaranje uvjeta korištenja
- transparentnost postupka – utvrditi komunikacijski protokol za sve članice konzorcija

EKSPERTNA SKUPINA

Zadaće ekspertne skupine:

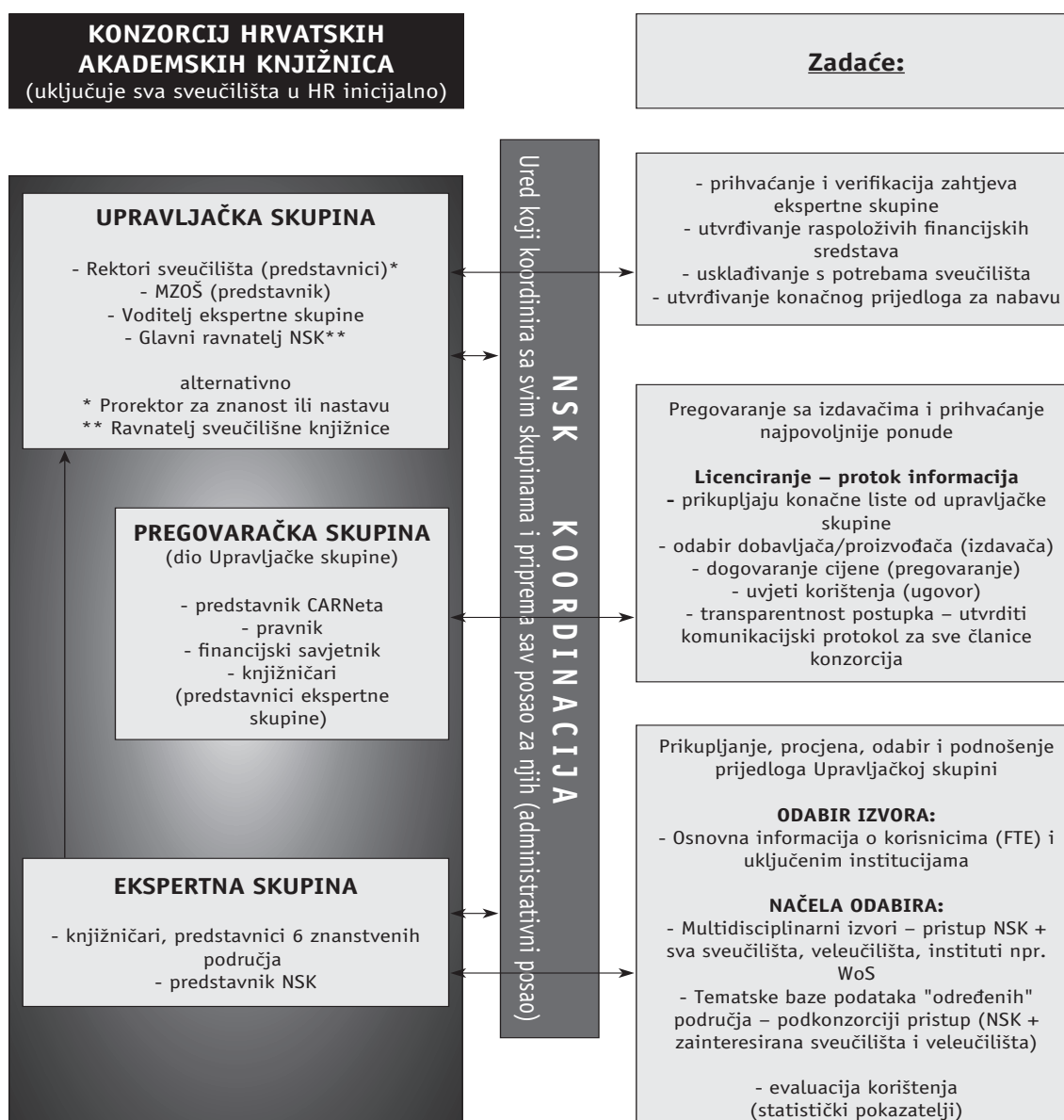
Prikupljanje, procjena, odabir i podnošenje prijedloga upravljačkoj skupini.

Prije procesa odabira potrebna je informacija o korisnicima (FTE) i uključenim institucijama.

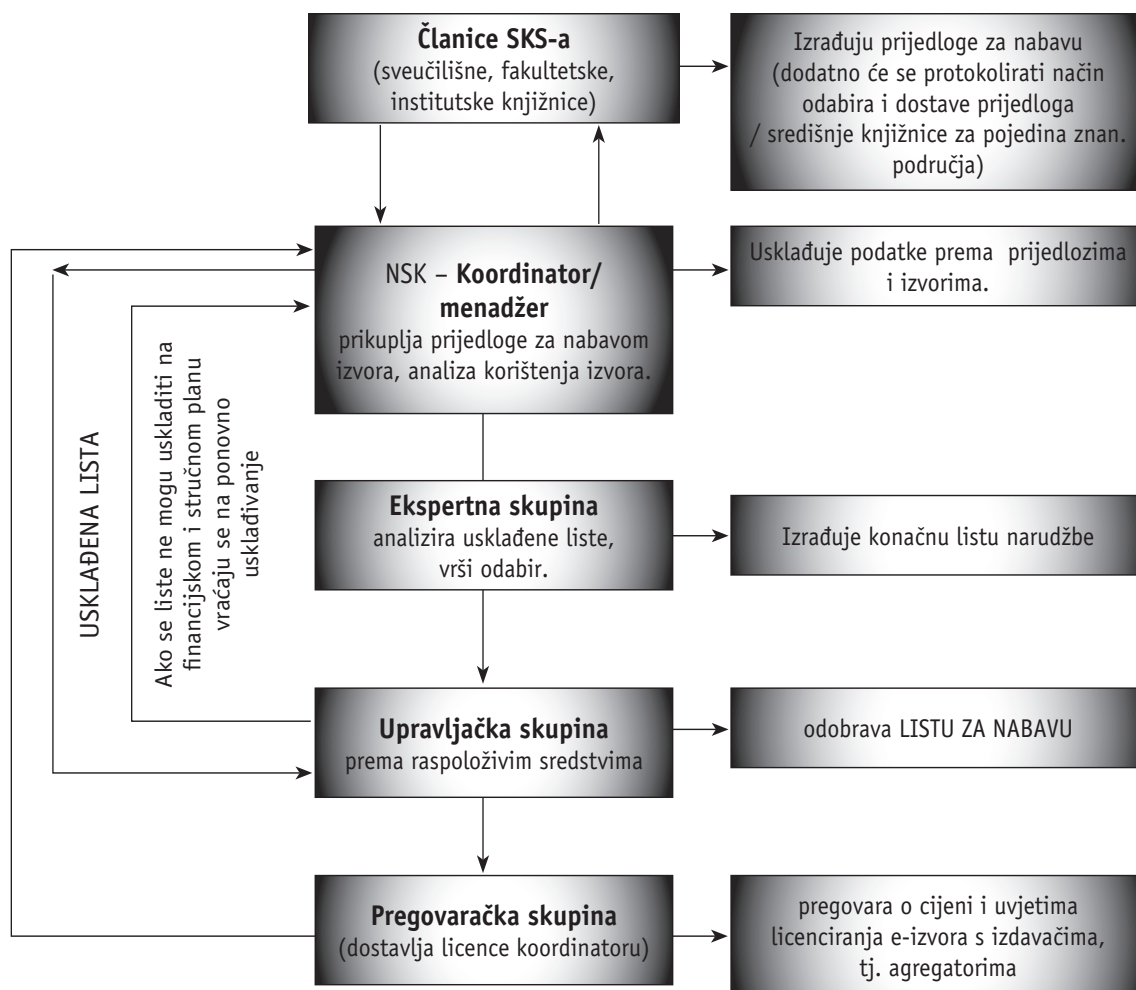
Načela odabira:

- Multidisciplinarni izvori – pristup NSK + sva sveučilišta, veleučilišta, instituti
- Tematske baze podataka "određenih" znanstvenih područja – podkonzorciji pristup (NSK + zainteresirana sveučilišta i veleučilišta)
- evaluacija korištenja (statistički pokazatelji)

Shema 1.4: Nacionalni konzorcij za nabavu e-izvora – organizacija i zadaće

Shema 1.5: Redoslijed postupaka kod koordinacije nabave e-izvora

1.9. SMJERNICE I PREPORUKE

- Osnivanje Konzorcija hrvatskih akademskih knjižnica radi osiguravanja pristupa elektroničkim izvorima. Konzorcij će uključivati sve članice sustava u predlaganje i odlučivanje o nabavi e-izvora.
- Centar za on-line baze podataka integrirati u Konzorcij hrvatskih akademskih knjižnica
- Koordinaciju nabave elektroničkih izvora u sustavu obavljati će Nacionalna i sveučilišna knjižnica, a središnje knjižnice za pojedina znanstvena/stručna područja.
- Izraditi pisani dokument o načelima nabavne politike i izgradnje zbirke i njihove koordinacije unutar Knjižničnog sustava Sveučilišta u Zagrebu

1.10. FAZE REALIZACIJE S TERMINSKIM PLANOM

AKTIVNOSTI	2006.	I-III 2007.	IV-VI 2007.	VII-VIII 2007.	IX-X 2007.	XI-XII 2007.	2008.
Organizacija i Menadžment	Inicijativa za osnivanje Konzorcija hrvatskih akademskih knjižnica	Osnivanje Upravnog odbora i RS po znanst. područjima za nabavu e-izvora		Izrada nacrtu Statuta			
Nabava & Licenciranje		Odabir novih izvora	Podnošenje prijedloga – obnavljanje pretplata; novi izvori	1. krug pregovora – probni pristup	2. krug pregovora – konačna odluka	Dovršenje licencnog ugovora – potpisivanje, otvaranje pristupa	Prijedlozi za nove e-izvore

1.11. LITERATURA

Bjeliš Aleksa. Strukturne promjene na Sveučilištu – od analize do novih smjernica. // Sveučilišni vjesnik, 49(2003), 1/2 ; str. 70-76.

Bologna Magna Charta Universitatum. Bologna (Italy), Sept. 1988 [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/880918_Magna_Charta_Universitatum.pdf i na: http://rektorat.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/bologna/17.Magna_Charta_Universitatum.pdf

The Bologna Declaration of June 1999 [online]. [citirano 2006-11-25]. Dostupno na: http://www.dfes.gov.uk/bologna/uploads/documents/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf

Bologna Secretariat Website [online]. [citirano 2006-11-25]. Dostupno na: <http://www.dfes.gov.uk/bologna/index.cfm?fuseaction=content.view&CategoryID=1>

Bolonjski proces u Hrvatskoj [online]. Zagreb : Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2006. [citirano 2006-11-22]. Dostupno na: http://zagreb.idi.hr/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=28

Guidelines for a Collection Development Policy, using the CONSPECTUS model [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s14/nd1/gcdp-e.pdf>.

ICOLC Guidance for Statistical Measures of Usage of Web-based Indexed, Abstracted, and Full Text Resources [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: <http://www.library.yale.edu/consortia/2001webstats.htm>

ICOLC = Statement of Current Perspective and Preferred Practices for Selection and Purchase of Electronic Information, 2004 [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: <http://www.library.yale.edu/consortia/statement.html>

Klungkist, A. LIBER Licencing Principles for Electronic Information. // Liber Quarterly, 9(1999) ; str. 388-396.

Knjižnični sustav Sveučilišta u Zagrebu (interni, nepublicirani dokument) / Josip Stipanov. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2004.

(The) Model NESLi2 Licence for Journals [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: <http://www.nesli2.ac.uk/model.htm>

Model standard licenses for use by publishers, librarians and subscription agents for electronic resources [citirano: 2005-11-25]. Dostupno na: <http://www.licensingmodels.com/>

NERL Licensing Guidelines & NERL Generic License [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: <http://www.library.yale.edu/NERLpublic/licensingprinciples.html>

Standardi za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 33(1990), 1/4 ; str. 201-210.

Statut Nacionalne i sveučilišne knjižnice, 31. 10. 2005. [citirano 2006-10-20]. Dostupno na: www.nsk.hr/UserFiles/File/dokumenti/StatutNSK.pdf

Statut Sveučilišta u Zagrebu. // Sveučilišni vjesnik, 51, (2005) ; poseban broj. Dostupno i na: <http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/statut/statut050225.pdf>

Statut Sveučilišta Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku : pročišćeni tekst. Osijek, studeni 2004. [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: <http://www.unios.hr/naslovnica/Statut.pdf>

Statut Sveučilišta u Splitu. Split, 2005. [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: <http://www.unist.hr/web/datoteke/statut.doc>

Statut Sveučilišta u Rijeci. Rijeka, 2001. [citirano 2006-10-22]. Dostupno na: http://student.efri.hr/pravni/Statut_sveucilista_u_Rijeci.doc

Varis, T.; Seppo, S. Knowledge Society in Progress : Evaluation of the Finnish Electronic Library – FinELib. Helsinki : Edita Publishing Oy, 2003. 52 str.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine, 105/2004. (Dostupno i na: http://www.vlada.hr/Download/2004/08/09/Zakon_o_izmjenama_i_dopunama_Zakona_o_znanstvenoj_djelatnosti_i_visokom_obrazovanju-NN-105-04.htm)

Zakon o knjižnicama. // Narodne novine br. 105/1997. i 5/1998. (Dostupno i na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1997/1616.htm>)

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine, 123/2003. (Dostupno i na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/1742.htm>)

Zakon o visokim učilištima. // Narodne novine, br. 59/1996. (Dostupno i na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1996/1187.htm>)

1.12. PRILOZI

Prilog 1.1: Preporuke i smjernice za izgradnju i razvoj Zbirke

Od svake članice sustava očekuje se da izradi vlastite smjernice za politiku vođenja nabave/zbirke fizičkih i virtualnih i radi osiguravanja dosljednosti u pristupu i korištenju svih informacijskih izvora.

- Izrada općih smjernica za koordiniranu suradnju na planu nabave i izgradnje fondova i smjernicama za nabavu po pojedinim znanstvenim područjima/knjižnicama
- Primjena ISO (1998) standarda za kvalitetu
- Primjena IFLA standarda za kvalitetu zbirke (17 pokazatelja)

Smjernice za razvoj zbirke prema American Library Association (ALA):

1. Opći ciljevi institucije:

- Kategorije korisnika
- Plan i program određenog sveučilišta
- Stupanj razvoja zbirke po znanstvenim područjima
- Vrsta usluga: istraživanje, nastavni proces, slobodno vrijeme, opće informacije, referentna zbirka itd.
- Opći prioriteti i ograničenja koja se odnose na odabir građe, a uključuju: razinu potpore jakim zbirkama, oblike građe, jezik publikacije te mjesto i godinu izdanja, duplikati
- Zakonsko okruženje

2. Analiza znanstvenog područja

- razina intenziteta sakupljanja koji pokazuju
 - i. zatečeno bogatstvo zbirke
 - ii. trenutnu razinu aktivnosti zbirke, te
 - iii. željenu razinu zbirke da bi podržala znanstveno-nastavne programe
- jezik publikacije
- godina izdanja
- mjesto izdanja
- oblici (formati)
- knjižničar ili drugi predlagatelj (nastavno osoblje ili istraživači)

3. Analiza zbirke prema vrsti publikacija

- Rukopisi
- Monografske publikacije (tvrdi i meki uvez)

- Periodičke publikacije
- Novine
- Službene publikacije
- Referentna građa (leksikoni, enciklopedije, rječnici)
- E-publikacije (baze podataka, knjige, časopisi) na CD-ROM-u i na internetu
- Slobodno dostupni izvori na internetu – Open Acces (OA)
- Neknjižna građa (karte, AV dokumenti, grafike, note, mikrooblici, ...)
- građa prilagođena korisnicima s posebnim potrebama (brajica)

4. Razine opsega zbirke:

4.1. Minimalna razina – minimalan broj djela (osim najosnovnijih) u određenom znanstvenom području.

4.2. Osnovna razina – osnovni referentni izvori, važnije periodičke publikacije i relevantne publikacije za znanstveno/stručno područje

4.3. Studijska razina – dovoljna da podrži prijediplomski ili (poslije)diplomski studij

a) *preddiplomska studijska razina* (osnovna i obvezna literatura) određene studijske grupe, te referentna zbirka.

b) *dodiplomska studijska razina* (osnovna i obvezna literatura) određene studijske grupe, odabir reprezentativnih časopisa te referentna zbirka.

4.4. Razina istraživanja – sva glavna objavljena djela potrebna za istraživanje, pri izradi doktorskih radova i znanstvenog istraživanja, izvještaje istraživanja i ostalo. Uključuje referentnu zbirku, širok odabir specijaliziranih monografija i važnijih časopisa, te bibliografskih baza podataka.

4.5. Razina razumijevanja – sva važnija djela bez obzira na format u određenom znanstvenom području.

Prilog 1.2: Minimalni uvjeti kod licenciranja e-izvora informacija

MINIMALNI UVJETI KOD LICENCIRANJA ELEKTRONIČKIH IZVORA INFORMACIJA

Ovim se dokumentom predlažu smjernice za proizvođače/prodavače elektroničkih izvora informacija i za članice konzorcija koji će pregovarati korištenje e-izvora putem licencnih ugovora za članice konzorcija. Pri izradi Smjernica korišteni su licencni modeli dostupni na internetu⁸ te LIBER⁹ i ICOLC¹⁰ smjernice pri licenciranju.

SITE = jedno sveučilište (institucija), bez obzira na koliko se zemljopisno različitih lokacija prostire (dislociranost); u licenci treba navesti sve IP adrese dislociranih jedinica/računala

⁸ <http://www.licensingmodels.com/>

<http://www.nesli2.ac.uk/model.htm>

<http://www.library.yale.edu/NERLpublic/licensingprinciples.html>

⁹ <http://www.kb.dk/guests/intl/liber/news/981116.html>

¹⁰ Originalna izjava 1998: <http://www.library.yale.edu/consortia/statement.html>

Ažurirano 2001: Novi razvoj u licenciranju e-časopisa:

<http://www.library.yale.edu/consortia/2001currentpractices.htm>

Ažurirano 2004: Cijene i ekonomičnost: <http://www.library.yale.edu/consortia/2004currentpractices.htm>

PRISTUP

IP – pristup licenciranom materijalu treba biti omogućen putem IP adresa

ID – udaljen pristup treba biti omogućen putem proxy servera ili putem korisničkog imena i zaporke

KORISNICI

- svi redovni i izvanredni studenti i zaposlenici (uključujući znanstvenike, profesore, zaposlenike i neovisne suradnike) institucija članica konzorcija neovisno o lokaciji gdje se trenutačno nalaze

PRAVO KORIŠTENJA

- licencirani materijal se može pregledavati, prebirati, pretraživati, tiskati, spremati za potrebe nastavnog i znanstvenog rada, te slati e-mailom u svrhu komunikacije među znanstvenicima
- licenca također treba osigurati korištenje e-izvora u svrhu izrade materijala za nastavne planove i programe (curriculum)
- licencni ugovor omogućuje stalan pristup informacijama (elektroničkim časopisima/člancima) koje će biti dostupne i nakon prestanka pretplate/trajanja licencnog ugovora (po mogućnosti na izdavačevom serveru; konzorcij je spreman platiti određeni iznos za tu uslugu)
- obvezni primjerak – Nacionalna i sveučilišna knjižnica osigurava pristup slobodno dostupnih izvora na hrvatskom mrežnom prostoru kao obvezatnog primjerka temeljem međunarodnih preporuka i Zakona o obveznom primjerku, te Izjave o razvoju i uspostavi sustava dobrovoljne pohrane elektroničkih publikacija (DAMP – Digitalni Arhiv za Mrežne Informacije)

PRAVNA PITANJA

- jamstva – izdavač ima autorska prava
- odšteta – izdavač će zaštititi članice konzorcija u slučaju zlorabe od treće strane

KNJIŽNICE NISU ODGOVORNE ZA POSTUPKE KRAJNJIH KORISNIKA

- konzorcij ni institucije članice konzorcija nisu odgovorne za postupke krajnjih korisnika

MEĐUKNJIŽNIČNA POSUDBA

- licencni ugovor mora omogućiti posudbu članaka u cijelovitom tekstu među knjižnicama u sustavu

OTKAZIVANJE TISKANE PRETPLATE MORA BITI DOZVOLJENO

- elektronička inačica treba iznositi maksimalno 80% vrijednosti tiskane pretplate
- povrat novaca ako je pristup onemogućen duže vrijeme od strane izdavača
- popust za konzorcijalan ugovor

STATISTIKA

- osnovni podaci o korištenju licenciranog materijala moraju biti dostupni u dogovorenom vremenskom razdoblju
- ICOLC-ove smjernice za statističko praćenje korištenja mrežno dostupnih indeksiranih, apstraktnih izvora, te izvora sa cjelovitim tekstom¹¹ pružaju dobre savjete:
- Statistički podaci trebaju biti dostupni za svaku bazu podataka zasebno
- Za svaku bazu podataka prikazati korištenje u svakoj instituciji (svakoj IP adresi unutar institucije)
- Po vremenskom razdoblju (mjesečno)
- Podatkovni elementi: sesije, pretraživanja, učitavanja
- Privatnost i povjerljivost korisnika, kao i institucija i konzorcija
- Pristup administratorima konzorcija
- Podaci moraju biti dostupni svim članovima konzorcija
- Format izvještaja mora biti u skladu sa COUNTER pravilima

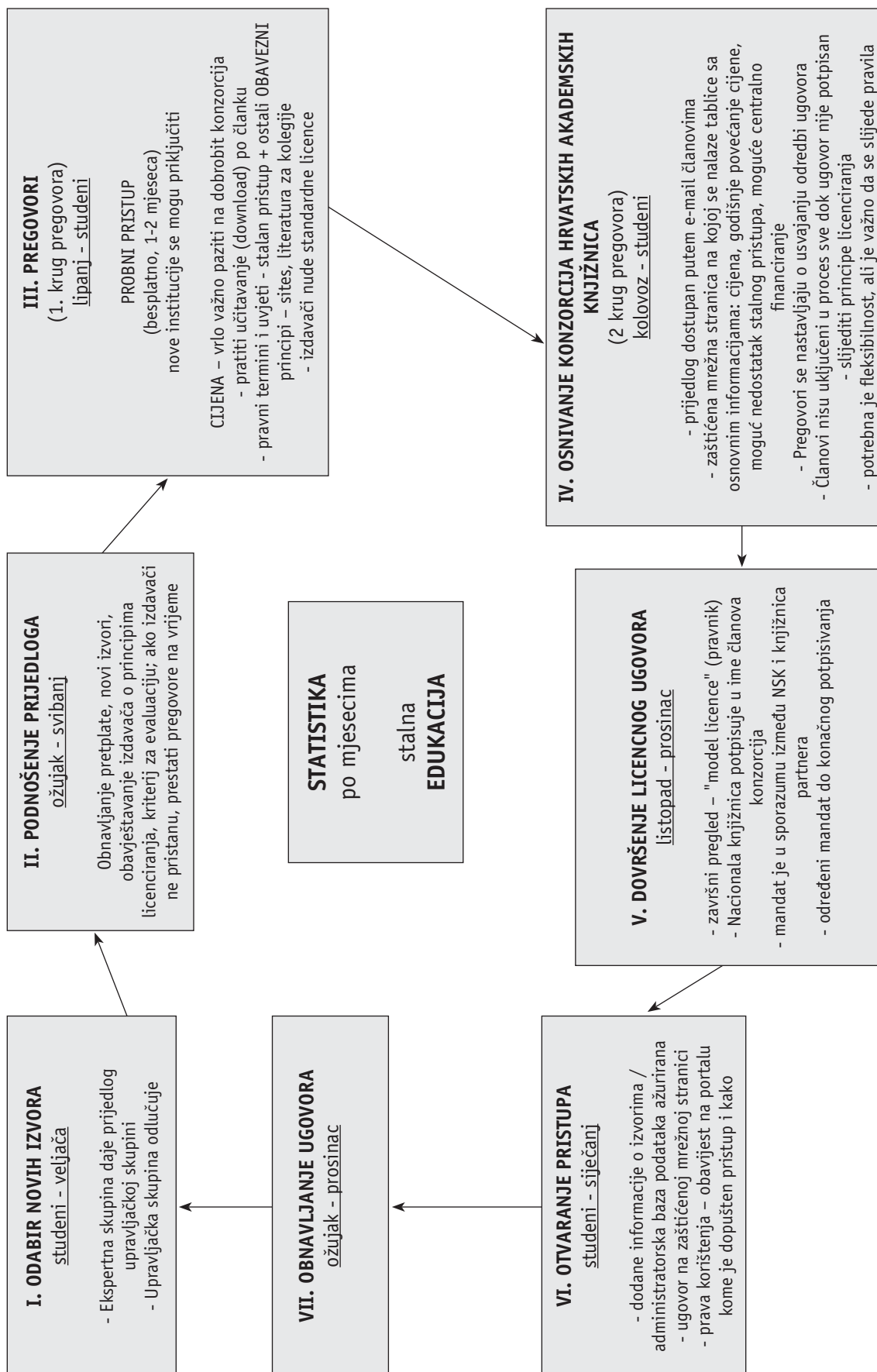
EDUKACIJA KNJIŽNIČARA

- minimalno 3 edukacije po licenci (edukacija knjižničara)

¹¹ ICOLC Guidance for Statistical Measures of Usage of Web-based Indexed, Abstracted, and Full Text Resources: <http://www.library.yale.edu/consortia/2001webstats.htm>

Prilog 1.3: Vremenski slijed pri licenciranju

Pregovaračka skupina – LICENCIRANJE: hodogram prema vremenskim fazama

Poglavlje 2.

SKUPNI KATALOG, KOOPERATIVNA OBRADA FONDOVA I IZRADBA BIBLIOGRAFIJA

Stvaranje pretpostavki za izradu zapisa temeljenih na upotrebi zajedničkih pravila, standarda (MARC21) i smjernica, izgradnja i održavanje skupnih kataloga hrvatske i strane građe, uspostava jedinstvenih normativnih datoteka, uspostava kooperativne formalne i sadržajne obrade, ujednačeni i dogovoreni postupci izgradnje skupnog kataloga i bibliografija, izgradnja i održavanje hrvatskih tekućih i retrospektivnih bibliografija, izrada specijalnih bibliografija, sustavna edukacija knjižničara za rad.

2.1. UVOD

Obrada fondova u Knjižničnom sustavu Sveučilišta u Zagrebu temeljit će se na kooperativnoj izgradnji fizičke, „čvrste“ baze podataka smještene na poslužitelju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu kao središnje knjižnice sustava.

Prema modelu obrade u Knjižničnom sustavu Sveučilišta u Zagrebu (u daljnjem tekstu KSSZ) bit će uspostavljena obrada i u ostalih šest sveučilišta. Baze podataka ostalih sveučilišta činit će Skupni katalog Sveučilišnog knjižničnog sustava Hrvatske. Omogućavanjem pristupa elektroničkim dokumentima putem hiper veza sadržanih u kataložnim zapisima, katalog će proširiti mogućnosti tradicionalnog skupnog kataloga.

Skupni katalog treba pratiti tehnološki razvoj za povezivanje otvorenih sustava i dostave dokumenata te za implementaciju novih standarda u razvoju. On mora imati mogućnost uklanjanja dvostrukih bibliografskih zapisa tako da korisnik vidi jedan bibliografski zapis s podacima o fondu u svim knjižnicama. Kako je izgradnja kataloga posao u neprekidnom procesu, neke će se preporuke i tijekom rada dodatno definirati.

Ciljevi

- stvaranje pretpostavki za izradu zapisa temeljenih na upotrebi zajedničkih pravila, standarda i smjernica
- stvaranje pretpostavki za izgradnju i djelotvorno održavanje hrvatskih tekućih i retrospektivnih bibliografija
- stvaranje pretpostavki za izradu specijalnih bibliografija
- stvaranje pretpostavki za izgradnju i djelotvorno održavanje skupnih kataloga hrvatske i strane građe analogne i digitalne
- uspostava jedinstvenih normativnih datoteka
- izrada okvira za uspostavu kooperativne formalne i sadržajne obrade

Temeljne pretpostavke za ostvarenje ciljeva:

- ◆ postojanje sustava umreženih knjižnica s definiranim nadležnostima i zadaćama pojedinih članica
- ◆ računalni katalozi ili baze podataka kao polazišta za izradu skupnih kataloga
- ◆ visoka razina standardizirane obrade kako bi se postigla ujednačenost zapisa te povećala i olakšala mogućnost pretraživanja i preuzimanja zapisa
- ◆ ujednačeni i dogovoreni postupci izgradnje skupnog/skupnih kataloga i bibliografija
- ◆ djelotvoran (mrežni) pristup međunarodnim bazama podataka
- ◆ sustavna edukacija

2.2. IZLAGANJE PROBLEMATIKE – STANJE

Sadašnje stanje obrade pokazuje uporabu različitih pravila unosa, kontrole, prikaza i korištenja zapisa kao i nepostojanje ili neujednačenost baza podataka o fondovima.

U sadašnjem sustavu djeluju knjižnice koje rabe UNIX verziju Crolist-a, kooperativno gradeći skupni katalog hrvatske i strane građe (knjige i serijske publikacije) u svim formatima. Osim CROLIST-a u visokoškolskim knjižnicama koriste se programi MEDVED, ISIS i SAND.

U Hrvatskoj se izrađuju sljedeće računalne bibliografije: retrospektivna bibliografija knjiga od 1835. – 1940. (samo dopune), NSK; tekuća bibliografija knjiga - NSK; tekuća bibliografija serijskih publikacija; NSK tekuća bibliografija članaka - NSK; tekuća bibliografija - Biomedicina Croatica - SMK; hrvatska znanstvena bibliografija - IRB; tekuća bibliografija izdanja HAZU (od 1986.) - Knjižnica HAZU; tekuća bibliografija doktorskih disertacija, magistarskih i diplomskih radova - na više mjesta.

Umrežavanjem knjižnica u sustavu znanosti na istoj informatičkoj i programskoj osnovi osigurala bi se standardizaciju obrade i mogućnosti razmjene podataka, gradeći pritom, na kooperativnoj osnovi, skupne kataloge i baze podataka za zajedničku uporabu.

Sustav je namijenjen prvenstveno kao podrška znanosti i visokom obrazovanju. Sudionici sustava su visokoškolske knjižnice, sveučilišne knjižnice i instituti koje financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Planira se uključivanje i knjižnica koje djeluju u drugim institucijama, na primjer knjižnice u kliničkim bolnicama.

Sređivanje vlastitih računalnih kataloga – opis I. faze

Planira se sređivanje vlastitog računalnog kataloga kako bi se mogla osigurati konverzija. To znači da treba:

- a) Provjeriti stanje fonda (ažuriranje tekućih naslova, prestanak izlaženja, promjene naslova, provjeriti liste otpisa građe sa zapisima u katalogu i sl.)
- b) Ujednačiti, dopuniti ili ispraviti bibliografske i normativne zapise
- c) Provjeriti i urediti klasifikacijske oznake i predmetne odrednice prema sustavu koji knjižnica rabi
- d) Provesti deduplikaciju.

Na tim se zadacima može odmah raditi.

Edukacija je planirana kao usporedna aktivnost, a obuhvatit će:

- a) formalnu i sadržajnu katalogizaciju potrebnu za rad u bibliografskoj i normativnoj bazi podataka, a prema nacionalnim i međunarodnim pravilima i smjernicama;
- b) format MARC21;
- c) program Voyager preko modula katalogizacije (normativni zapisi, bibliografski zapisi, zapisi o fondu);
- d) rad u kooperativnom sustavu i
- e) preuzimanje zapisa iz raznih izvora.

2.3. STRUKTURA SUSTAVA ZA OBRADU

Sustav je organiziran u sedam baza podataka:

1. Baza podataka knjižnica i instituta Sveučilišta u Zagrebu
2. Baza podataka knjižnica i instituta Sveučilišta u Osijeku
3. Baza podataka knjižnica i instituta Sveučilišta u Splitu
4. Baza podataka knjižnica i instituta Sveučilišta u Rijeci
5. Baza podataka knjižnica i instituta Sveučilišta u Zadru
6. Baza podataka knjižnica i instituta Sveučilišta u Dubrovniku
7. Baza podataka knjižnica i instituta Sveučilišta u Puli

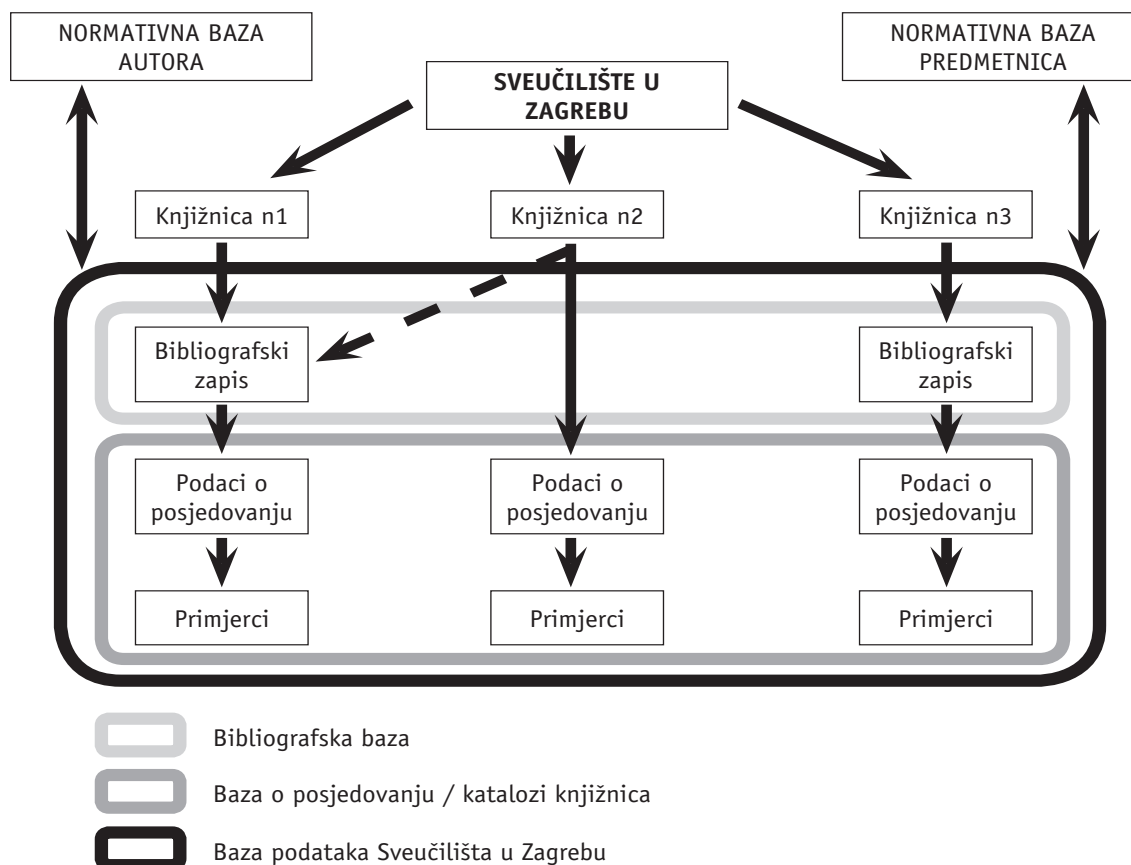
Sveučilišne knjižnice u Hrvatskoj razvijaju i održavaju vlastite baze podataka i koordiniraju radom knjižnica na fakultetima i institutima u okviru njihovog sveučilišta.

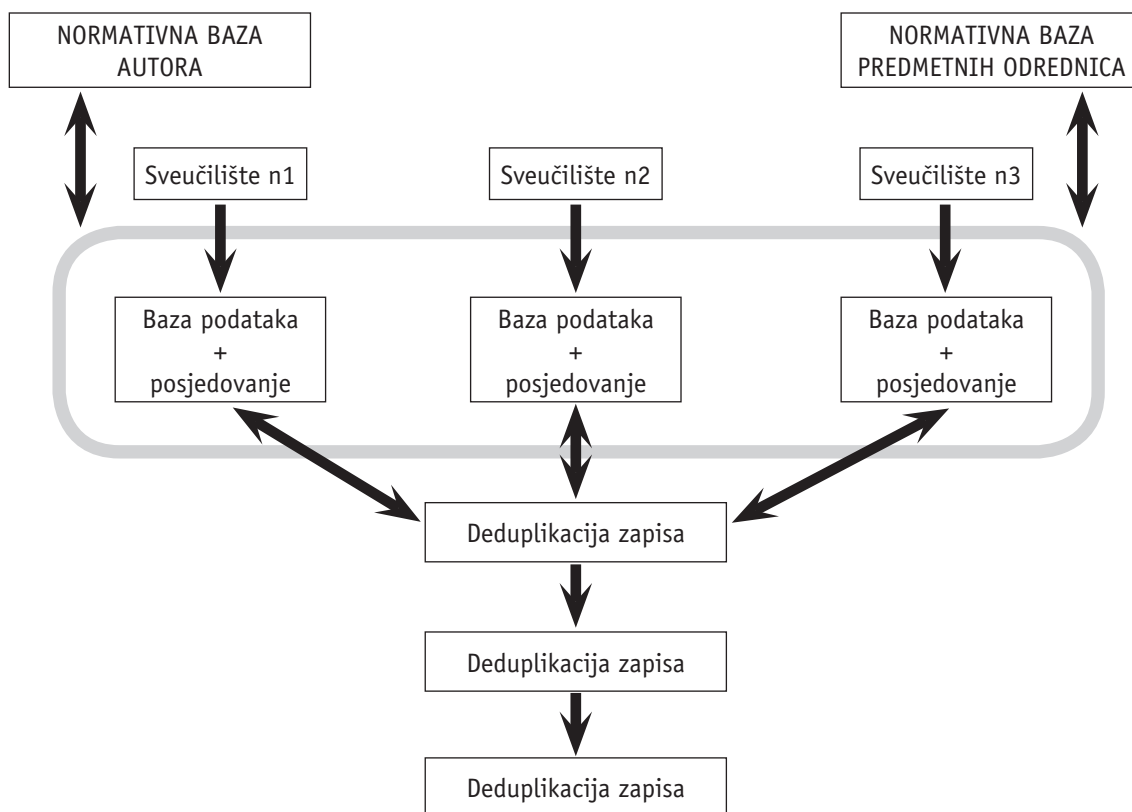
Njihov zajednički proizvod je kooperativno izrađen Skupni katalog Sveučilišnog knjižničnog sustava Hrvatske.

Model strojno čitljivog kataloga čine međusobno povezane baze podataka:

- normativne baze podataka
- bibliografska baza podataka
- baza podataka o fondu.

Shema 2.1. Baza podataka knjižničnog sustava Sveučilišta u Zagrebu

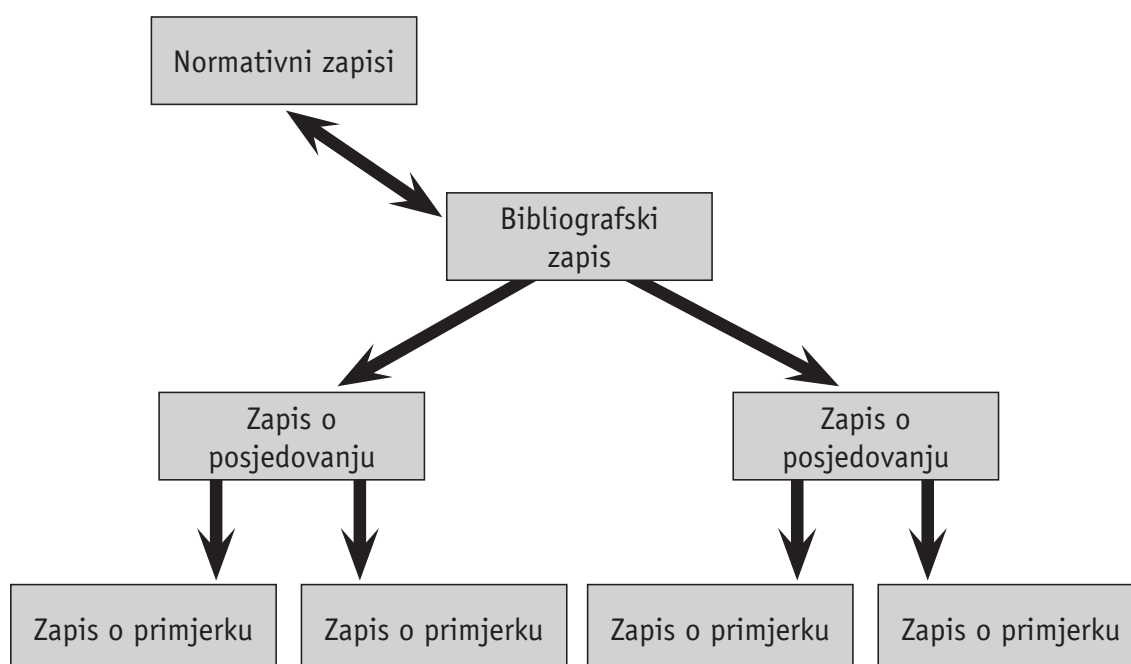

Shema 2.2. Skupni katalog sveučilišnog knjižničkog sustava Hrvatske - način rada

Povezanost zapisa u bazama podataka

Struktura modela temelji se na modularno oblikovanim zapisima koji omogućavaju opis različitih bibliografskih odnosa i veza. To su veze:

- unutar bibliografskog zapisa
- unutar normativnih zapisa
- između bibliografskih zapisa
- između bibliografskih i normativnih zapisa baze podataka
- između bibliografske baze podataka i baze podataka o fondu
- između bibliografskog zapisa i datoteka unutar sustava u kojima je pohranjena elektronička građa
- između bibliografskog zapisa i na daljinu dostupne elektroničke građe (preko URL-a Universal Resource Locator).

Shema 2.3. Povezanost zapisa u bazama podataka**Uloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u sustavu za obradu**

1. Koordinacija i nadzor
2. Održavanje normativnih baza
3. Izdavanje nacionalnih tekućih i retrospektivnih bibliografija
4. Izrada alata za rad
5. Edukacija knjižničara
6. Verifikacija znanja za rad u kooperativnom sustavu i dodjeljivanje ovlasnica

2.4. SKUPNI KATALOG

Predložena arhitektura:

U izgradnji skupnog kataloga za sveučilišni knjižnični sustav predlaže se arhitektura skupnog kataloga koji će nastajati iz baza podataka sedam hrvatskih sveučilišta. Jezgru skupnog kataloga činit će fond Nacionalne i sveučilišne knjižnice, fondovi visokoškolskih knjižnica, institutskih knjižnica, i ostalih sveučilišnih i općeznanstvenih knjižnica koje imaju računalne kataloge.

Sadržaj kataloga

Bibliografski zapisi za svu vrstu građe, analogne i digitalne.

Usluge i proizvodi

Usluge skupnog kataloga:

- pretraživanje kataloga
- preuzimanje zapisa
- pristup cjelovitim tekstovima
- međuknjižnična posudba
- selektivna diseminacija informacija
- pristup digitalnom arhivu
- izrada statističkih izvještaja

U okviru Skupnog kataloga preko otvorenog URL pretraživat će se naslovi serijskih publikacija ili članaka u časopisima.

Proizvodi Skupnog kataloga:

- nacionalne tekuće bibliografije (nizovi A, B, C, D)
- nacionalna retrospektivna bibliografija (HRB)
- specijalne bibliografije (npr. BRZR)
- bilteni prinova
- kontrolirani rječnici

Opće preporuke za izradu Skupnog kataloga

- Katalog je temeljen na izvorima knjižnica u sustavu (samo na izvorima koji postoje kao računalni zapisi).
- Njegova funkcija je primarno podrška znanosti.
- Besplatan je sa stajališta korisnika.

- Ne zahtijeva potvrdu autentičnosti za pretraživanje izvora.
- Zahtijeva potvrdu autentičnosti za usluge kao što su npr. međuknjižnična posudba.
- Mora imati mogućnost nadogradnje i otvoren je za daljnji razvoj.
- Daje pouzdane rezultate pretraživanja.
- Omogućava brze odgovore za sve korisnike.
- Uključuje bibliografske i normativne zapise i zapise o primjercima odgovarajuće kvalitete.

2.4.1. Normativne baze

Normativna baza treba biti organizirana kao zasebna datoteka, jedinstvena za cijeli sustav, povezana s bibliografskom bazom sustava, uz mogućnost globalne promjene odrednica. Normativna je baza smještena na poslužitelju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u kojoj se obavlja nadzor nad normativnim zapisima i konačna redakcija zapisa.

Normativna baza podataka autora, predmetnih odrednica i klasifikacijskih oznaka omogućuje kvalitetno, učinkovito i precizno pretraživanje bibliografske baze podataka te okupljanje bibliografskih zapisa prema imenima autora (osobnih i korporativnih), naslovima, predmetnim odrednicama ili klasifikacijskim oznakama. Zapisi normativne datoteke se odnose na sve vrste jedinica knjižnične građe. Na taj se način postiže jedinstvenost i omogućuje univerzalna bibliografska kontrola pristupnica u bibliografskoj bazi podataka knjižnica.

Prednosti normativnog nadzora:

- jedinstvenost odrednica
- povezivanje odrednica preko sustava uputnica
- pretraživanje preko normativnih zapisa (omogućuje veću brzinu pristupa bibliografskim zapisima)
- održavanje sustava normativnih datoteka putem mogućnosti sistemske globalne izmjene podataka

Cijeli postupak izrade normiranih baza podataka je formaliziran, s obzirom na postupak dobivanja ovlasnica.

1. Normativna baza autora:

- Nastaje na načelima kooperativne obrade; priznavanjem stečenih ovlasnica za rad u autorskoj bazi podataka
- Potrebno je objediniti i deduplicirati zapise svih knjižnica koje izrađuju normativnu bazu podataka autora i tako omogućiti preuzimanje zapisa
- Kod izvornog katalogiziranja: zapis izrađuje katalogizator (ako ga ne pronade ni u jednom od raspoloživih izvora), prema popisu minimuma obveznih elemenata s obzirom na međunarodnu uporabu preglednih zapisa.

2. Normativna baza predmetnih odrednica:

- Preuzimaju se postojeći zapisi iz datoteka predmetnih odrednica NSK
- Preuzimaju se postojeći zapisi iz datoteke predmetnih odrednica Središnje medicinske knjižnice u Zagrebu.

3. Normativna baza UDK oznaka:

- elementi oznake na zajedničkoj razini: glavni broj pojedine stručne skupine (neovisno o broju „decimala“)
- elementi oznake na lokalnoj razini: glavni broj i dodaci (pomoćni brojevi, abecedno proširenje, kombinacije) prema zahtjevima fonda pojedine knjižnice.
- primjena:
 - sve knjižnice rade po istim normama/priručnicima, preuzimaju glavne brojeve, a na razini svoga fonda dalje te brojeve razrađuju u skladu s potrebama fonda i korisnika.
 - zajednička osnova je glavni broj skupine
 - na lokalnoj razini preuzima se taj broj i dodaju mu se daljnji dozvoljeni elementi UDK
 - redakcija na razini sustava.

Redakcija na razini sustava podrazumijeva stručni pregled sadržaja sustava i time se dobiva uvid stručnog pregleda pojedine knjižnice u sustavu. To može dovesti do potrebe „dvostrukoga klasificiranja“ velikih knjižnica: NSK za potrebe sustava može dodjeljivati samo glavne brojeve skupina, a složene brojeve i lokalne načine primjene UDK izraziti na lokalnoj razini; isto je i sa Središnjom medicinskom knjižnicom koja bi za potrebe sustava trebala usvojiti UDK razinu podjele medicine.¹²

Sadašnje stanje:

Nakon uspostave Sustava sveučilišnih knjižnica u Skupnom će se katalogu objediniti preko milijun bibliografskih zapisa. U tako velikoj bazi, uz brojne neusklađenosti predmetnog sustava NSK i velikog broja nekontroliranih slobodno oblikovanih odrednica koje izrađuju mnoge knjižnice, uz nepostojanje baze podataka klasifikacijskih oznaka te nedostatak alata za rad, nije moguće uspostaviti kooperativnu obradu predmetnih odrednica i klasifikacijskih oznaka.

¹² McIlw., poglavlje 11, natuknice:

- na razini sustava je možda moguće uključiti MRF
- normativna baza podataka: kao i ostale MARC normative; omogućava preuzimanje UDK brojeva, ažuriranje i reklasifikaciju skupina; kroz nju se obavlja kontrola sintetiziranih klasifikacijskih brojeva
- preduvjet: automatizirane klasifikacijske tablice, normativna datoteka, sučelje koje omogućuje prikaz i listanje hijerarhije

Dodatno:

- klasifikacijski se podaci općenito smatraju lokalnim podacima (kao npr. i signatura)

2.4.2. Rad u sustavu

Kooperativna obrada (formalna i sadržajna)

Kooperativna katalogizacija je način izrade bibliografskih i normativnih zapisa koja se obavlja u mrežnom okruženju, a temeljena je na uporabi istih standarda pogodnih za razmjenu podataka. Kooperativna katalogizacija se može odvijati između više knjižnica s ciljem stvaranja zajedničke baze podataka koja u velikoj mjeri racionalizira posao pojedinih knjižnica. Svaka jedinica knjižnične građe obradi se samo jednom na jednom mjestu, a zapis je dostupan svim knjižnicama u sustavu koje posjeduju istu jedinicu građe. Uz taj zapis knjižnice dodaju samo svoje podatke o fondu.

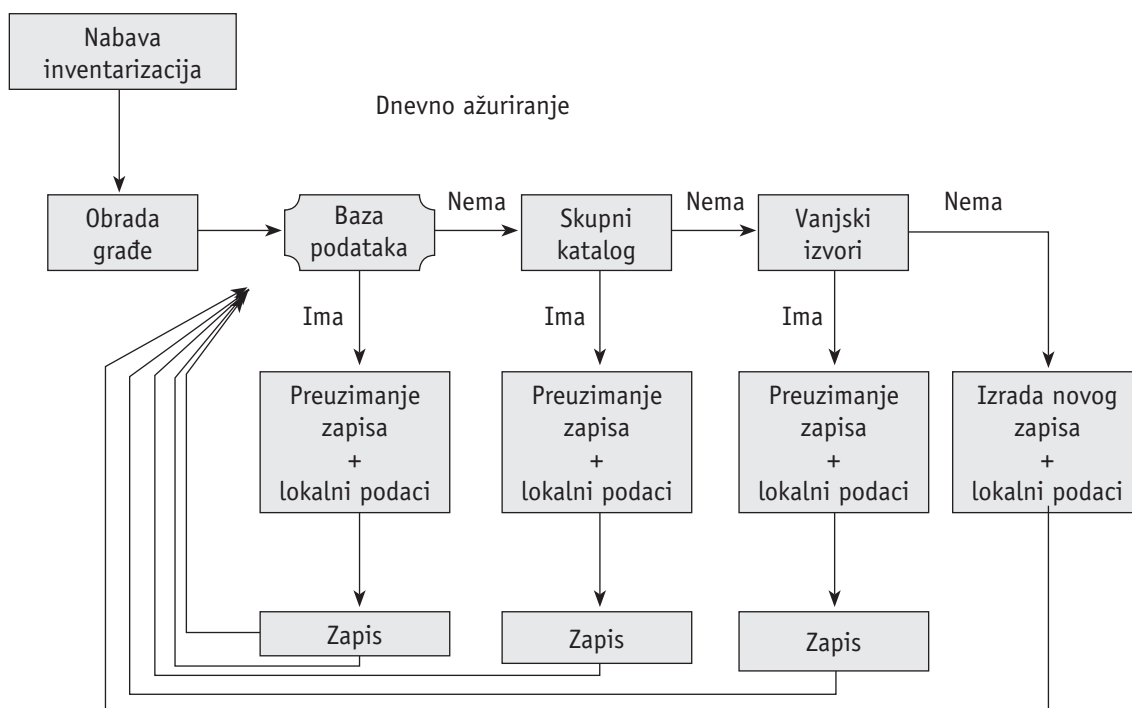
Prednosti kooperativne katalogizacije nisu samo u mogućnostima smanjenja dupliranja poslova putem zajedničkog korištenja kataložnih zapisa, već korištenja baza podataka tih zapisa i u druge svrhe, npr. poboljšanje odabir građe i povlačenje iste, poboljšane su usluge poput međuknjižnične posudbe i dostave dokumenata.

Zajednička baza nastala kooperativnim načinom obrade ima normativnu ulogu u kreiranju zapisa u lokalnim bazama, a u postupku pretraživanja omogućava tehnički najučinkovitiji pristup do sveukupnog pregleda zapisa na svim lokacijama u mreži.

Postupci u katalogizaciji

Postoje četiri mogućnosti:

1. Pronađeni zapis jedinice građe u bazi podataka pojedinačnog sveučilišta dopunjava se podacima o primjerku.
2. Ako zapisa jedinice građe nema u bazi podataka prelazi se na pretraživanje Skupnog kataloga. Pronađeni zapis u skupnom katalogu preuzima se u bazu podataka i dodaju se lokalni podaci o jedinici građe. Preuzimanjem zapisa ne preuzima se automatski i normativni zapis (ime autora, predmetna odrednica, UDK oznaka), već se provjerava u normativnoj bazi i obavlja se povezivanje.
3. Ako katalogizator ne pronađe zapis u Skupnom katalogu tada se upućuje na pretraživanje vanjskih izvora (npr. hrvatskih knjižnica koje nisu u mreži a održavaju standard za preuzimanje podataka otvorenih sustava, kataloga stranih knjižnica (LOC), međunarodnih skupnih kataloga (OCLC, RLIN itd.), baza podataka (ISSN baza podataka). Pronađeni zapis preuzima se u bazu podataka, uređuje prema utvrđenim standardima i dodaju mu se lokalni podaci. Preuzimanjem zapisa ne preuzima se automatski i normativni zapis (ime autora, predmetna odrednica, UDK oznaka) ti se podaci preuzimaju iz normativnih baza NSK.
4. Ako traženog zapisa nema ni u vanjskom izvoru, tada se pristupa izradi izvornog zapisa u bazi podataka kojem se dodaju lokalni podaci. Iz normativnih baza NSK preuzima se normativni zapis za autore, predmetne odrednice i UDK oznake. Ako normativnog zapisa nema u normativnim bazama NSK zapis izrađuje ovlaštena osoba u knjižnici koja katalogizira jedinicu građe.

Shema 2.4. Postupci u katalogizaciji

Svaka dvadeset i četiri sata (tijekom noći) lokalno izrađeni, preuzeti ili dopunjeni zapisi eksportiraju se u skupni katalog, gdje se obavlja deduplikacija. Svi lokacijski podaci i podaci o fondu se smještaju u skupni katalog.

Pretraživanjem skupnog kataloga korisnik za traženi zapis dobiva popis knjižnica u kojima se jedinica građe nalazi, broj primjeraka kojima knjižnice raspolažu, njihov status i signature.

2.5. BIBLIOGRAFIJE

Sadašnje stanje

Nacionalna i sveučilišna knjižnica na temelju svoje zakonske i tradicionalne uloge nacionalnog bibliografskog središta u okolnostima Sveučilišnog knjižničkog sustava koordinira radom kooperativne izrade nacionalnih bibliografija iz «nacionalnog bibliografskog programa».

Dijeljenje iste platforme (u vidu tehnoloških, organizacijskih i stručnih «ujednačenosti») omogućuje da se neki dijelovi programa izrade tekuće nacionalne bibliografije temeljito preispitaju i reorganiziraju. Poglavitito oni koji pripadaju akademskoj, i to pogotovo «užoj» akademskoj zajednici. To se ponajprije odnosi na izradu bibliografije člana koja se do sada izvodila uglavnom centralizirano uz kooperativnu suradnju, dviju knjižnica koje pripadaju suradnim skupinama knjižnica – sveučilišnim i fakultetskim.

U izradi nacionalnih bibliografskih proizvoda sudjeluju prepoznate, kadrovski osposobljene i zainteresirane knjižnice. One, brзом i preciznom obradom dogovorene građe

(članci, disertacije i sl.) rade u zajedničkoj (skupnoj) bazi iz koje se periodično generira bibliografija.

Cijeli je postupak formaliziran kao i prilikom dobivanja ovlasnica, tj. u ostalom radu u skupnom katalogu. Postoji i dopunska formalizacija u vidu podjele posla i praćenju i konzultacijama.

Posebne nacionalne bibliografije (članaka, disertacija i sl.) dostupne su kao odvojene posebno pretražive baze s brojem i vrstom pristupnica primjerenim građi. Sadrže zapise koji su dostupni i u skupnom katalogu.

Rad na bibliografskim proizvodima

Posebne bibliografije (npr. Biomedicina Croatica) i/ili bilteni prinova trebaju biti vidljive kao posebne baze podataka uz osiguravanje besplatnog kontroliranog korištenja.

Skupni katalog treba omogućiti i generiranje manjih specijalnih (osobnih, tematskih, stručnih) «ad hoc» bibliografskih popisa i lista nastalih upotrebom predviđenih pretraživačkih postupaka. Ta usluga treba biti dostupna knjižničaru i krajnjem korisniku.

Oblikovanje bibliografskih proizvoda dogovarat će se s isporučiteljima knjižničkog softvera i kooperativnim sudionicama, a na temelju specifičnosti građe, korisničkih zajednica i svjetskih iskustava.

Načelo koje valja zadovoljiti jest da zakonski nacionalni proizvod bude prepoznat (konceptijski, organizacijski, izvedbeno) u obliku samostalne bibliografske baze, odnosno baza podataka. Konkretno, bez obzira na broj sudionika, (njihov geografski ili ustrojbeni razmještaj unutar sustava) i njihove zadaće u obradi građe za potrebe nacionalnih bibliografija, proizvod – primjerice, nacionalna bibliografija članaka, današnji Niz B, ili bibliografija magistarskih i doktorskih radova mora biti strogo redakcijski nadziran i održavan iz središta sustava tj. NSK.

Moguća ograničenja

Simulacija organizacije kooperativnog rada na bibliografijama u ovoj fazi izrade dokumenta nije moguća. Tehnološke datosti (ograničenja i usmjeravanja) uvjetuju pristup koncipiranju rada na nacionalnoj bibliografiji u sustavu. Nije moguće precizno identificirati stvarne sudionike (određene sveučilišne ili institutske knjižnice u sustavu) kooperativnog programa, jer je taj program fakultativnog karaktera za knjižnični sustav, a obvezujući za NSK. Detalje, identifikacije, pronalaženje sudionika u programu treba započeti tek u 4. fazi implementacije sustava (vidi faze implementacije sustava).

Ono što je moguće koncipirati jesu proizvodi i njihova pojavnost. To su bibliografije iz nacionalnog programa.

Tekuće bibliografije:

1. Knjige i serijske publikacije

Način izrade: kooperativno uz centraliziranu redakciju.

Format za raspačavanje:

elektronički: kumulativna baza HB, Niz A- knjige i serijske publikacije s standardnim bibliografskim pristupnicama, periodični sveščići, CD-ROM kumulacija Niz A i Niz B;

tiskani: periodični sveščići.

2. Članci

Način izrade: kooperativno uz centraliziranu redakciju.

Format za raspačavanje:

elektronički:

kumulativna baza HB Niz B, sa standardnim bibliografskim pristupnicama, i mogućnošću pretraživanja bibliografiranih matičnih publikacija, mjesečna kumulacija; CD-ROM kumulacija Niz A i Niz B

3. Disertacije:

Kumulativna baza HB Niz D

Format za raspačavanje:

elektronički: (HTML i CD)

Retrospektivna bibliografija:

Sadržaj: bibliografija knjiga rađena po nacionalnom načelu (autor, jezik, teritorij) obuhvaćat će građu koja je do sada izdavana u tiskanom obliku (25 sv.) pod naslovom Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835.-1940., kao i građu za retrospektivnu bibliografiju knjiga od početaka tiska do 1835. Kooperativna izrada stoga izlazi izvan okvira sustava. Za izvedbu ove vrste bibliografije, s obzirom na vrstu građe, potrebno je osigurati tehnološko i organizacijsko proširenje na sudionike izvan sustava.

Format: kumulativna baza s godišnjom kumulacijom, poželjno na CD-ROM-u.

Tehnološka platforma mora omogućiti unos, redakciju i uredničke postupke.

Pretraživanja podataka koji su pohranjeni u bazama bit će dvojaka.

Unutar odabranih «fizičkih» baza podataka koje kumuliraju i uređuju bibliografske baze posebne vrste građe (i namjene) i putem nacionalnog skupnog kataloga (virtualnim «tehnikama» prikaza)

2.6. STRUČNI NADZOR

Na razini Nacionalne i sveučilišne knjižnice

Nadzor nad poslovima koji su jedinstveni i obvezujući za cijeli sustav (normativni nadzor, nadzor nad izradom bibliografskih zapisa, izradom predmetnih odrednica i klasifikacijskih oznaka) obavlja se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, u skladu s njenom unutarnjom organizacijom. Odgovorne osobe ujedno su i članovi odbora za nadzor rada u Sveučilišnom knjižničnom sustavu, Sveučilišta u Zagrebu.

Na razini Sveučilišnog knjižničnog sustava u Zagrebu

Odbor za stručni nadzor činit će devet članova: tri člana iz NSK i šest članova predstavnika pojedinih znanstvenih područja (društvene, humanističke, prirodne, biomedicinske, tehničke, biotehničke).

Zadaci:

- nadzire rad na unosu i preuzimanju zapisa
- rješava složena pitanja stručne i informacijske prirode
- preporuča izradu ili prijevode alata za rad
- donosi protokole o pojedinim radnim postupcima u kooperativnoj obradi
- organizira edukaciju za potrebe obrade u sustavu
- imenuje redaktore baze u Sveučilišnom knjižničnom sustavu u Zagrebu
- izvještava o radu

Odbor se sastaje četiri puta godišnje.

Na razini Sveučilišnog knjižničnog sustava u Hrvatskoj

Odbor za koordinaciju i nadzor na razini Sveučilišnog knjižničnog sustava u Hrvatskoj činit će ukupno 12 članova: šest članova predstavnika knjižnica sveučilišta u Hrvatskoj (bez Sveučilišta u Zagrebu), tri člana knjižnica Sveučilišta u Zagrebu te tri člana iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Zadaci:

- strategija i planiranje rada u sustavu
- koordinacija radom odbora pojedinih sveučilišta
- rješavanje sistemskih pitanja (softver, format, proizvodi, alati, usluge...)
- imenovanje redaktora Skupnog kataloga
- izrada godišnjih izvještaja

Odbor se sastaje dva puta godišnje.

2.7. STRUČNA TERMINOLOGIJA

Značenje uporabe stručne terminologije poznato je stručnoj knjižničarskoj javnosti. Ona je dokaz prepoznatljivosti struke i njene samostalnosti. Temeljena na bogatoj knjižničarskoj tradiciji stručna terminologija se i dalje razvija u duhu jezičnih i informacijskih znanosti.

Dosljedna primjena stručne terminologije izuzetno je važna za uspostavljanje i održavanje sustava obrade, a standardizirani nazivi doprinose lakšoj međunarodnoj komunikaciji i razmjeni podataka.

Važno je primjenjivati nazive koji su zastupljeni u Pravilniku i priručniku za izradu abecednih kataloga kao i nazive nastale primjenom informacijske tehnologije u knjižnicama, prvenstveno one koji su u prijevodima međunarodnih standarda za bibliografski opis različitih vrsta građe.

2.8. PREPORUKE

- ◆ Urediti računalne kataloge usustavljenih knjižnica (ujednačavanje kataložnih zapisa, brisanje i ispravljanje, deduplikacija)
- ◆ Edukacija edukatora na razini svakog sveučilišta
- ◆ Konverzija računalnih kataloga usustavljenih knjižnica u format za strojno čitljivo katalogiziranje MARC21
- ◆ Migracija zapisa u bazu podataka sveučilišta smještenu na poslužitelj NSK
- ◆ Instalacija Voyager klijenta na PC knjižnica
- ◆ Rad u testnoj bazi
- ◆ Stavljanje u funkciju Skupnog kataloga pomoću posebnog Voyager-ovog programa za skupni katalog (Voyager Universal Catalog)
- ◆ Izraditi dokument o načinu kooperativne obrade fondova i stjecanju ovlasnica za rad u sustavu
- ◆ Osnovati radnu skupinu za predmetno označivanje i klasificiranje po znanstvenim područjima, na razini sustava. Osigurati uvjete za sadržajnu kooperativnu obradu koja će opsluživati tako veliku bibliografsku bazu podataka kvalitetnim alatima kao što su: kontrolirani rječnik predmetnih odrednica, normativna datoteka klasifikacijskih oznaka, standardi, dokumenti, smjernice, pravilnici i priručnici.

2.9. FAZE REALIZACIJE S TERMINSKIM PLANOM

Faza	Opis zadaća	Provodi	Rok provedbe
Pripremna faza	Priprema za implementaciju Programa Voyager jedinstvenog za cijeli sveučilišni sustav - uređivanje računalnog kataloga NSK (bibliografski zapisi, normativni zapisi i zapisi o fondu) - migracija podataka u format MARC21 i testiranje - edukacija knjižničara - izrada alata za rad - početak rada u produkcijskoj bazi	Nacionalna i sveučilišna knjižnica	siječanj 2007.
I.	Sređivanje računalnih kataloga knjižnica koje će biti uključene u knjižnični sustav Sveučilišta u Zagrebu - uređivanje zapisa za svu vrstu građe i priprema za konverziju i migraciju podataka u bazu podataka Sveučilišta. - edukacija edukatora za rad u modulima Voyagera Odvijat će se u suradnji sa središnjim knjižnicama u sustavu znanosti i visokog obrazovanja.	Visokoškolske i institutske knjižnice Sveučilišta u Zagrebu	lipanj 2007.
II.	Konverzija zapisa u MARC21 (ispravljanje, deduplikacija, kontrola u testnoj bazi) - instalacija klijenta - testiranje - ponovljeni „load“ podataka u testnu bazu, testiranje ispravnosti podataka i konzistencije baze	Visokoškolske i institutske knjižnice Sveučilišta u Zagrebu	listopad 2007.
III.	Početak rada u bazi podataka Sveučilišta u Zagrebu	Visokoškolske i institutske knjižnice Sveučilišta u Zagrebu i Nacionalna i sveučilišna knjižnica	studenj 2007.
IV.	1. Umrežavanje ostalih šest baza podataka hrvatskih sveučilišta na poslužitelju NSK 2. Stavljanje u funkciju skupnog kataloga nastalog virtualnim pretraživanjem pojedinačnih baza podataka sveučilišta u Hrvatskoj	Sveučilište u Rijeci Sveučilište u Puli Sveučilište u Splitu Sveučilište u Osijeku Sveučilište u Zadru Sveučilište u Dubrovniku	prosinac 2007.

2.10. LITERATURA

Barbarić, Ana. Javno dostupni knjižnični računalni katalozi - nastanak i razvitak : magistarski rad. Zagreb : A. Barbarić, 2002, 141 str. (Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet)

Barbarić, Ana. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 46 (2003[i.e. 2004]), 3/4 ; str. 48-58.

Barbarić, Ana; Golub, Koraljka. Istraživanje upravljanja WebPAC-om u fakultetskim knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 45 (2002[i.e. 2003]), 3/4 ; str. 93-104.

Bide, Mike. Standards for electronic publishing : a report for the NEDLIB project [citirano 2006-10-10]. Dostupno na: nedlib.kb.nl/results/e-publishingstandards.pdf

Dovey, Matthew J. So you want to build a union catalogue? // Ariadne, Issue 23 (Publication Date: 22-Mar-2000 last modified: Wednesday, 29-Sep-2004 16:58:03 BST) Dostupno na: <http://www.ariadne.ac.uk/issue23/dovey/>

Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1: Reference Description (objavljeno: 2004-12-20) [citirano 2006-10-10]. // Dublin Core Metadata Initiative [website]. Dostupno na: <http://dublincore.org/documents/2004/12/20/dces/>

Knutsen, Unni. Bibliographic control in the Nordic countries. // IFLA Journal, 32 (2006), 1 ; str. 3-12.

Lunau Carrol D. The Virtual Canadian Union Catalogue Project (vCuc): Using Z39.50 to Emulate a Centralized Union Catalogue [citirano 2006-10-10]. // 64th IFLA General Conference August 16 - August 21, 1998. Dostupno na: <http://www.ifla.org/IV/ifla64/081-160e.htm>

Miller, Paul. Z39.50 za sve. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 43 (2000), 1/2 ; str. 69-83.

Projekt NISKA2 : potprojekt T2: sveobuhvatna računalna obrada knjižničnih fondova / voditelj D. Blažević. Zagreb, 2002. [60 str.] (interni materijal)

Proposal for Feasibility Study for a National Union Catalogue or Catalogues (: a report) / M. Hanon and P. Stubbley [citirano: 2005-11.25]. Dostupno na: <http://www.shef.ac.uk/archive/uni/projects/uknuc/UKcat4.html>

2.11. PRILOZI

2.1. Analiza fondova i programske opreme u fakultetskim i institutskim knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu (u Excelu)

2.2. Temeljni alati za rad

2.3. Minimalna razina opisa za omeđene i serijske publikacije i minimalna razina opisa za pregledne zapise

2.4. Prijedlog elemenata sučelja Skupnog kataloga Sveučilišnog knjižničkog sustava

Prilog 2.1. Analiza fondova i programske opreme u fakultetskim i institutskim knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu (u Excelu)

Biomedicina

Fakultet	software						napomena
	software	mrežni	standardi i pravila	klasifikacijski sustavi	predmetni sustavi	normativne baze	
Medicinski fakultet ZAGREB - Središnja medicinska knjižnica	ISIS - DOS verzija; MEDVED - časopisi i zbirka za studente	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	LC, NLM	MeSH	zadane programom (ISIS nema, MEDVED ima)	izrađen web katalog knjižnice te skupni katalog za BIOMEDICINU: http://smk.mef.hr/php/biomed/knjige.php
Stomatološki fakultet ZAGREB - Središnja stomatološka knjižnica	MEDVED	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	NLM	MeSH	ne postoji	skupni katalog za BIOMEDICINU: http://smk.mef.hr/php/biomed/knjige.php
Veterinarski fakultet ZAGREB - Knjižnica	MEDVED	NE	ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	ne koristi se	slobodno oblikovane predmetnice	ne postoji	skupni katalog za BIOMEDICINU: http://smk.mef.hr/php/biomed/knjige.php

Društvene znanosti

software							
Fakultet	software	mrežni	standardi i pravila	klasifikacijski sustavi	predmetni sustavi	normativne baze	napomena
Ekonomski fakultet	CroList	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	ima	web katalog
Ekonomski institut	ISIS	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	Unesco	slobodno oblikovane predmetnice	ima	web katalog
Fakultet političkih znanosti	Medved	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	ima	web katalog
Institut društvenih znanosti "I. Pilar"	ISIS	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	ima	web katalog
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti	ISIS	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	autorske, predmetne	izrađen web katalog: http://mjesec.ffzg.hr/webpac-drustvene
Institut za turizam	ISIS	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK + KST (klasifikacijska shema za turizam) klasifikacija	datoteka slobodno oblikovanih predmetnica koju koriste kao tezaurs	autorski, predmetni koji je vezan uz KST	online katalog: http://www.itztg.hr/indokibiblioteka/biblioteka.html
Pravni fakultet	CroList	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	autorske	online katalog: http://knjiznica.pravo.hr
Kineziološki fakultet Željka Jaklinović 3658-620 ili 621 ili 622	Medved	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	interna klasifikacija	slobodno oblikovane predmetnice	nema	
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	CroList	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	tezaurs izvučen iz slobodno oblikovanih predmetnica	

Humanistika

software							
Fakultet	software	mrežni	standardi i pravila	klasifikacijski sustavi	predmetni sustavi	normativne baze	napomena
Filozofski fakultet	ISIS Dos i Win verzije	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice i INSPEC tezaurs	ima	web katalog
Filozofski fakultet Družbe Isusove	CroList	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice, napravljen tezaurs	ima	preuzima iz NSK
Učiteljska akademija	ISIS Win	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	ne	
Katoličko bogoslovni fakultet	ISIS Win	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	interna klasifikacija	slobodno oblikovane predmetnice, iz njih napravljen tezaurs	ima	

Prirodoslovlje

software							
Fakultet	software	mrežni	standardi i pravila	klasifikacijski sustavi	predmetni sustavi	normativne baze	napomena
Agronomski fakultet ZAGREB - Centralna agronomska knjižnica	CROLIST-mrežna verzija; SAND (časopisi)	da / ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	zadane programom	izrađen web katalog: http://www.lib.agr.hr skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/
Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije ZAGREB - Bibliotečno-informacijski centar	(CROLIST-PC verzija); ISIS - DOS verzija; SAND (časopisi)	ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	(UDK)	slobodno oblikovane predmetnice	zadane programom	skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/
Farmaceutsko-biokemijski fakultet ZAGREB - Središnja knjižnica	ISIS - DOS verzija; SAND	ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	interni knjižnični	slobodno oblikovane predmetnice	ne postoje	skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/
Institut "Ruđer Bošković" ZAGREB - Knjižnica	ISIS - DOS verzija; SAND	ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	interni knjižnični, UDK kao pomoćni	slobodno oblikovane predmetnice	ne postoje	katalozi: http://nippur.irb.hr/hrv/catalogs.html skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/
Prehrambeno-biotehnoški fakultet ZAGREB - Knjižnica	ISIS - DOS verzija; SAND (časopisi)	ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	FSTA (Food Science & Technological Abstracts)	zadane programom	skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/
Prirodoslovno-matematički fakultet ZAGREB - Centralna geografska knjižnica	ISIS - DOS verzija; SAND	ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	ne postoji	ne postoji	zadane programom	skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/
Prirodoslovno-matematički fakultet ZAGREB - Kemijski odsjek - Centralna kemijska biblioteka	ISIS - DOS verzija; SAND	ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	ne postoje	skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/
Prirodoslovno-matematički fakultet ZAGREB - Središnja biološka knjižnica	ISIS - DOS verzija; SAND	ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	zadane programom	skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/
Prirodoslovno-matematički fakultet ZAGREB - Središnja geofizička biblioteka	ISIS - DOS verzija; SAND	ne	UNIMARC, ISBD, Verona: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	zadane programom	skupni web katalog za PRIRODOSLOVLJE: http://prirodo.irb.hr/katalozi/

Tehnika

software							
Fakultet	software	mrežni	standardi i pravila	klasifikacijski sustavi	predmetni sustavi	normativne baze	napomena
Fakultet elektrotehnike i računarstva ZAGREB - Knjižnica	FERLIB	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice i INSPEC tezaurus	ima	web katalog
Fakultet prometnih znanosti ZAGREB - Knjižnica	FERLIB	DA	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	ima	web katalog
Fakultet strojarstva i brodogradnje ZAGREB - Knjižnica	DOS Crolist	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	nema	izrađen web katalog: http://mjesec.ffzg.hr/webpac-fsb/
Građevinsko, Arhitektonsko i Geodetski fakulteta ZAGREB - Knjižnica	DOS Crolist - u dogovorima su za eventualni prelazak na METEL	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	interna klasifikacija	slobodno oblikovane predmetnice	nema	skupni web katalog za TEHNIKU: http://mjesec.ffzg.hr/webpac-tehnika/
Grafički fakultet ZAGREB - Knjižnica	DOS Crolist	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	nema	skupni web katalog za TEHNIKU: http://mjesec.ffzg.hr/webpac-tehnika/
Tekstilno-tehnološki fakultet ZAGREB - Knjižnica	Excel	NE					
Rudarsko-geološko-naftni fakultet ZAGREB - Knjižnica	DOS Crolist	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	nema	skupni web katalog za TEHNIKU: http://mjesec.ffzg.hr/webpac-tehnika/
Energetski institut "Hrvoje Požar" ZAGREB - Knjižnica	DOS Crolist	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	nema	skupni web katalog za TEHNIKU: http://mjesec.ffzg.hr/webpac-tehnika/
Brodarski institut ZAGREBU - Knjižnica	DOS Crolist	NE	UNIMARC, ISBD, Verona: Priručnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga	UDK	slobodno oblikovane predmetnice	nema	skupni web katalog za TEHNIKU: http://mjesec.ffzg.hr/webpac-tehnika/

Prilog 2.2. Temeljni alati za rad

Standardi, pravilnici, smjernice itd. za bilježenje bibliografskih podataka i podataka preglednih kataložnih jedinica za abecedne i predmetne kataloge u strojno čitljivom formatu za svu vrstu bibliotečne građe zabilježene na konvencionalnim i nekonvencionalnim medijima

ANONYMOUS classics : list of uniform headings for European literatures / compiled by the IFLA International Office for UBC ; edited by Rosemary C. Hewett. London : IFLA International Office for UBC, 1978.

EXTENSIONS and corrections to the UDC
UDC BS 1000M: 1993, suppl. BS 1000M: 1997

ISBD(G) (General International Standard Bibliographic Description) i zasebni međunarodni standardi za bibliografski opis posebnih vrsta građe

ISBD(M): međunarodni standardni bibliografski opis omeđenih publikacija. 2. izd. hrvatskoga prijevoda (prema prerađenom prvom standardnom izdanju izvornika). Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1980

ISBD(M): International standard bibliographic description for monographic publications. Revised ed. London : IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, British Library Bibliographic Services, 1987.
ISBD(CR): međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe : prerađeno izdanje ISBD(S)-a: Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa serijskih publikacija. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.

ISBD(ER): međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe : prerađeno izdanje

ISBD(CF)-a - Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa računalnih datoteka. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

ISBD(A): Međunarodni standardni bibliografski opis starih omeđenih publikacija (antikvarnih) / prevela Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo ; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1995.

ISO 646 Osnovni skup latiničkih znakova

ISO 5426 Skup znakova za proširenu latinicu

ISO/IEC 10646 Level 3 UNICODE

ISO 6630 Skup bibliografskih upravljačkih znakova

ISO 999:1996 Information and documentation - Guidelines for the content, organization and presentation of indexes

ISO 2788:1986 Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri (prijevod u tisku)

ISO 5127-1:1983 Documentation and information - Vocabulary - basic concepts

ISO 5963:1985 Documentation - Methods for examining documents, determining their subjects and selecting indexing terms

ISO 5964:1985 Documentation - Guidelines for the establishment and development of multilingual thesauri

FORM and structure of corporate headings / recommendations of the Working Group on Corporate Headings ; approved by the Standing Committees of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section on Official Publications. London : IFLA International Office for UBC, 1980.

GUIDELINES for authority records and references. Muenchen : Saur, 2001.

HORVAT, Aleksandra. Knjižnični katalog i autorstvo. Rijeka: Naklada Benja, 1995.

LIST of uniform headings for higher legislative ministerial bodies in European countries / compiled by the USSR Cataloguing Committee. 2nd ed. London : IFLA International Office for UBC, 1979.

LIST of uniform titles for liturgical works of the Latin rites of the Catholic Church / recommended by the Working Group on Uniform Headings for Liturgical Works. 2nd revised ed. London : IFLA International Office for UBC, 1981.

MACILWAINE, I. Univerzalna decimalna klasifikacija : upute za uporabu. Lokve : Benja ; Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica ; Osijek : Pedagoški fakultet, 2004.

MARC 21 concise formats / prepared by Network Development and MARC Standard Office, Library of Congress . Washington, D. C. : Library of Congress, Cataloging Distribution Service, 2003- .

MARC 21 format for authority data / prepared by Network Development and MARC Standards Office Library of Congress ; in cooperation with Standards and Support, National Library of Canada, National Bibliographic Service, British Library . Washington, D. C. : Library of Congress, Cataloging Distribution Service ; Ottawa : National Library of Canada, 1999- .

MARC 21 format for bibliographic data / prepared by Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress ; in cooperation with Standards and Support, National Library of Canada, National Bibliographic Service, British Library . Washington, D. C. : Library of Congress, Cataloging Distribution Service ; Ottawa : National Library of Canada, 1999- .

MARC 21 format for classification data / prepared by Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress ; in cooperation with Standards and Support, National Library of Canada, National Bibliographic Service, British Library. Washington, D. C. : Library of Congress, Cataloging Distribution Service ; Ottawa : National Library of Canada, 2000- .

NAMES of persons : national usages for entry in catalogues. 4th revised and enlarged ed. Muenchen<etc.>: Saur, 1996.

NAMES of states : an authority list of language forms for catalogue entries / compiled by the IFLA International Office for UBC. London : IFLA International Office for UBC, 1981.

SMJERNICE za izradbu predmetnih preglednih kataložnih jedinica i uputnica. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1999.

SMJERNICE za izradu preglednih kataložnih jedinica i uputnica / preporučila Radna grupa za izradu Međunarodnog sustava preglednih kataložnih jedinica ; odobrio Stalni odbor Sekcije za katalogizaciju i Sekcije za automatizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova ; prevela i predgovor napisala Daniela Živković. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1990. (hrvatski prijevod 2. izdanja u tijeku)

POPIS obveznih elemenata podataka za međunarodno korištenje zapisa preglednih kataložnih jedinica / Izvještaj IFLA UBCIM Radne grupe za minimalnu razinu preglednih kataložnih jedinica i ISADN ; s engleskog prevela Mirna Willer. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske (1999)/1-4, str. 66-70.

Principles Underlying Subject Heading Languages (Načela izrade jezika predmetnih odrednica)

UNIVERZALNA DECIMALNA KLASIFIKACIJA I dio: Društvene i humanističke znanosti. Zagreb: NSK, 2005. (Prijevod djela UDC Master Ref. File ver. 1998-12)

Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa : završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. (Prijevod djela: Functional requirements for bibliographic records : final report)

VERONA, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1983-1986. Prvi dio: Odrednice i redalice. 2. Izmijenjeno izd. 1986. Drugi dio: Kataložni opis. 1983

II. Standardi za bilježenje podataka o fondu u knjižnicama za knjižničnu i međuknjižničnu posudbu

(1) strojno čitljivo bilježenje podataka o fondu:

MARC 21 format for holdings data / prepared by Network Development and MARC Standard Office, Library of Congress ; in cooperation with Standards and Support, National Library of Canada, National Bibliographic Service, British Library . Washington, D. C. : Library of Congress, Cataloging Distribution Service ; Ottawa : National Library of Canada, 2000- .

(2) međunarodni standard za bilježenje podataka o fondu serijskih publikacija

ISO 10324: 1997 Information and Documentation - Holdings Statement - Summary Level

III. Standardi, smjernice itd. za prijenos bibliografskih podataka

(1) standardi, smjernice za medije

magnetske vrpce (bibliografski podaci i podaci preglednih kataložnih jedinica): ISO 2709 Format za razmjenu bibliografskih podataka na magnetskim vrpčama

online prijenos između različitih knjižničnih sustava:

ISO 10162/3 SR Protocol (Search and Retrieve Application Protocol Specification for Open Systems Interconnection: Specifikacija protokola za aplikaciju pretraživanje i odabir za međupovezivanje otvorenih sustava)

ISO/OSI ILL Protocol (Inter Library Loan: Međuknjižnična posudba)

ISO 23950/SR ANSI NISO protocol (SAD) za pretraživanje i odabir

SGML (Standard Generalized Markup Language: Standardni opći jezik za označivanje)

HTML (Hyper Text Markup Language)

XML (Extensible Markup Language)

(2) standardi za formate

ISSN (International Standard Serial Number)

USMARC, UKMARC, etc. SGML

Dublin Core Metadata Element Set <http://dublincore.org/>.

IV. Standardi, smjernice itd. za OPAC (Online Public Access Catalogue)

prijenos podataka:

između različitih sustava:

SR ISO 23950:

profil u SAD-u: <http://lcweb.loc.gov/z3950/agency/profiles/profiles.html>

europski profil: <http://www.bibsys.no/one-wg/bib-1.profile.html>

V. Dokumenti izrađeni u pojedinim knjižnicama

Knjižnica Božidara Adžije

Normativna datoteka predmetnih odrednica (27 000 predmetnih jedinica)

Pravila predmetnog kataloga

Knjižnica HAZU

Kratke upute za uporabu UDK, 2001.

Izvod iz UDK, 2001.

Normativna datoteka UDK: CD-ROM (5000 UDK oznaka, 7000 njima pridruženih predmetnih odrednica) Normativna datoteka osobnih/obiteljskih imena i Normativna datoteka korporativnih imena

Metodologija izrade tezaurusa (prijevod sa slovenskog)

Središnja medicinska knjižnica

Prijevod tezaurusa (MeSH) Medical Subject Headings

<http://www.nlm.nih.gov/mesh/meshhome.html> - Medical Subject Headings (MeSH)

<http://wwwcf.nlm.nih.gov/class/> - NLM Classification, 5th ed.

Priručnik za predmetnu i stručnu obradu medicinske literature, 1998.

Prilog 2.3. Minimalna razina opisa za omeđene i serijske publikacije i minimalna razina opisa za pregledne zapise

Minimalna razina kataložnog opisa omeđenih publikacija

1. skupina	Stvarni naslov Usporedni stvarni naslov Podnaslov Podatak o odgovornosti	Obavezno Obavezno Obavezno obavezno
2. skupina	Podatak o izdanju Podatak o odgovornosti uz izdanje Dodatni podatak o izdanju Podatak o odgovornosti uz dodatni podatak o izdanju	Obavezno Neobavezno Obavezno Neobavezno
4. skupina	Mjesto izdavanja Ime/naziv nakladnika Datum izdavanja	Obavezno Obavezno Obavezno
5. skupina	Opseg Podatak o ilustracijama Podatak o dimenzijama	Obavezno Neobavezno Neobavezno
6. skupina	Stvarni naslov nakladničke cjeline Usporedni stvarni naslov nakladničke cjeline Podatak o odgovornosti u nakladničkoj cjelini ISSN nakladničke cjeline Numeracija u nakladničkoj cjelini	Obavezno Neobavezno Neobavezno Neobavezno Obavezno
8. skupina	Međunarodni standardni broj za knjigu (ISBN)	Obavezno

Minimalna razina opisa pregledne kataložne jedinice

1. skupina	Odrednica pregledne kataložne jedinice Usporedna odrednica	Obavezno
2. skupina	Napomena	Neobavezno
3. skupina	Podaci o uputnicama	Obavezno
4. skupina	Podaci o unakrsnim uputnicama	Obavezno
5. skupina	Napomena katalogizatora	Neobavezno
6. skupina	Izvor	Obavezno
7. skupina	Međunarodni standardni broj za autorizirane podatke (ISADN)	Neobavezno

Minimalna razina kataložnog opisa serijskih publikacija

1. skupina	Glavni stvarni naslov Podnaslov Prvi podatak o odgovornosti	Obavezno Obavezno Obavezno
2. skupina	Podatak o izdanju	Obavezno
3. skupina	Numerički podaci	Obavezno
4. skupina	Mjesto izdavanja Izdavač Godina izdavanja	Obavezno Obavezno Obavezno
6. skupina	Stvarni naslov nakladničke cjeline	Obavezno
7. skupina	Promjena naslova	Obavezno
8. skupina	Međunarodni standardni broj za serijsku publikaciju (ISSN)	Obavezno

Prilog 2.4. Prijedlog elemenata sučelja Skupnog kataloga

Oblikovanje sučelja OPAC-a (Online Public Access Catalogue) uvjetovano je svojstvima bibliografske i normativne baze podataka, te pretraživača. Obilježja budućeg WebPAC-a podijeljene su u sedam temeljnih kategorija: opća obilježja; izgled i obilježja sučelja; mogućnosti pretraživanja; pristupnice i struktura kataloga; rezultati pretraživanja; pomoć i upute; vanjski izvori. Unutar svake od navedenih kategorija nabrojani su poželjni elementi sučelja Skupnog kataloga sveučilišnog knjižničkog sustava.

Opća obilježja WebPAC-a:

- Korištenje skupnog kataloga knjižnica ne smije biti ničim uvjetovano, dakle za njegovo pretraživanje korisnik ne treba imati poseban uključak (login) i zaporku (password)
- Sva postojeća mrežna mjesta (site) hrvatskih knjižnica trebaju nuditi pristup skupnom WebPAC-u
- Uz hrvatski, mrežne stranice skupnog WebPAC-a, treba izraditi i na engleskom jeziku
- U sklopu WebPAC-a treba biti dostupno i tekstualno sučelje
- Na početnoj stranici skupnog WebPAC-a treba se naći kratak opis knjižničnih zbirki (s naglaskom na vrstama građe) zastupljenih u katalogu. Takav opis treba sadržavati podatak o broju zapisa u katalogu, kojeg treba redovito osuvremenjivati
- Početna stranica WebPAC-a treba nuditi pristup popisu knjižnica čiji su zapisi uključeni u katalog. Predlažemo da u popisu knjižnice budu grupirane prema znanstvenim područjima
- Potrebno je koristiti međunarodni standard za kodiranje znakova Unicode ISO/IEC 10646
- Sučelje WebPAC-a potrebno je oblikovati na način da bude pristupačno osobama s posebnim potrebama

Izgled i obilježja sučelja:

- Na svakoj stranici treba biti vidljiv naziv kataloga
- Sučelje treba biti pregledno, bez suvišnih elemenata
- Stranice WebPAC-a ne smiju biti preopterećene tekстом
- Polja za upis podataka za pretraživanje trebaju biti lako uočljiva
- Uz sva polja za upis podataka za pretraživanje trebaju stajati nazivi
- Nazivi trebaju biti jasni
- Uz sva polja za upis podataka za pretraživanje trebaju biti ponuđeni objašnjenja i primjeri oblikovanja upita
- Na svakoj stranici treba biti pružena mogućnost kretanja unatrag i unaprijed
- Na svakoj stranici treba postojati mogućnost izlaženja iz sustava i vraćanja na početnu stranicu
- Svaka stranica treba sadržavati hiperveze na sve opcije koje se javljaju u WebPAC-u.

Mogućnosti pretraživanja

Poželjne mogućnosti sučelja WebPAC-a koje se odnose na pretraživanje su:

- mogućnost odabira opcije jednostavnog pretraživanja
- mogućnost odabira opcije složenog pretraživanja
- mogućnost skraćivanja upita
- mogućnost korištenja Booleovih operatora
- mogućnost korištenja operatora blizine
- mogućnost korištenja relacijskih operatora
- mogućnost pretraživanja po složenom izrazu (phrase searching)
- mogućnost korištenje tezaurusa i/ili različitih kazala u sklopu pretraživanja
- mogućnost pretraživanja kataloga pojedinačnih knjižnica.

Pristupnice i struktura kataloga

U WebPAC-u je potrebno osigurati:

- Mogućnost pretraživanja i prebiranja po svakom polju iz zapisa
- Mogućnost pretraživanja po pojedinim riječima iz svakog polja u zapisu
- Mogućnost istodobnog pretraživanja i prebiranja po svim postojećim poljima i po pojedinim riječima iz svakog polja u zapisu
- Mogućnost pretraživanja i prebiranja po klasifikacijskim oznakama i pojedinim elementima klasifikacijske oznake, uz prikaz njihovih naziva (opisa)
- Mogućnost pretraživanja i prebiranja po prijevodima klasifikacijskih oznaka
- Mogućnost istodobnog pretraživanja i prebiranja po klasifikacijskim sustavima koji se koriste
- Mogućnost pretraživanja i prebiranja po signaturi
- Mogućnost pretraživanja i prebiranja po predmetnim odrednicama i riječima iz predmetnih odrednica
- Mogućnost istodobnog pretraživanja i prebiranja po svim popisima predmetnih odrednica koji se koriste
- Pri označivanju predmetnim odrednicama ili deskriptorima, potrebno je napraviti razliku između glavnih i sporednih predmetnih odrednica, kako bi se sačuvala mogućnost pristupa po glavnom predmetu, a ne bi se onemogućio pristup po sporednim predmetima
- U kontroliranim sustavima prebiranje valja omogućiti i po hijerarhijskim odnosima. U klasifikacijskom sustavu treba postojati mogućnost odlaska s glavnih skupina na podskupine do najuže oznake, s pridruženim prijevodima oznaka, kao i u obrnutom smjeru
- Ako pretraživanje počinje riječju, sustav bi trebao prikazati i popis predmetnih odrednica i klasifikacijske tablice i tezaurs, ostavljajući korisnika da sam napravi izbor

- Bez obzira na to na kojem se stadiju pretraživanje nalazi, korisnik uvijek treba biti u mogućnosti ograničiti pretraživanje prema kriterijima:
 - godina
 - jezik
 - zemlja izdavanja
 - vrsta građe
 - cjeloviti tekst
 - katalozi pojedinih knjižnica
- Pri pretraživanju po potpunom tekstu jedinice građe, primjenjivati tehnike citatnog označivanja i pretraživanja
- Ako katalog obuhvaća digitalne netekstualne jedinice građe, osigurati mogućnost predmetnog pretraživanja i ovih vrsta građe

Rezultati pretraživanja

- Na stranici s rezultatima pretraživanja treba biti istaknut podatak o ukupnom broju pronađenih zapisa
- Pronađeni zapisi trebaju biti označeni brojevima
- Kao rezultat pretraživanja prvo se treba pojaviti niz odrednica s istaknutim brojem pripadajućih bibliografskih zapisa (načelo odrednica)
- Odabirom željene odrednice prvo se treba otvoriti niz pripadajućih skraćenih bibliografskih zapisa
- Kad je pretraživanjem pronađen samo jedan zapis, on se mora automatski prikazati u potpunom obliku
- U prikazu dobivenih zapisa treba označiti pojmove koji odgovaraju traženim
- Potrebno je osigurati rangiran prikaz rezultata pretraživanja
- WebPAC bi treba nuditi sljedeće mogućnosti redanja dobivenih rezultata: po abecednom redosljedju autora; po abecednom redosljedju naslova; po abecednom redosljedju nakladnika; po rastućem nizu godine izdanja; po padajućem nizu godine izdanja
- Uz prikaz djela traženog autora trebaju se prikazati i djela povezana s traženim autorom
- U WebPAC-u treba biti vidljiv sustav uputnica
- Nakon dobivenog skupa rezultata, potrebno je ponuditi hipertekstualni popis kontroliranih termina ili prijevode oznaka koji odgovaraju riječima iz upita, i to iz svih kontroliranih sustava koji se koriste
- Termine ili oznake kontroliranih rječnika u dobivenim zapisima potrebno je hipertekstualno povezati s ostali zapisima koji sadrže iste termine ili oznake
- Pri pretraživanju pomoću složenog upita po riječima iz termina ili po dijelovima oznaka kontroliranih sustava, potrebno je omogućiti prikaz pojedinačnih termina odnosno oznaka s pripadajućim prijevodima, zajedno s brojem bibliografskih zapisa uz svaki pojedinačni termin ili oznaku

- Ako traženi termin ili oznaka ne postoji, rezultat pretraživanja treba biti ispis najbližih termina ili oznaka u abecednoj i hijerarhijskoj strukturi, s pojašnjenjem tog rezultata
- Korisniku treba ponuditi više mogućnosti određivanja broja prikazanih zapisa po jednom ekranu
- Status knjižnične građe:
 - Potpuni prikaz zapisa treba sadržavati popis knjižnica u kojima je moguće pronaći dotičnu jedinicu knjižnične građe
 - Odabirom pojedine knjižnice treba se prikazati svi primjerci jedinice knjižnične građe
 - Lokacija svake jedinice knjižnične građe treba biti vidljiva
 - Primjerci trebaju biti poredani logičnim redoslijedom (npr. abecednim redom lokacija)
 - Za zadužene primjerke treba biti vidljiv rok povratka
- WebPAC treba nuditi mogućnost rezervacije knjižnične građe
- WebPAC treba nuditi prikaz zapisa u ISBD liku
- WebPAC treba nuditi prikaz zapisa u MARC formatu
- WebPAC treba nuditi izbor između prikaza različitih razina zapisa (potpuni i skraćeni kataložni zapis)
- Korisniku treba ponuditi mogućnost odabira prikaza oblika zapisa unaprijed za cijelo pretraživanje. No, taj bi odabir trebalo biti moguće promijeniti i tijekom pretraživanja
- Potrebno je osigurati mogućnost pregledavanja prošlih pretraživanja
- Potrebno je osigurati mogućnost iskorištavanja dijelova prošlih pretraživanja pri oblikovanju upita
- Rezultate pretraživanja treba biti moguće snimiti, pri čemu trebaju biti podržani svi oblici zapisa
- Rezultate pretraživanja treba biti moguće tiskati (verzija za ispis)
- Rezultate treba moći preuzeti elektroničkom poštom.

Upute i pomoć:

- Na svakoj stranici WebPAC-a i pri svakom koraku u pretraživanju trebaju biti prisutne upute
- Potrebno je osigurati upute o tome kada je poželjna koja vrsta pretraživanja, a uz svaku opciju pretraživanja treba stajati uputa
- Upute uz pojedine mogućnosti pretraživanja trebaju jasno opisati koja se vrsta pretraživanja provodi
- Upute trebaju biti precizne i jasne
- U sklopu uputa trebaju biti ponuđeni primjeri oblikovanja upita.
- Posebna opcija *pomoć* treba kroz hipervezu biti ponuđena na svakoj stranici. Ona nudi pristup e-mailu za postavljanje pitanja i odgovorim na uobičajena pitanja (FAQ)
- U slučaju da nije pronađen niti jedan zapis na postavljeni upit, treba sugerirati preoblikovanje upita.

Vanjski izvori:

- Bibliografski zapis trebao bi nuditi izravan pristup mrežnoj građi uključenoj u knjižnični katalog.
- Bibliografski zapis trebao bi nuditi izravan pristup pojedinim mrežnim stranicama (npr. mrežnim stranicama nakladnika publikacija obrađenih u katalogu).
- Skupni WebPAC trebao bi kroz hiperveze nuditi pristup određenom broju relevantnih mrežnih izvora

Poglavlje 3.

USLUGE

Definirati korisnike sveučilišnog knjižničkog sustava, proizvode i usluge, te ih uskladiti na razini knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu i njegovog povezivanja sa drugim sveučilišnim knjižničnim sustavima, načine osiguranja dostupnosti proizvoda i usluga, vodeći računa o specifičnosti svake knjižnice, ali i cjelovitosti sustava. Definirani su modeli posudbe, nacionalni i međunarodni model međuknjižnične posudbe, te uloge knjižnica u sustavu.

3.1. UVOD

U uspostavi dugoročne strategije društva znanja, nezamjenjiva je uloga knjižnica i knjižničara kao posrednika između korisnika i zabilježenog znanja. Djelatnost knjižnice temelji se na etičkim načelima: jednakosti pristupa i intelektualnim slobodama, demokratičnosti, čuvanju građe za budućnost, uslugama, racionalnosti, pismenosti i učenju.

Sve zahtjevnije potrebe korisnika uvjetuju preobrazbu i razvoj knjižnica, a Smjernice Vijeća Europe,¹³ dokumenti i brojne aktivnosti Međunarodne udruge knjižničarskih društava (International Federation of Library Associations and Information Organizations (IFLA-e)¹⁴ ili UNESCO-a, definiraju strateški razvoj informacijskog društva te su polazište za usklađivanje i prilagodbu knjižnica u Europskoj uniji, ali i u širem, globalnom okruženju.

U konceptualizaciji strukturnih promjena i razvoja visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj osim pravnih propisa¹⁵, rabili smo strateški dokument, *Informacijska i komunikacijska tehnologija – Hrvatska u 21. stoljeću*, koji u jednom od devetnaest podprojekata opisuje *Informacijsku i komunikacijsku tehnologiju*.

Okosnica našega prijedloga su strateški ciljevi i programi informacijskog društva :

- sveopća dostupnost informacija i znanja
- preobrazba obrazovanja
- uključivanje u globalne gospodarske, kulturne i informacijske procese
- stvaranje uvjeta za razvoj ljudskih potencijala
- očuvanje i prezentacija kulturnog identiteta
- dostupnost informacijske i komunikacijske tehnologije.

Ovi su prijedlozi nastajali u vrijeme kada se visokoškolski sustav u Hrvatskoj usklađuje s europskim, u procesu provođenja Bolonjske reforme, inicijativom za donošenje novih standarda za visokoškolske knjižnice te činjenicom da će visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj primijenjivati isti integrirani knjižnični paket *Voyager*.

Uostalom, kao što je i svrha cijelog projekta izraditi smjernice i preporuke za Sustav, tako je i ova skupina razmatrala i predlagala moguća strukturalna rješenja – izradu modela usluga, u cilju uspostave sustava visokoškolskih knjižnica u Republici Hrvatskoj.

Knjižnične usluge mogu se podijeliti na tri osnovne skupine, bez obzira da li se nude u fizičkom ili virtualnom okruženju, a to su :

- pružanje informacija
- posudba i korištenje građe
- edukacija korisnika.

¹³ Preporuke "Europa i globalno informacijsko društvo – Bengemannov izvještaj" (lipanj, 1994.); Rezolucija o informacijskom društvu – Izvješće Morgan (1997.); Zeleni dokument o ulozi knjižnica u društvu. Europski parlament gotovo je jednoglasno usvojio izvješće o ulozi knjižnica u suvremenom svijetu, čime je na najvišoj razini potvrđena uloga i važnost koju moderno društvo pridaje knjižnicama, odnosno, institucijama specijaliziranim za prikupljanje, pohranjivanje i raspolaganje informacija kao temeljnim civilizacijskim vrijednostima.

¹⁴ Ključni programi IFLA-e: ALP, UAP, UBCIM, PAC, UDT, te izjava IFLA/FAIFE iz 1999. "Knjižnice i intelektualna sloboda"

¹⁵ Zakon o knjižnicama (NN, 105/97, 5/98, 104/00; Zakon o očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99), Zakon o visokim učilištima, pročišćeni tekst (NN 59/96), Zakon o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03); Zakon o pravu na pristup informacijama (NN 172/03); Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (NN 167/03) i dr.

U radu su u početku sudjelovale dvije grupe; *radna grupa za posudbu i međuknjižničnu posudbu* i *radna grupa za informacijske usluge*, koje su zajednički definirale ovdje iznesene prijedloge. Na prijedloge je također utjecala i činjenica da je u tijeku rada na projektu donesena odluka o nabavi integriranog knjižničkog paketa *Voyager* za sve visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj.

U skladu s odlukom o automatizaciji knjižnica Sveučilišta u Zagrebu i ostalih visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj, te povezivanja na razini visokoškolskog sustava knjižnica, razmatrane su mogućnosti i načini osiguranja dostupnosti proizvoda i usluga, vodeći računa o specifičnosti svake knjižnice, ali i cjelovitosti sustava (Zagrebačko sveučilište, kao najsloženije, zatim i ostala hrvatska sveučilišta).

Prijedlozi se temelje na analizi pravila posudbe u pojedinim knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu i potrebe njihovog usklađivanja u sastavu toga sveučilišta.

U prijedlogu modela posudbe, kao i u svim korisničkim segmentima, vodi se računa o krajnjem korisniku, upućuje knjižnice na zajedničko definiranje politika posudbe na svakom sveučilištu te na moguću suradnju (kooperaciju i koordinaciju) na razini knjižničkih sustava s ostalih pet sveučilišta.

Radi uspostave usklađenih pravila i politika koje se odnose na kategorije korisnika sustava, politika posudbe, informacijskih usluga te svih ostalih usluga koje bi knjižnice ubuduće trebale pružati, preporuča se dogovor oko minimalne razine standarda usluga.

Posebno se utvrđuju i opisuju modeli nacionalne i međunarodne međuknjižnične posudbe, te definiraju uloge u sustavu: sveučilišna knjižnica, središnje knjižnice znanstvenog područja, fakultetske knjižnice, odnosno, koordinacija na razini Sveučilišnog knjižničkog sustava. Definirani su i nužni dokumenti koje je potrebno usvojiti radi zajedničkog funkcioniranja knjižnica u sustavu. Na kraju se predlaže terminski plan realizacije.

Model usluga kojega predlažemo je *kooperativan* (suradnički) i *koordiniran* (usklađen), među knjižnicama sustava, uvjet kod modernih, djelotvornih i složenih organizacija ili sustava.

Cilj

Zadatak stručne skupine je prije svega bio definirati korisnike sveučilišnog knjižničkog sustava, proizvode i usluge te ih uskladiti i objediniti na razini knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu i njegovog povezivanja sa drugim sveučilišnim knjižničnim sustavima u Hrvatskoj i inozemstvu.

3.2. IZLAGANJE PROBLEMATIKE I ANALIZA STANJA

Istraživanja korisnika nisu se dosada sustavno provodila. Pojedine knjižnice povremeno provode takva istraživanja, a rezultati se objavljuju u stručnim časopisima. Značajnije studije korisnika i uporabe Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu na velikom uzorku, provodile su se u tijeku 1994. i 1999. g., a svrha im je bila utvrditi način korištenja i vrednovanja korisničkih službi i identifikacije problema s aspekta različitih skupina korisnika, u odnosu na razloge korištenja, te prikupljanja prijedloga.

Sadašnje stanje pružanja informacijskih usluga, organizacija posudbe i međuknjižnične posudbe, karakterizira raznolikost usluga i usitnjenost sustava, manjak suradnje i neusklađenost, ponajprije zbog kadrovskih, financijskih i organizacijskih (ne)mogućnosti sastavnica, ali i zbog zastarjelih standarda za visokoškolske knjižnice, te odsustva suradnje i koordinacije u sustavu.

Automatizacija poslovanja omogućit će uvođenje novih usluga orijentiranih korisnicima, potrebu njihove edukacije u smislu djelotvornije uporabe informacijskih izvora, ali istovremeno i provođenje stalnog stručnog obrazovanja knjižničnog osoblja.

3.3. KORISNICI SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA

Preduvjet jedinstvenog funkcioniranja sustava i zajedničko planiranje usluga, započinje utvrđivanjem kategorija korisnika i dogovorom oko usklađene razine mogućih usluga.

Korisnici su pojedinci kojima je namijenjena građa, proizvodi i usluge knjižnice. Korisnik posuđuje građu za rad u knjižnici i izvan knjižnice. Korisnik informacijske usluge knjižnice je svaka osoba koja postavi informacijski upit, neovisno o vrsti upita i upotrijebljenom komunikacijskom kanalu. Korisnik knjižnice se za informaciju može obratiti osobno informacijskom stručnjaku ili informaciju potražiti koristeći informacijsko komunikacijske tehnologije i usluge preko Interneta.

Usluge u sveučilišnom knjižničnom sustavu namijenjene su ovim kategorijama korisnika:

- članovima sveučilišne (akademske) zajednice: nastavnicima, znanstvenicima, suradnicima, studentima i drugim sudionicima u procesu visokog obrazovanja, znanstvenog istraživanja, umjetničkog stvaralaštva te stručnog rada
- suradnicima u knjižnično-informacijskoj djelatnosti - knjižničarima
- sudionicima u knjižnično-informacijskoj djelatnosti (Rektorat Sveučilišta, ministarstva i druga tijela državne uprave, SRCE, CARNet)
- svim potencijalnim korisnicima (građanima, učenicima...)

3.3.1. Definicija pojma

Korisnici/fizičke osobe:

- 1) **Korisnici** Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu mogu biti svi građani Republike Hrvatske s navršenih 18 godina, akademska zajednica Sveučilišta u Zagrebu (studenti i znanstveno-nastavno osoblje), domaći i strani istraživači, korisnici drugih knjižnica u zemlji i inozemstvu, koji posredno, preko službe međuknjižnične posudbe, koriste građu Nacionalne i sveučilišne knjižnice, ili naručuju građu iz drugih knjižnica u zemlji, i/ili knjižnica i komercijalnih servisa u inozemstvu.
- 2) **Korisnici u visokoškolskim knjižnicama** su svi upisani studenti pojedinih sveučilišta i znanstveno-nastavno osoblje.
- 3) **Upisani korisnik / ovlašteni korisnik** je fizička ili pravna osoba (organizacija ili institucija), koja uz naknadu koristi zbirke građe ili usluge knjižnice.
- 4) **Aktivni korisnik** je upisani korisnik koji je posudio barem jednu jedinicu građe ili koristio druge usluge knjižnice, u određenom izvještajnom razdoblju.

Korisnici/Pravne osobe su knjižnice, koje kao korisnice Sustava sudjeluju u **međuknjižničnoj posudbi** i/ili rektorat Sveučilišta, ministarstva, druga tijela državne uprave, SRCE, CARNet...

3.3.2. Kategorije korisnika

Predlaže se da se korisnici u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici razvrstaju u 4 osnovne kategorije:

- **Fizičke osobe** (upisani korisnici; studenti, znanstveno-nastavno osoblje, istraživači, učenici s navršenih 18 godina, građani RH, strani državljani),
- **Pravne osobe** (*proxy* korisnici, tj. knjižničari drugih fakultetskih ili odjelnih knjižnica Sveučilišta u Zagrebu)
- **Pravne osobe : korisnici sustava - međuknjižnična posudba** (s ostalim sveučilišnim knjižnicama u Hrvatskoj i drugim knjižnicama u Hrvatskoj)
- **Pravne osobe : međunarodna međuknjižnična posudba** (između inozemnih knjižnica ili komercijalnih servisa)

Predlaže se da se korisnici u visokoškolskim knjižnicama razvrstaju u 4 kategorije:

- **Fizičke osobe**, studenti dodiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih studija, redovni i izvanredni studenti, znanstveno-nastavno osoblje i ostali zaposleni
- **Fizičke osobe** (strani državljani, strani studenti, poslije diplomanti, maturanti, ostali građani...)
- **Pravne osobe** – knjižničari drugih knjižnica, međuknjižnična posudba s drugim sveučilišnim knjižnicama u Hrvatskoj
- **Pravne osobe** – knjižnice koje sudjeluju u međunarodnoj međuknjižničnoj posudbi.

3.4. PROIZVODI I USLUGE SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA

Prema formatu i načinu pristupa i korištenja proizvoda i usluga u Sveučilišnom knjižničnom sustavu korisnicima se nude tradicionalne i virtualne usluge i proizvodi.

Knjižnični proizvodi i usluge u Sveučilišnom knjižničnom sustavu naročito obuhvaćaju kataloge, baze podataka i ostale informacijske izvore, tiskane i digitalne. Neki od proizvoda bit će dostupni preko sučelja WebPac-a (katalozi, bibliografske baze podataka), dok će se ostalim proizvodima i uslugama pristupati preko Portala Knjižničkog sustava, koji će ujedno biti potpora konceptu virtualnog sveučilišta i pristupno mjesto korisnika proizvodima i uslugama na daljinu.

Prijedlog sadržaja portala odnosi se samo na portal Sveučilišnog knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu, koji će se u daljnjoj fazi implementacije knjižničkog paketa Voyager moći primijeniti i na ostale sveučilišne knjižnične sustave (SKS) u Hrvatskoj, kao jedinstveno sučelje za pristup svim raspoloživim elektroničkim izvorima informacija.

Proizvodi u knjižnicama Sveučilišnog knjižničkog sustava u Zagrebu

Proizvodi Sveučilišnog knjižničkog sustava su katalogi, skupni katalogi, baze podataka (bibliografske, i s cjelovitim tekstovima), bilteni i sl.

Proizvodi sustava se detaljnije razrađuju unutar Radne skupine za obradu fondova i bibliografije.

Osim ovih tradicionalnih, knjižničari kreiraju specijalne baze podataka za posebne grupe korisnika (npr. baze podataka znanstvenih radova pojedinog fakulteta) ili pojedina sveučilišta (npr. po znanstvenim područjima ili nekom drugom zahtjevu).

U daljnjem razvoju usluga na portalu preporuča se uspostava predmetnih pristupnika *gatewaya*, prema znanstvenim ili stručnim područjima BUBL, isl...).

Usluge u knjižnicama Sveučilišnog knjižničkog sustava u Zagrebu

Uporabu knjižnice i naročito pružanje usluga u virtualnom okruženju, potrebno je pružati kooperativno i organizirati koordinirano na razini sustava.

Moguće *usluge* u knjižnicama Sveučilišnog knjižničkog sustava u Zagrebu:

- Informacijske usluge: pomoć i savjetovanje u korištenju informacijskih izvora i o korištenju knjižnice, bibliografska verifikacija i tematska pretraživanja
- Pretraživanje online kataloga i drugih tiskanih i elektroničkih izvora
- Slobodan pristup i korištenje građe u čitaonicama
- Slobodan pristup javno dostupnim elektroničkim izvorima
- Edukacija korisnika o korištenju knjižnice i izvora
- Posudba knjižnične građe izvan knjižnice
- Međuknjižnična posudba i dostava dokumenata
- Usluge kopiranja, mikrofilmiranja i digitalizacije (skeniranja) građe knjižnice
- Ostale usluge: izrada vodiča, uputa za pretraživanje, projekcije, videokonferencije, predavanja....

Detaljnija razrada i organizacija usluga na razini sustava predložit će se u okviru *Općeg akta o uvjetima poslovanja, uslugama i korištenju građe, posudbe i međuknjižnične po-*

*sudbe*¹⁶, u knjižničnom sustavu svakog pojedinog sveučilišta, u skladu sa Standardima za visokoškolske knjižnice u Republici Hrvatskoj.

Međuknjižnična posudba na nacionalnoj razini odredit će se prema preporukama Međunarodne udruge knjižničarskih društava (IFLA-e).

3.5. PORTAL SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA

U prijedlogu za uspostavu virtualnog Sveučilišnog knjižničnog sustava, planira se izrada zajedničkog Portala, preko kojega će se omogućiti pristup svim dostupnim informacijskim izvorima i na taj način povezati sve knjižnice u sustavu:

- u prvoj fazi knjižnica Sveučilišta u Zagrebu
- u kasnijoj fazi povezivanje s ostalim sveučilišnim knjižničnim sustavima u Hrvatskoj.

Shema 3.1. Proizvodi i usluge na Portalu – obrazac kooperacije i koordinacije

OPIS	Nacionalna i sveučilišna knjižnica	Središnja knjižnica znanstvenog područja	Fakultetska knjižnica	Koordinacija aktivnosti- posebni timovi na razini sustava ¹
Skupni katalog knjižnica Sveučilišta u Zagrebu (svih sveučilišnih knjižničnih sustava u Hrvatskoj – u konačnici)	Kooperacija i koordinacija	Kooperacija	Kooperacija	Obrada fondova
Nacionalne bibliografske baze podataka (NSK), tekuće i retrospektivne	Kooperacija i koordinacija	-	-	Bibliografije
Specijalne bibliografske baze podataka	Kooperacija i koordinacija	Kooperacija	Kooperacija	Bibliografije
Repozitorij ² za digitalni obrazovni materijal u funkciji e-znanosti i e-učenja: digitalni udžbenik, digitalna skripta, digitalna zbirka zadataka, digitalna zbirka primjera, pripreme, materijali i upute za laboratorijske vježbe, zbirka simulacija, zbirka animacija, digitalni katalog materijala na pojedinu temu, online tečajevi		Koordinacija i kooperacija	Kooperacija	Obrada fondova i Nabava
Nacionalni digitalni repozitorij doktorskih i magistarskih radova svih sveučilišta	Koordinacija			Razvoj i bibliografije
Tiskanje na zahtjev (Printing on Demand : PoD)	Koordinacija	Kooperacija	Kooperacija	Razvoj i Usluge
Baza podataka s cjelovitim tekstovima članaka u hrvatskim znanstveno-stručnim časopisima	Koordinacija			Razvoj
Baza podataka s radovima znanstvenika sveučilišta		Kooperacija	Kooperacija	Znanstvena bibliografija
Selektivna diseminacija informacija (SDI) – distribucija bibliografskih popisa literature o posebnim temama	Koordinacija	Kooperacija	Kooperacija	Usluge
Upute za pretraživanje (OPAC, Baze podataka...)	Koordinacija	-	-	Usluge

¹⁶ *Opći akt o uvjetima poslovanja, uslugama i korištenju građe, posudbe i međuknjižnične posudbe za sve knjižnice u sustavu : NSK i ostale knjižnice Zagrebačkog sveučilišta prema kojem bi se svaka pojedina knjižnica uključujući i NSK, okvirno, funkcionalno i sadržajno postavila unutar istog knjižničnog sustava, s istim zadacima, jednakim uvjetima za korisnike.*

Knjižničnim paketom *Voyager*, rješavaju se:

- pristup i pretraživanje Skupnog kataloga Sveučilišnog knjižničnog sustava u Zagrebu,
- posudba, (online rezervacija građe, zaduživanje i razduživanje),
- međuknjižnična posudba.

Ostale usluge na Portalu rješavaju se *projektno / konzorcijalno*:

- Pristup i pretraživanje svih raspoloživih elektroničkih izvora informacija i baza podataka, te mogućnosti međuknjižnične posudbe izravno od strane korisnika putem jednog sučelja (portal za izvore informacija)- autentifikacija / autorizacija, omogućavanje ili odbijanje pristupa resursima (ovjera), korisničko ime i lozinka
- Pitajte knjižničara – organizirati prema iskustvu Nacionalne i sveučilišne knjižnice (*QuestionPoint*).
- Online edukacija - informacijska pismenost

OSTALI SADRŽAJI NA PORTALU

- Dugoročna strategija razvoja sustava
- Planovi i programi razvoja
- Izvješća o radu

KOMUNIKACIJA MEĐU KNJIŽNIČARIMA- ONLINE

Radi bolje komunikacije i koordinacije u sustavu, predlažemo sadržaje namijenjene samo knjižničarima, a koji su dio nacionalnog sveučilišnog Portala Sveučilišnog knjižničnog sustava u Zagrebu, uz autorizirani pristup, a sadržavali bi :

- *Listserv ili diskusijske liste* za knjižničare u sustavu radi bolje obaviještenosti i međusobne komunikacije za teme npr. **e-konzorcija, kooperativne obrade**, kooperativne izrade specijalnih **bibliografija, edukacije, portala SKS...**)
- Zanimljive websiteove
- Dokumente vezane za knjižničarstvo/sveučilište i arhiva
- Burzu projekata u koje su knjižnice iz sustava uključene kao i rezultate svih provedenih istraživanja
- UDK tablice - online, Indeksi / kazala, tezausi...
- Bazu podataka objavljenih radova iz knjižničarstva i informacijskih znanosti u cjelovitom tekstu (*e-LIS*)
- ISSN baza hrvatskih časopisa i dostupnost svjetskoj ISSN bazi
- Bazu hrvatskih nakladnika

3.6. EDUKACIJA KORISNIKA

Edukacija korisnika provodi se u sastavnicama, prema potrebama i mogućnostima. Predlažu se kontinuirani i koordinirani programi edukacije radi boljeg korištenja digitalnih izvora i podizanja informacijske pismenosti korisnika. Smjernice za edukaciju korisnika nalaziti će se u *Općem aktu o uvjetima poslovanja, uslugama i korištenju građe, posudbe i međuknjižnične posudbe*.

Predlaže se izrada općih online tečajeva (*tutorial-a*) za pretraživanje, rezervaciju itsl. za cijeli sustav.

3.7. EDUKACIJA KNJIŽNIČARA

Preduvjet djelotvornog funkcioniranja knjižničkog sustava i kvaliteta usluga izravno ovisi o dostupnim informacijskih izvorima, ali i o educiranosti knjižničara i krajnjih korisnika.

Od 2002. g. djeluje u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, kao organizacijsko središte, Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj. Godišnji program je organiziran u tematske module, koji obuhvaćaju različita stručna područja, a programi se izvode u cijeloj Hrvatskoj. U buduću planirati ciljane programe za visokoškolske knjižničare.

3.8. POSUDBA I JEDINSTVENA POSUDBA

Korisnik knjižnice jednog fakulteta može posuđivati cjelokupan fond Sveučilišnog knjižničkog sustava (prema usklađenim pravilnicima svake knjižnice, npr. student jednog fakulteta može posuđivati građu iz knjižnice drugog fakulteta).

Knjižnični paket *Endeavor* i njegov proizvod integriranog knjižničkog sustava *Voyager*, posebno, modul jedinstvenog kolanja ili posudbe (UB- *Universal borrowing*), omogućava izravno naručivanje i rezervaciju građe radi posudbe, iz skupnog kataloga (*Universal Catalogue*, u kojem knjižnice koriste (*zajedničku*) *bazu podataka* o korisnicima i bazu o posjedovanju (holding baza), na razini skupnog kataloga.

Preko web sučelja OPAC-a, korisnik će moći rezervirati, a u kasnijoj fazi i zadužiti građu iz skupnog kataloga, bez posredovanja knjižničkog osoblja.

Taj način će biti moguće primijeniti, kada bude uspostavljena zajednička baza korisnika, kao i skupni katalog KSSuZ.

Proces zaduživanja:

Nakon što je krajnji korisnik, u katalogu vlastite knjižnice ili skupnom katalogu knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, identificirao građu za posudbu, rezervira i zadužuje građu preko OPAC-a (aplikacija WebVoyage) :

- ◆ 1. razina : u vlastitoj (matičnoj) knjižnici, modul kolanja (*Circulation*)
- ◆ 2. razina : u knjižnici na zagrebačkom sveučilištu, - jedinstvena posudba, (*Universal Borrowing* i/ili
- ◆ 3. razina : u knjižnici drugih sveučilišta u Hrvatskoj (međuknjižnična posudba – MKP- *Interlibrary Loan ILL*).

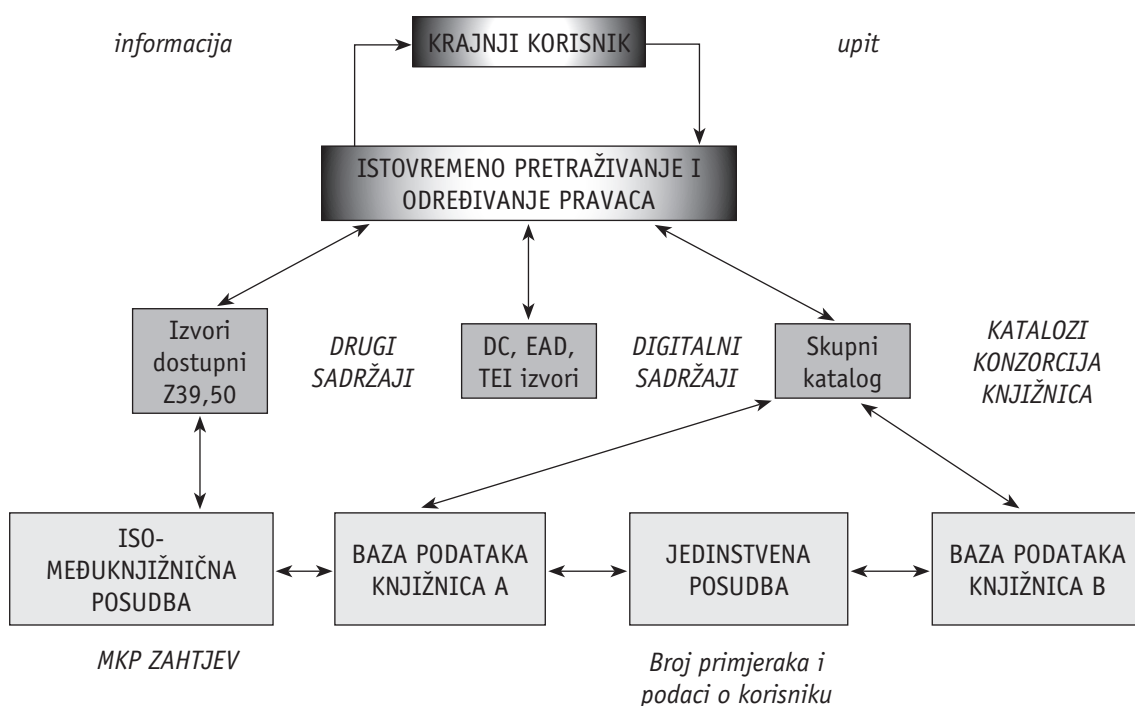
Proces vraćanja knjige:

- ◆ u knjižnicu u kojoj je građu posudio
- ◆ i/ili drugoj knjižnici u sustavu istog sveučilišta (raspodjela financijskih sredstava, pitanje troškova dostave i dr.)

Sve transakcije su u realnom vremenu i korisnik samostalno može preko web sučelja *WebVoyage* utvrditi status svoga zahtjeva, rokova posudbe ili moguće zakasnine. Takav način «zajedničke usluge za krajnjeg korisnika» različitih knjižnica zahtijeva punu suradnju i dogovore oko utvrđivanja politike posudbe, u cilju bolje iskorištenosti fondova.

Da bi se realizirao tzv. *resource sharing* princip i jedinstvena posudba na razini svakog pojedinog sveučilišta potrebno je unaprijed dogovoriti/planirati uvjete posudbe za svaku pojedinu kategoriju korisnika i za svaku knjižnicu te usvojiti model. Takvu minimalnu razinu usluga, potrebno je utvrditi u *Općem aktu o uvjetima poslovanja, uslugama i korištenju građe, posudbe i međuknjižnične posudbe*. Isto načelo korištenja zajedničkih resursa moguće je vezati i uz uspostavu e- repozitorija.

Shema 3.2. : Pretraživanje i jedinstvena posudba

Sva tri sustava uzajamnog korištenja informacijskih izvora (Z39,50) drugi sadržaji, digitalni sadržaji – DC, EAD i TEI, te skupni katalog ili katalozi SKS konzorcija knjižnica), zajedno čine bazu za pretraživanje i pronalaženje izvora putem opcije UB i MKP.

DC = Dublin Core

EAD = Encoded Archival Description

TEI = Text Encoding Initiative

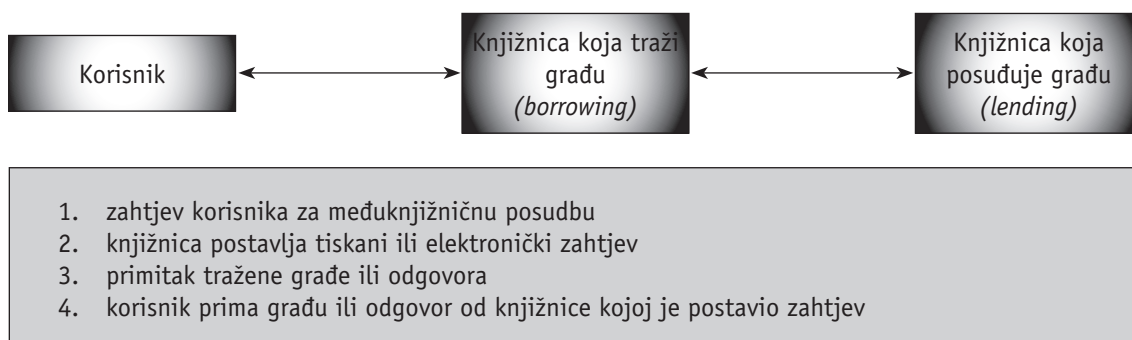
Izvor: prema promidžbenom materijalu Endeavour-Information Systems Incorporated

3.9. MEĐUKNJIŽNIČNA POSUDBA I DOSTAVA DOKUMENATA KAO MOGUĆNOST ZAJEDNIČKOG KORIŠTENJA FONDOVA - (RESOURCE SHARING)

Međuknjižnična posudba je proces u kojem jedna knjižnica, na zahtjev krajnjeg korisnika druge knjižnice, posuđuje građu iz svojeg fonda. Knjige dobiva knjižnica, za krajnjeg korisnika kao privremenu posudbu (*temporary loan*), dok kopije članaka i/ili separati u tiskanom ili digitalnom obliku (pdf) postaju vlasništvo korisnika.

Svaka knjižnica dakle, istovremeno prima zahtjeve za posudbom građe iz svog fonda i upućuje zahtjeve drugim knjižnicama dakle ima dvojni ulogu: posuđuje od drugih (*borrowing library*) i posuđuje drugima (*lending library*).

Shema 3.3.: Prikaz najučestalijeg i najjednostavnijeg modela međuknjižnične posudbe

Sukladno smjernicama IFLA-e o općoj dostupnosti građe, poželjno je da svaka zemlja uspostavi strukturu *nacionalnog modela* za međuknjižničnu posudbu, koji je ujedno i temelj za model *međunarodne* međuknjižnične posudbe i dostave dokumenata.

Nacionalni i međunarodni modeli, usklađuju se prema međunarodnim načelima i smjernicama IFLA-e:

*Model National Interlibrary Loan Code*¹⁷ - za nacionalni model

*International Lending and Document Delivery: Principles and Guidelines for Procedure*¹⁸ - za međunarodni model.

¹⁷ *Model National Interlibrary Loan Code*: URL : <http://www.ifla.org/VI/2/p3/model.htm>

¹⁸ *International Lending and Document Delivery: Principles and Guidelines for Procedure*: URL: <http://www.ifla.org/VI/2/p3/ildd.htm>

Razvoj novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija, utječe na moguće načine uporabe usluga međuknjižnične posudbe i dostave dokumenta, kao na primjer :

- a) EDD (*Electronic Document Delivery*) – elektronički prijenos dokumenta ili dijela dokumenta iz knjižnične zbirke krajnjem korisniku, posredstvom knjižničara, bez ili uz materijalnu naknadu, ali ne nužno iz druge knjižnice
- b) EDS (*External Document Supply*) – posudba originalnih djela ili elektronički prijenos dokumenta ili dijelova dokumenta izvan knjižnične zbirke iz drugih knjižnica i komercijalnih dobavljača.

Proces međuknjižnične posudbe započinje, kada korisnik traži građu koju ne posjeduje njegova vlastita (matična) knjižnica ili knjižnica koja je u sustavu (Sveučilišnog knjižničkog sustava u Zagrebu).

Automatizacijom ove usluge, unutar modula za posudbu i međuknjižničnu posudbu, omogućuje se krajnjem korisniku Sveučilišnom knjižničnom sustavu u Zagrebu da pretraživanjem i pronalaženjem građe u skupnom katalogu Sveučilišnog knjižničkog sustava u Zagrebu, dođe do tražene informacije o fondu (*holdings zapis*).

Unutar Sveučilišnog knjižničkog sustava u Zagrebu, to će biti jedinstvena ili recipročna posudba, koja se može realizirati na dva načina:

1. model

- a) kao zajedničko korištenje fondova knjižnica u sustavu, tzv. «*resource sharing*», prema modelu kao međuknjižnična posudba (knjižnica – knjižnici)

i/ili

2. model

- b) kao zajedničko korištenje fondova knjižnica u sustavu, tzv. «*patron sharing*», prema krajnjem korisniku usmjerena posudba (izravno korisnik- druga knjižnica).

1. Model

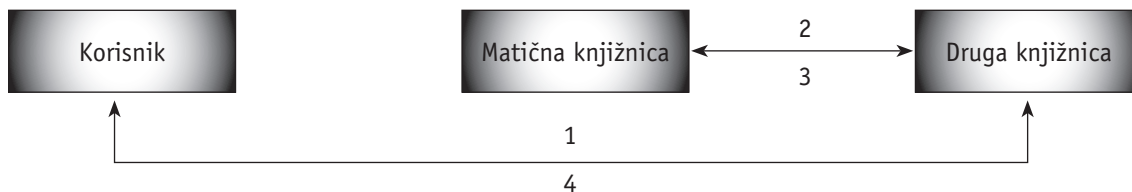
U prvom modelu, korisnik postavlja zahtjev u automatiziranom sustavu, unutar aplikacije kolanja, u realnom vremenu. Preduvjet korištenja je postojanje identifikacije ili članske iskaznice, kojom se korisnik iz druge knjižnice identificira unutar istog sustava, u našem slučaju, u knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu.

Posudba se odvija ili fizičkom dostavom i zaduživanjem građe ili elektroničkom dostavom dokumenta (download). Korisnik se javlja na pult posudbe u drugoj knjižnici i želi zadužiti knjigu. Djelatnik na posudbi (druge knjižnice) traži autorizaciju transakcije (posudbe) od matične knjižnice korisnika, koja ili odobrava ili ne odobrava transakciju. Zaduženje se registrira na knjižnicu, a ne na krajnjeg korisnika. Knjižnica koja posuđuje građu u vlastitom modulu kolanja zabilježit će posudbu primjerka građe, kao posudbu matičnoj knjižnici korisnika. Korisnik vraća knjigu ili u istu knjižnicu ili u svoju matičnu knjižnicu.

Matična knjižnica preuzima odgovornost za povrat građe, naplatu eventualnih zakašnina i ostalih troškova.

Na taj će se način organizirati posudba i zajedničko korištenje fondova knjižnica - prema modelu «*resource sharing*», unutar SKSuZ-a, knjižnica- knjižnici.

Shema 3.4.: 1. Prikaz modela jedinstvene posudbe-a kao zajedničko korištenje fondova knjižnica u sustavu, tzv. «resource sharing», prema modelu kao međuknjižnična posudba (knjižnica – knjižnici)

Izvor: iz dokumenta *Interlending in the Emerging Networked Environment : Implications for the ILL Protocol Standard (1995)*¹⁹

2. Model

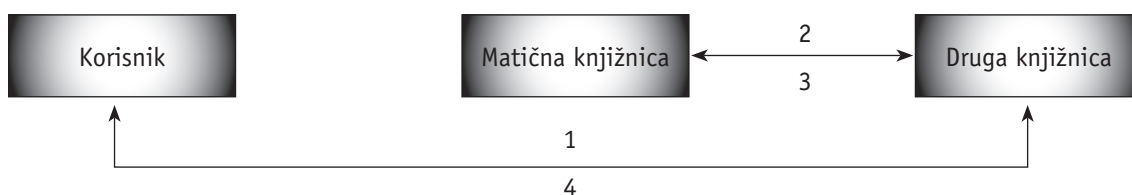
Kod drugog je modela krajnji korisnik-knjižnica, (*patron sharing*) korištenje zajedničkih fondova unutar istog konzorcija posve je drugačije.

Korisnik je odgovoran vratiti knjigu u knjižnicu iz koje je građu posudio, te je osobno odgovoran za posuđenu građu, a ne njegova matična knjižnica.

U ovom modelu se koriste *zajednički podaci o korisnicima preko protokola Z39,50*.

Obavijesti o nedopuštenom korištenju mogu se automatski generirati preko elektroničke pošte, matičnoj knjižnici korisnika. Obavijesti o zakasninama prosljeđuje knjižnica, u kojoj je korisnik posudio građu, a ne njegova matična knjižnica. Ovaj način posudbe unutar pojedinog sustava radi razmjene podataka o korisnicima zahtijeva sigurnu komunikaciju. Smatramo da barem još do 2008. godine, nema uvjeta da se organizira takav način zajedničkog korištenja fondova /posudbe unutar konzorcija.

Shema 3.5.: Prikaz 2. modela jedinstvene posudbe: krajnji korisnik - knjižnice

Izvor: prikaz preuzet iz dokumenta *Interlending in the Emerging Networked Environment : Implications for the ILL Protocol Standard (1995)*²⁰

U automatiziranom modelu, tiskani i rukom ispunjeni zahtjev se zamjenjuje elektroničkim obrascem, tiskana evidencija posudbe i zaduženja, bazom podataka o transakcijama, a elektronička komunikacija se koristi za poruke i obavještanje.

¹⁹ *Interlending in the Emerging Networked Environment: Implications for the ILL Protocol Standard (1995)* URL: <http://www.ifla.org/VI/5/reports/rep8/83.htm>

²⁰ *Interlending in the Emerging Networked Environment : Implications for the ILL Protocol Standard (1995)* URL: <http://www.ifla.org/VI/5/reports/rep8/83.htm>

3.10. NACIONALNI MODEL MEĐUKNJIŽNIČNE POSUDBE

Nacionalni model međuknjižnične posudbe obuhvaća sve knjižnice jedne zemlje i mora sadržavati načela i metodologiju rada, koja uključuje: lociranje građe, postavljanje zahtjeva, rokove posudbe, načine vraćanja građe, odgovornost za oštećenu i izgubljenu građu, načine plaćanja te statistiku.

1. Nacionalna i sveučilišna knjižnica je središnja knjižnica za MKP u Hrvatskoj - posuđuje vlastiti fond MKP, (obvezni primjerak *Croatica*), a istovremeno je i središnja knjižnica za zahtjeve za ostalih knjižnica iz Hrvatske i iz inozemstva.

Kao središnja knjižnica u Hrvatskoj, NSK posuđuje građu svim vrstama knjižnica: visokoškolskim, zavodskim, institutskim, narodnim, a prema *Pravilniku o posudbi i korištenju građe i usluga Nacionalne i sveučilišne knjižnice*.

Unutar nacionalnog sustava, knjižnice svoje zahtjeve za međuknjižničnom posudbom prvo moraju locirati i upućivati svojim središnjim sveučilišnim i županijskim knjižnicama, koje na lokalnim razinama preuzimaju središnju ulogu za MKP.

2. Nacionalna i sveučilišna knjižnica je središnja knjižnica za Sveučilišni knjižnični sustav u Zagrebu, kao što su ostale sveučilišne knjižnice središnje za svoja Sveučilišta i središnje za MKP.

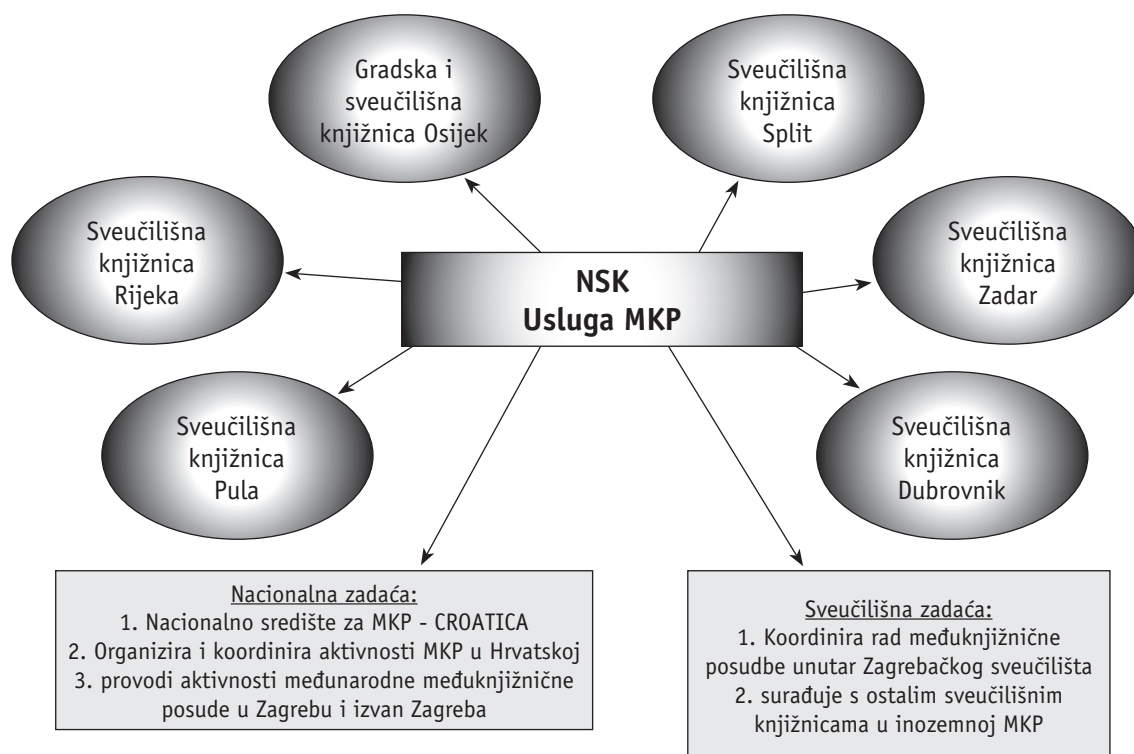
Posudba između knjižnica istog sustava (SKSuZ) više nije *međuknjižnična posudba*, nego jedinstvena posudba (*Universal Borrowing - resource sharing*), osim u slučaju kada u knjižnici postoji samo jedan primjerak knjige kao i za potrebe postavljanja izložbi i sl.

Osim nacionalnog središta za međuknjižničnu posudbu, korisno je imati više središnjih knjižnica za međunarodnu MKP prema pojedinim znanstvenim područjima.

Predlažemo da ovu zadaću preuzme Središnja medicinska knjižnica, Sveučilišta u Zagrebu.

Izrada nacionalnog modela pretpostavlja ujednačavanje svih smjernica, preporuka koje se tiču MKP, u smislu definiranja cjelokupnog procesa od načina postavljanja zahtjeva do primitka građe.

Shema 3.6. Prikaz Sveučilišnog knjižničkog sustava unutar nacionalnog modela međuknjižnične posudbe

Uloge u sustavu

Nacionalna i sveučilišna knjižnica i sve visokoškolske knjižnice moraju usklađivati i poštivati ista pravila međuknjižnične posudbe unutar nacionalnog modela.

NSK kao središnja knjižnica – nacionalno središte za MKP

- Nacionalno središte za MKP (posuđuje izvan Hrvatske nacionalnu zbirku građe – CROATICA)
- Organizira i koordinira aktivnosti MKP u Hrvatskoj (dogovara /određuje regionalna središta za MKP, određuje mrežu knjižnica, vodi bazu podataka o knjižnicama koje sudjeluju u MKP sustavu, utvrđuje nacionalna pravila za posudbu, prikuplja statistiku za MKP u Hrvatskoj, brine o objavljivanju podataka za proteklu godinu.)
- Koordinira rad međuknjižnične posudbe unutar Zagrebačkog sveučilišta.
- Provodi aktivnosti međunarodne međuknjižnične posude u Zagrebu i izvan Zagreba.
- Provodi savjetodavne aktivnosti, organizira godišnje sastanke sudionika u MKP na nacionalnoj razini

Središnje knjižnice za pojedina znanstvena područja i fakultetske knjižnice Zagrebačkog sveučilišta

- Sudjeluju u međuknjižničnoj posudbi unutar Zagrebačkog sveučilišta i ostalih sveučilišnih knjižnica
- Usmjeravaju zahtjeve za međunarodnom međuknjižničnom posudbom u NSK, izuzev središnjih knjižnica za pojedina znanstvena područja koje mogu same provoditi ove aktivnosti, a o čemu će ovisiti i raspodjela financijskih sredstava

- Usklađuju svoje interne akte koji se tiču međuknjižnične posudbe, prema cijelom sustavu
- Obvezne su za provođenje *Pravilnika o međuknjižničnoj posudbi i Uputa o radu*

Sveučilišne knjižnice kao regionalna središta međuknjižnične posudbe

- Organiziraju i koordiniraju aktivnosti knjižnica u MKP na matičnom sveučilištu
- Koordiniraju i provode aktivnosti međunarodne međuknjižnične posude za svoje Sveučilište
- Zadužene su za provođenje *Pravilnika o međuknjižničnoj posudbi i Uputa o radu*
- Provode savjetodavne aktivnosti za svoje sveučilište

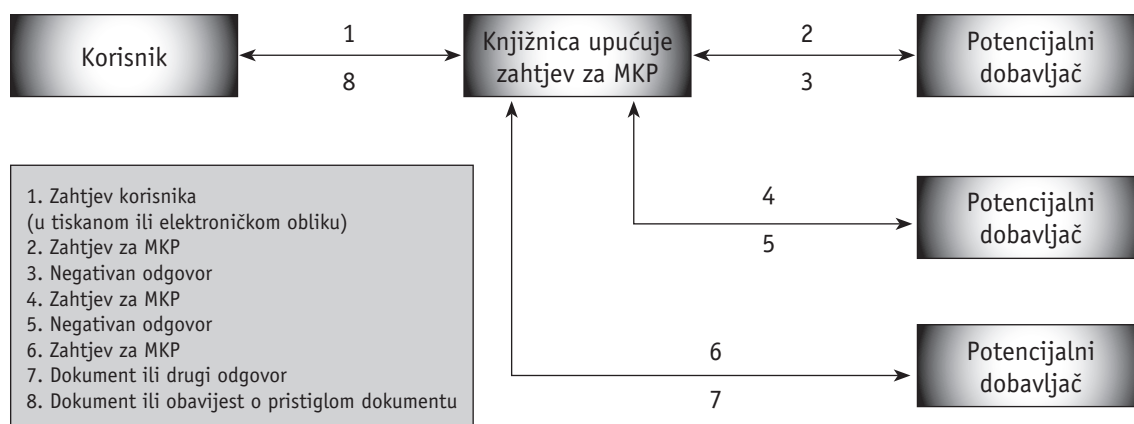
3.11. MODEL MEĐUNARODNE MEĐUKNJIŽNIČNE POSUDBE

Model uključuje posudbu/dostavu dokumenata primarne građe iz drugih knjižnica i u druge knjižnice u inozemstvu, kao i preuzimanje / dostavu kopija iz drugih knjižnica i u druge knjižnice u inozemstvu.

- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu središnja je knjižnica za zahtjeve koji *pristižu* iz inozemstva za posudbom građe iz Hrvatske *Croatia* (knjige i fotokopije ili digitalne preslike i mikrofilmovi).
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu središnja je knjižnica za zahtjeve koji se *upućuju* inozemnim knjižnicama za međuknjižničnu posudbu, u osiguranju dostupnosti publikacija za potrebe Sveučilišta u Zagrebu i ostale korisnike iz Zagreba, te regije i cijele Hrvatske
- Osim Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, središnja knjižnica za međunarodnu međuknjižničnu posudbu za područje medicine je Središnja medicinska knjižnica
- Ostale sveučilišne knjižnice su središnje knjižnice za međunarodnu međuknjižničnu posudbu za potrebe svojih sveučilišta i ostalih korisnika iz svoje regije.

Model, središnje knjižnice, podrazumijeva usmjeravanje dijela financijskih sredstava iz proračuna Sveučilišta u svrhu realizacije ove funkcije.

Slika 3.7. Model međuknjižnične posudbe

PRAVILNIK ZA MEĐUKNJIŽNIČNU POSUDBU

Radi uspostave i provedbe predloženog, potrebno je izraditi slijedeći dokument:

- *Pravilnik i (priručnik) o postupcima u međuknjižničnoj posudbi i Stručne upute*, kao pomoć u praktičnom radu i uspostavi istih standarda rada, temeljenih na IFLA-inim smjernicama.²¹ Financijske obveze između knjižnica unutar mreže, utvrditi će se posebnim dokumentima ili sporazumima po načelu uzajamnosti.

Strukturu Pravilnika navodimo u prilogu.

Osnivanje deponitarne (reponitarne) knjižnice

Deponitarna knjižnica bila bi središnja knjižnica za posudbu na razini Sveučilišta u Zagrebu. Prijedlog izradila Radna skupina za zaštitu knjižnične građe.

3.12. PRIKUPLJANJE PODATAKA, IZVJEŠTAVANJE I ISTRAŽIVANJA - (Benchmarking proizvoda, usluga i istraživanja potreba i zadovoljstva korisnika na razini sustava)

Prema utvrđenoj metodologiji sustavno će se provoditi statistička istraživanja na razini sustava. Podaci će se objavljivati na Portalu među sadržajima namijenjenim knjižničarima. Za provođenje navedenog potrebno je razmotriti radno mjesto administratora na razini sustava.

Potaknut će se redovito praćenje i provjera kvalitete pružanja usluga uz pomoć alata kao npr. LibQUAL.

²¹ International Lending and Document Delivery : Principles and Guidelines for Procedure, <http://www.ifla.org/VI/2/p3/model.htm>

3.13. PREPORUKE I SMJERNICE

Nakon prihvaćanja MODELA i preporuka, te usvajanja predloženih dokumenata i načina funkcioniranja i organizacije na razini sustava očekuju se:

- Izrada dugoročne strategije razvoja usluga za korisnike na razini Sveučilišnog knjižničnog sustava u Zagrebu
- Koordinirano planiranje razvoja usluga
- Implementacijom knjižničnog paketa Voyager u sastavnicama Sustava rješavaju se skupni katalog knjižnica u sustavu; posudba i jedinstvena posudba; MKP; nacionalne i specijalne bibliografske baze podataka; u potpunoj mogućoj funkcionalnosti, te online edukacija
- Uspostava zajedničke baze korisnika na razini Sveučilišnog knjižničnog sustava u Zagrebu, odnosno svakog pojedinog sveučilišnog sustava - JMBAG, *mikročip kartice umjesto indeksa*)
- Prihvaćanje predloženih kategorija korisnika
- Planiranje i definiranje proizvoda i usluga za cijeli sustav
- Definiranje minimalne razine proizvoda i usluga za cijeli Sveučilišni knjižnični sustav u Zagrebu
- Donošenje *Općeg akta o uvjetima poslovanja, uslugama i korištenju građe, posudbe i međuknjižnične posudbe*
- Donošenje standarda za visokoškolske knjižnice u RH
- Izrada pilot verzije *PORTALA* (organizacija, funkcioniranje, administriranje, utvrđivanje sadržaja...)
- Projektno rješavanje pristupa inozemnim bazama podataka s cjelovitim tekstom korisnicima Sustava na daljinu (AAI@Edu.hr)
- Projektno rješavanje *e-repozitorija za digitalni obrazovni materijal*
- Projektno rješavanje *Digitalnog nacionalnog repozitorija doktorskih i magistarskih radova* svih sveučilišta kao i baza podataka s cjelovitim tekstovima hrvatskih časopisa
- Uvođenje usluge *Pitajte knjižničara* na razini središnjih knjižnica određenog znanstvenog područja u SKSuZ
- Prihvaćanje modela nacionalne MKP
- Prihvaćanje modela međunarodne MKP
- Usvajanje *Pravilnika o međuknjižničnoj posudbi*
- Prikupljanje statistike i pokazatelja uspješnosti usluga na razini Sustava *LibQUAL*
- Provođenje ujednačenih programa edukacije korisnika

3.14. POZICIONIRANJE VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA U BUDUĆNOSTI

Budućnost usluga vidimo u digitalnom okruženju, uslugama i izvorima kojima će se pristupati preko portala. Izvori i proizvodi bit će u različitim formatima (ne samo tekstovni).

Knjižnice će sve više stvarati digitalne objekte, opisivati ih metapodacima i usmjeravati ih prema digitalnom repozitoriju. Takav razvoj će zahtijevati centralizirane aktivnosti, ali i uspostavu razvojnih vrijednosti u sustavu, opću dostupnost fondovima i koordinirane izgradnje zbirke, opću dostupnost informacijama i uslugama, održavanje i podizanje kvalitete usluga, kontinuiranu suradnju unutar sustava i suradnju i promociju na globalnoj razini.

3.15. FAZE REALIZACIJE S TERMINSKIM PLANOM

FAZE	Opis	Prijedlog/model izrađuje	Rok realizacije
I.	Utvrđivanje kategorija korisnika	Radna skupina za Usluge	lipanj 2006.g.
	Izrada pilot verzije Portala (informacijska arhitektura i sadržajna struktura)	Radna skupina za razvoj i radna skupina Usluge	2007.g.
	Nacrt <i>Općeg akta o uvjetima poslovanja, uslugama i korištenju građe, posudbe i međuknjižnične posudbe</i>	Radna skupina za Usluge	kraj 2006.g./početak 2007. g.
	Nacrt <i>Pravilnika i priručnika o postupcima u međuknjižničnoj posudbi</i>	Radna skupina usluge	kraj 2006.g.
II.	Izvedbeni projekt PORTALA	Suradnici izvan projekta i Radna skupina za razvoj	Ovisi o implementaciji Voyagera u sastavnica sustava - sredina 2007.g.
	Rasprava o nacrtu <i>Općeg akta</i> u knjižnicama sustava	Knjižnice sustava	do 6. mjeseca 2007.g.
III.	Implementacija PORTALA	Radna skupina za razvoj – MODEL organizacije i rada	tijekom 2007.g.
	Usvajanje <i>Općeg akta</i>	Postavljeno Upravljačko tijelo sustava	tijekom 2007.g. – prije implementacije PORTALA
Kontinuirano	Provođenje svih navedenih aktivnosti iz modela	od 2006. nadalje	

3.16. LITERATURA

Bologna Magna Charta Universitatum. Bologna (Italy), Sept. 1988 [citirano 2005-11-25]. Dostupno na: [http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/880918 Magna Charta Universitatum.pdf](http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/880918_Magna_Charta_Universitatum.pdf) i na: [http://rektorat.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/bologna/17. Magna Charta Universitatum.pdf](http://rektorat.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/bologna/17_Magna_Charta_Universitatum.pdf)

The Bologna Declaration of June 1999 [online]. [citirano 2006-11-25]. Dostupno na: http://www.dfes.gov.uk/bologna/uploads/documents/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf

Bologna Secretariat Website [online]. [citirano 2006-11-25]. Dostupno na: <http://www.dfes.gov.uk/bologna/index.cfm?fuseaction=content.view&CategoryID=1>

Bolonjski proces u Hrvatskoj [online]. Zagreb : Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2006. [citirano 2006-11-22]. Dostupno na: http://zagreb.idi.hr/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=28

Bjeliš Aleksa. Strukturne promjene na Sveučilištu – od analize do novih smjernica. // Sveučilišni vjesnik, 49(2003), 1/2; str. 70-76.

Bošnjak, Mladen. O knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu. // Sveučilišni vjesnik : suppl. B-I, 1, 1957. 84 str.

Declaration of the European ministers of Vocational Education and training and the European Commission, 29 and 30 November 2002 on enhanced European cooperation in vocational education and training : "The Copenhagen Declaration" [citirano 2005-11-22]. Dostupno na: http://europa.eu.int/comm/education/copenhagen/index_en.html

ISKORAK 2001 : Razvojna strategija Sveučilišta u Zagrebu. // Sveučilišni vjesnik 49(2003), 1/2 ; str. 3-42.

Hrvatska u 21. stoljeću: strategija kulturnog razvitka: dokument / voditelj projekta Vjeran Katunarić. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2003. 194 str. (Biblioteka Kulturni razvitak.Velika edicija ; knj. 3)

Hrvatsko sveučilište za 21. stoljeće. Idejno rješenje razvoja Sveučilišta u Zagrebu / Marijan Šunjić, Jasna Helena Mencer, Mirjana Polić-Bobić i Petar Kraljević. // Sveučilišni vjesnik, 44(1998), posebni broj

Hunjak, T.; Na putu prema integriranom Sveučilištu. // Sveučilišni vjesnik, 49(2003), 1/2 ; str. 84-85.

ILRS: Australian Interlibrary Resource Sharing Code, May 2006. Australian Library and Information Association [citirano 2006-11-22]. Dostupno na: <http://alia.org.au/interlibrary.lending/>

Interlending in the Emerging Networked Environment: Implications for the ILL protocol Standard (1995) [citirano 2006-11-22]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VI/5/reports/rep8/83.htm>

International Lending and Document Delivery : Principles and Guidelines for Procedure- IFLA Section of Document Delivery & Interlending, IFLA Core Programme for UAP and Office for International Lending, Boston Spa, Wetherby, West Yorkshire LS23 7BQ, UK // Interlending & Document Supply, 9(2001), 3 ; str. 129-132.

Izvešće o radu i stanju u visokom školstvu, Republika Hrvatska, Nacionalno vijeće za visoku naobrazbu, Zagreb, travanj, 2003. [citirano 2006-11-22]. Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Download/2006/05/22>

Model National Interlibrary Loan Code (IFLA, first agreed by IFLA 1983. Revised 2000, str. 1-4. **Latest Revision: March 31, 2003**) [citirano 2006-11-22]. Dostupno na: <http://ifla.org/VI/2/p3/model.htm>

Statut Sveučilišta u Zagrebu. // Sveučilišni vjesnik, 51, (2005) ; poseban broj. Dostupno i na <http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/statut/statut050225.pdf>

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine, 123/2003. (Dostupno i na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/1742.htm>)

3.17. PRILOZI

Prilog 3.1. Prijedlog strukture Općeg akta o uvjetima poslovanja, uslugama i korištenju građe, posudbe i međuknjižnične posudbe

Usuglasiti minimum zajedničkih pravila i procedura, prema niže navedenoj strukturi:

Upis i iskaznice

- Sustav učlanjivanja treba biti jedinstven na razini Sveučilišta.
- Iskaznice trebaju biti usklađene sa sveučilišnim sustavom - ISVU (Xica), JMBAG, AAI@Edu.hr shemom i LDAP sustavom.
- Korištenje proizvoda i usluga, ali i ovlasti svakog korisnika iz akademske zajednice usklađivat će se sa postojećim razvojnim projektima i politikom na sveučilištima.

Posudba

- rokovi posudbe (svaka knjižnica za sebe), minimum za sve

Način zaduživanja (Voyager)

Preuzimanje knjiga

- osobno s iskaznicom

Produženje roka posudbe

- korisnik obavlja transakciju u *Moja zaduženja (My Account)*,

Posudba

- knjižnične građe (kategorije korisnika)
- međuknjižnična posudba-unutar Hrvatske
- međuknjižnična posudba s inozemstvom

Rokovi posudbe

- Kratkoročna posudba (Short Loan Collection **SLC**)

Vraćanje knjiga

Politike knjižnica (stolovi ili »**book drop**» koji se prazni nekoliko puta dnevno)

Zakasnine

- Odrediti visinu zakasnine po danu, odnosno po satu za SLC
- Načini obavještanja korisnika o prekoračenju rokova posudbe šalju se e-mailom

Rezervacije

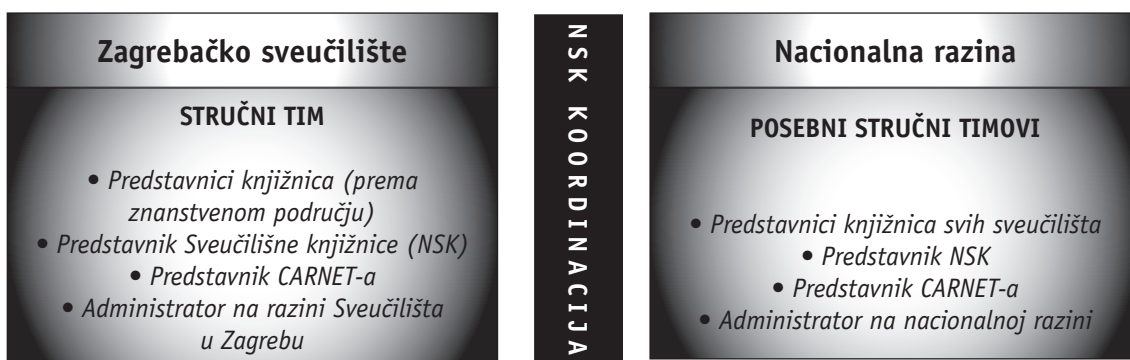
- ukoliko su svi primjerci zaduženi, obratiti se osoblju ili emailom / odrediti model za administriranje rezervacija na čekanju,
- rezervacije se prihvaćaju ukoliko za pojedini primjerak postoji samo jedna rezervacija koja je na čekanju
- korisnik može maksimalno rezervirati 3 primjerka građe
- korisnik koji ne podigne građu u roku od 24 sata, od obavijesti, rezervacije se poništavaju

Izgubljene knjige i otpis

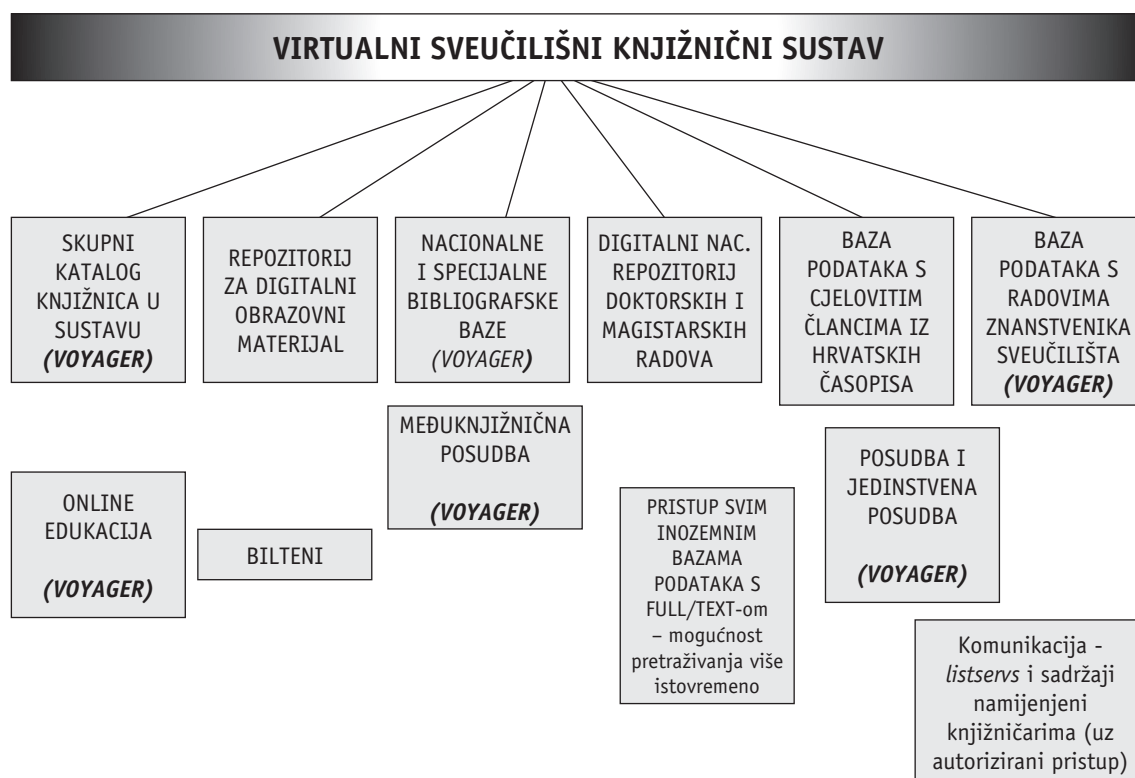
Oštećene knjige

Cjenik usluga

Prilog 3.2. Organizacija/koordinacija PORTALA virtualnog nacionalnog knjižničkog sustava

Prilog 3.3. Portal – sadržajne cjeline

Prilog 3.4. Struktura Pravilnika za međuknjižničnu posudbu u Republici Hrvatskoj

- Svrha Pravilnika
- Definicije međuknjižnične posudbe
- Načela
- Postavljanje zahtjeva
- Dostava dokumenata
- Primitak i povrat građe
- Način plaćanja
- Statistika
- Bibliografija

Prilog 3.5. Anketni upitnik za posudbu i međuknjžničnu posudbu

TEMPUS projekt

Sveučilišni knjižnični sustav

Radne skupine za posudbu i međuknjžničnu posudbu

Poštovane kolegice i kolege !

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu koordinira radom jednogodišnjeg TEMPUS projekta pod nazivom «A Model of the University of Zagreb Library System». Ovaj europski projekt se odvija u suradnji sa Sveučilišnom knjižnicom Donje Saske, iz Goetttingena (Njemačka), kao ugovarateljem, Kraljevskom knjižnicom iz Danske i Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom iz Finske.

Partneri u projektu iz Hrvatske su Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, Sveučilište u Zagrebu i CARNet-Hrvatska akademska i sveučilišna mreža.

Radne skupine koje sudjeluju u izradi preporuka za funkcioniranje sustava Sveučilišta u Zagrebu, prikupljaju podatke o sustavu, koji će poslužiti kao podloga u izboru rješenja.

Molimo Vas stoga da nam u tome pomognete, ispunjavanjem Upitnika.

Svoje odgovore molimo pošaljite najkasnije do **28. studenoga 2005.** g na e-mail mmihalic@nsk.hr.

Zahvaljujemo na suradnji.

Srdačan pozdrav,

U ime projektnih skupina,
mr. sc. Marina Mihalić
koordinatorica projekta

Zagreb, 14. studenoga 2005.

Sveučilište u Zagrebu:

RADNA/PROJEKTNJA SKUPINA ZA IZRADU PROJEKTA KNJIŽNIČNI SUSTAV SVEUČILIŠTA U ZAGREBU – POSUDBA I MEĐUKNJIŽNIČNA POSUDBA

1. OPĆI PODACI

Sveučilište u Zagrebu

Naziv knjižnice/ustanove: _____

Adresa :

Ime i prezime voditelja knjižnice _____

Telefon: _____

Telefax: _____

e-mail:

URL: <http://www>.

URL OPAC: <http://>

Opišite ukratko svoj fond u natuknicama :

Primjer:

Fond : etnologije i folkloristike, slavistike, kulturne i socijalne antropologije, etnomuzikologije.....

Posebne zbirke: pisma, ostavštine... razno...*

Sigla knjižnice : _____

2. O KNJIŽNICI:

2.1. Radno vrijeme: od _____ do _____

2.2. Čitaonica a) DA___ b) NE

2.3. Navedite broj mjesta u čitaonici: _____

2.4. Broj računala namijenjenih korisnicima: _____

2.5. Da li knjižnica ima Pravilnik o knjižnici ? a) DA b) NE

2.6. Navedite dokument u kojem je objavljen ili URL (www) -

2.7. Da li postoje pisane upute za korisnike o korištenju uslugama knjižnice ?

a) DA

b) NE

3. POSUDBA:

3.1. Navedite vrstu identifikacije korisnika svoje knjižnice ?

a) članska iskaznica _____ b) Indeks _____ c) iX-ica _____ c) osobna iskaznica _____

3.2. Da li posuđujete knjige izvan Knjižnice ?

a) DA b) NE

3.3. Koliko je svezaka dopušteno posuditi izvan Knjižnice i na koji rok. Označite križićem jedan odgovor.

Broj svezaka:

Rok posudbe

- a) jedan _ 1 dan__ 3 dana__ 14 dana__ mjesec dana__ više od mjesec dana __
 b) od dva do tri__ 1 dan__ 3 dana__ 14 dana__ mjesec dana__ više od mjesec dana ____
 b) od četiri do sedam__ 1 dan__ 3 dana__ 14 dana__ mjesec dana__ više od mjesec dana __
 b) više od sedam__ 1 dan__ 3 dana__ 14 dana__ mjesec dana__ više od mjesec dana ____

3.4. Da li studenti imaju drugačije rokove posudbe od znanstveno nastavnog osoblja?

a) DA b) NE

Ukoliko je odgovor pozitivan, navedite :

Maksimalni broj svezaka za posudbu za studente _____

Maksimalni broj svezaka za posudbu za znanstveno- nastavno osoblje _____

3.5. Da li građu iz svoje knjižnice posuđujete studentima /znanstveno-nastavnom osoblju *drugih* fakulteta ?

a) DA b) NE

3.6. Na koji način korisnici zadužuju/naručuju građu ?

- a) osobno na posebnim obrascima _____
 b) šalju zahtjev elektroničkom poštom _____
 c) preko webstranica / iz OPAC-a _____
 d) navesti ostalo _____

3.7. Na koji način zadužujete građu ?

- a) Ručno _____
 b) Koristimo softversko rješenje, navedite koje _____

3.8. Koliko je ukupno svezaka posuđeno izvan knjižnice u tijeku 2004.g.?

Navedite broj svezaka:_____

3.9. Koliko je svezaka korišteno u čitaonici ?

(Navesti posebno broj svezaka knjiga i posebno svezaka časopisa)

svezaka knjiga_____ svezaka časopisa_____

3.10. Da li pružate uslugu međuknjižnične posudbe* ?

Pod međuknjižničnom posudbom podrazumijeva se posudba građe iz drugih knjižnica u zemlji i iz inozemstva.

a) DA_ b) NE

3.11. Broj primljenih zahtjeva iz drugih knjižnica_____ Broj ispunjenih zahtjeva_____

3.12. Broj poslanih zahtjeva drugim knjižnicama i kojim:

a) Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici_____

b) drugim knjižnicama u Zagrebu _____

c) u Hrvatskoj_____

d) u inozemstvo _____

Zahvaljujemo na vašim odgovorima.

Prilog 3.6. Rezultati ankete

Sveučilišni knjižnični sustav 4.12.2005. Rezultati ankete provedene u knjižnicama		Članovi	
		Mr. sc. Marina Mihalić	NSK
		Mr. sc. Ankica Valenta	SKF
		Vesna Golubović, prof.	NSK
Knjižnice	Ukupno	55	
	Odgovorilo	17	
Radno vrijeme	od 4 do 7 sati	9 knjižnica	
	od 8 do 12 sati	8 knjižnica	
Čitaonica	Broj knjižnica koje imaju čitaonicu	12	
	Broj knjižnica koje nemaju čitaonicu	5	
	Broj posuđenih primjeraka u čitaonici	14.749	
Računala za korisnike	Broj knjižnica koje imaju računala za korisnike	12	
	Broj knjižnica koje nemaju računala za korisnike	5	
	Ukupan broj računala za korisnike	78	
Pravilnik	Broj knjižnica s pravilnikom	7	
	Broj knjižnica bez pravilnika	9	
Identifikacija kod posudbe		index. xice, osobna	
Posudba van knjižnice	Broj knjižnica koje posuđuju van	17	
	Broj posuđenih jedinica van knjižnice u 2004. godini	87.765	
Zaduživanje	Studenti	Od 2 do 5 knjiga	
	Nastavno osoblje	Nema ograničenja	
Način zaduživanja	Ručno	14	
	Putem računala	3	
Međuknjižnična posudba	Broj knjižnica s uslugom međuknjižnične posudbe	15	
	Primljeni zahtjevi	1796	
	Ispunjeni zahtjevi	1651	
Zahtjevi za međuknjižničnu posudbu	NSK	224	
	Druge knjižnice	108	
	Hrvatska	40	
	Inozemstvo	95	

Prilog 3.7. Međunarodna međuknjižnična posudba

Inozemnu međuknjižničnu posudbu uz Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu provode i sve Sveučilišne knjižnice u zemlji.

Sveučilišna knjižnica Split
Sveučilišna knjižnica Rijeka
Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek
Znanstvena knjižnica Zadar
Sveučilišna knjižnica Pula

Upitnik su za znanstvena područja ispunile ove knjižnice:

Središnja medicinska knjižnica – Zagreb
Ekonomski fakultet –Zagreb
Fakultet elektrotehnike i računarstva – Zagreb
Institut Ruđer Bošković

Upitnik je sadržavao slijedeća pitanjima:

1. S kojim inozemnim knjižnicama ove knjižnice surađuju?
2. Način upućivanja zahtjeva ?
3. Način pristizanja građe ?
4. Način plaćanja računa ?

Knjižnica	Inozemni dobavljači	Način upućivanja zahtjeva	Način pristizanja građe	Način plaćanja
NSK	Subito, BLDSC, SBN, Nacionalne knjižnice u Europi, COBISS	On-line, e-mail IFLA narudžbenice	Knjige (pošta) Kopije (elektronička pošta)	BLDSC(depozit) Subito (mjesečni račun) IFLA kupon
Sveučilišna knjižnica Split	Subito, BLDSC	On-line, e-mail	Knjige (pošta) Kopije (elektronička pošta)	BLDSC(depozit) Subito (mjesečni račun) IFLA kupon
Sveučilišna knjižnica Rijeka	Subito, BLDSC, COBISS Slovenija	On-line, e-mail	Knjige (pošta) Kopije (elektronička pošta)	BLDSC (depozit) Subito (mjesečni račun)
Sveučilišna knjižnica Pula	COBISS Slovenija	e-mail telefon	Knjige (pošta)	IFLA kupon
Znanstvena knjižnica Zadar	SBN Italija, Subito	On-line, e-mail	Knjige (pošta) Kopije (elektronička pošta)	IFLA kupon Račun
Središnja medicinska knjižnica	Subito, BLDSC	e-mail, telefaxom	Knjige (pošta) Kopije (elektronička pošta)	BLDSC(depozit) Subito (mjesečni račun)
Ekonomski fakultet	BLDSC, CEK Ljubljana, Ekonomska poslovna fakulteta Maribor	e-mail	Knjige (pošta) Kopije (elektronička pošta)	BLDSC (depozit)
Fakultet elektrotehnike i računarstva	BLDSC, CTK Ljubljana	e-mail	Knjige (pošta) Kopije (elektronička pošta)	BLDSC (depozit) Račun
Institut Ruđer Bošković	Subito, CTK Ljubljana, BLDSC	e-mail	Knjige (pošta) Kopije (elektronička pošta)	BLDSC (depozit) Subito (mjesečni račun)

Prema dobivenim podacima razvidno je da se najviše naručuje preko Subito servisa, zatim iz BLDSC-a, slovenskih knjižnica u sustavu COBISS-a, te SBN (Italija). Građa (knjige) pristižu poštom, a kopije najvećim dijelom u .pdf formatu.

Usluga se podmiruje dobavljaču ili (knjižnici) koristeći: depozit, prema mjesečnim fakturama ili IFLA kuponima (*voucherima*).

Knjižnica	Knjige	Kopije	Subito	BLDSC	COBISS	ICCU	Ostali
NSK	941	2341	2224	630			199
Sveučilišna knjižnica Split	226	228	289	114	–	–	51
Sveučilišna knjižnica Rijeka	240	249					
Sveučilišna knjižnica Pula	6 (NSK) 2	33 (NSK) 20					
Znanstvena knjižnica Zadar	93	38					
Središnja medicinska knjižnica	–	2497	2470	27	–	–	–
Ekonomski fakultet - Zagreb	31	3					
Fakultet elektrotehnike i računarstva	416	719					
Institut Ruđer Bošković	33	450					
<i>Ukupno</i>	1988	4081					

Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja koja nema skupni katalog, pa prema tome nije mogao ni biti uspostavljen nacionalni model za inozemnu međuknjižničnu posudbu.

Poglavlje 4.

ZAŠTITA

Definirati i odrediti ulogu knjižnica u zaštiti fondova, provođenje preventivnih i kurativnih mjera zaštite, uključujući i masovnu deacidifikaciju (neutralizaciju), te osnivanje zajedničkog repozitorija za sve knjižnice u sustavu sveučilišta.

4.1. UVOD

Osim funkcija nabave, obrade i korištenja građe, knjižnice trebaju skrbiti da građa bude zaštićena, ali istovremeno i trajno dostupna korisnicima. Zaštita može obuhvaćati prostore, uvjete pohrane, oblike zaštite i opremu, no mnogo je češća potreba preventivne odnosno kurativne zaštite fondova pogotovo starije i vrjednije građe.

Dosada se u Sustavu knjižnica Sveučilišta u Zagrebu nisu provodile mjere zaštite, stoga je i ovaj prijedlog prvi takav pokušaj definiranja planova i programa na razini sustava.

U svrhu racionalnijeg korištenja manje tražene građe svih knjižnica, a radi osiguravanja dostupnosti u modelu se predlaže osnivanje zajedničkog repozitorija.

U modelu zaštite knjižnične građe fakultetske knjižnice su sastavnice a Nacionalna i sveučilišna knjižnica je središnja knjižnica sustava.

Naglašena je potreba povezivanja i suradnje između knjižnica koje djeluju unutar Sveučilišta u Zagrebu i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u svrhu uspješnog provođenja potrebnih mjera zaštite.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica koordinirala bi poslove zaštite knjižnične građe.

Cilj i svrha

Zaštita knjižnične građe jedna je od osnovnih zadaća budućeg jedinstvenog knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu.

Pri oblikovanju novog sustava zaštite postavljeni su ovi ciljevi:

- odrediti ulogu knjižnica koje djeluju unutar Sveučilišta u Zagrebu i Službe zaštite Nacionalne i sveučilišne knjižnice
- definirati odnose između sveučilišnih knjižnica (sastavnica sustava) i Nacionalne i sveučilišne knjižnice (središta sustava)
- osnovati repozitorij, zajednički aktivni depozitarni fond, koji bi morao zadovoljavati sve standarde primjerene pohrane i korištenja knjižnične građe.

Svrha novog sustava zaštite je:

- definiranje i uspješno provođenje potrebnih mjera zaštite
- stvaranje uvjeta za tijesnu i djelotvornu suradnju između knjižnica koje djeluju unutar Sveučilišta u Zagrebu i Nacionalne i sveučilišne knjižnice
- jedinstveno povezivanje pojedinih sastavnica sustava sa središtem sustava.

4.2. IZLAGANJE PROBLEMATIKE

Zatečeno stanje u knjižnicama unutar Sveučilišta u Zagrebu svakako će utjecati na tijek realizacije predloženog programa zaštite svih vrsta građe (*rukopisne, tiskane, mikrofilmske, elektroničke*). Upravo zato je prije izrade novoga plana zaštite građe bilo potrebno napraviti analizu stanja građe na terenu, pomoću ankete o stanju očuvanosti fondova i opremljenosti knjižnica, a obuhvatila je centralne fakultetske i zavodske knjižnice. Pitanja su se odnosila na veličinu i opremljenost knjižničkog prostora, uvjete pohrane, oblike zaštite i načine korištenja građe (vidi: Prilog 1, Prilog 2).

Analizom podataka utvrđeno je da većina knjižnica:

- nema odgovarajuću opremu
- nema odgovarajuće mikroklimatske uvjete pohrane
- ne provodi potrebne mjere zaštite fondova
- nema dovoljno saznanja o stručnom osoblju u području zaštite
- ne poznaje materijale i literaturu o zaštiti
- nije posebno zaštitila staru i vrijednu građu
- nije provela označavanje knjiga magnetskim trakama kao osnovne sigurnosne mjere za sprječavanje krađe knjiga
- nema (ne koristi) građu na alternativnim medijima (*mikrofilmske i elektroničke forme*)

Na temelju obrađenih podataka može se zaključiti:

- opremljenost knjižnica nedovoljna je i neujednačena (nedostaju odgovarajući namještaj, uređaji za provedbu sigurnosnih mjera zaštite, uređaji za korištenje alternativnih medija) ne provodi se odgovarajuća zaštita fondova (ne provode se osnovne mjere preventivne zaštite, ne izrađuju se prijedlozi kurativne zaštite, ne provodi se sustavna konzervacija i restauracija knjižnične građe)
- neprimjerena je skrb o staroj i vrijednoj građi koje ima malo u fondovima knjižnica (i izrazito je loše pohranjena, a poznato je da se često u tim zbirkama nalaze rukopisi, knjige i druga građa koja je dio nacionalne pisane kulturne baštine).

4.3. METODE ZAŠTITE

Zaštita fonda se može provoditi kao preventivna i kurativna. Najopćenitiji način zaštite je preventivna zaštita, koju je moguće sustavno provoditi u različitim segmentima i različitom dinamikom. Za uspostavu preventivne zaštite obvezujuća podloga je *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe* (NN 52/05), donesen na temelju članka 45. stavka 1. *Zakona o knjižnicama* (NN 105/97, 5/98, 104/00). Na istom zakonu temelji se i *Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe* (NN 21/02), koji se primjenjuje u postupcima izdvajanja (*zastarjele, neaktualne, uništene i izgubljene*) građe iz fondova. Revizija građe provodi se periodično, ovisno o veličini fonda, i po određenoj proceduri, tj. odabranoj metodi. Spomenutim *Pravilnikom i Uputama za provedbu revizije* definiran je i način postupanja s otpisanom građom.

Osim preventivne zaštite, važnu ulogu u očuvanju fondova ima i kurativna zaštita, koja se primjenjuje na stariju i vrjedniju građu, te na onu koja je biokemijski i mehanički oštećena, a najčešće se provodi postupno.

Kao novi organizacijski prijedlog u sustavu zaštite nameće se potreba osnivanja repozitorija, zajedničkog aktivnog (ali manje traženog) fonda, koji bi morao zadovoljiti sve standarde primjerene pohrane i trajnog korištenja rjeđe tražene i zastarjele knjižnične građe. Kao oblik zaštite repozitorij je sigurno mjesto pohrane/čuvanja one knjižnične građe koja je iz fondova izlučena kao zastarjela i neaktualna. Za građu novostvorenog fonda potrebno je osigurati sustavno korištenje. U tom slučaju radi se o aktivnom repozitoriju, u kojem se građa, osim trajno, može čuvati određeni period pa se, ukoliko se učestalo traži, ponovno se može vratiti u knjižnicu, ili se nakon čuvanja u repozitoriju izlučuje.

4.3.1. Preventivna zaštita

Preventivna zaštita utvrđena je *Pravilnikom o zaštiti knjižnične građe*, na temelju kojega se uređuju mjere zaštite i očuvanja knjižnične građe:

- uvjeti čuvanja knjižnične građe
- način pohrane knjižnične građe
- oblici korištenja knjižnične građe.

Pravilnikom se također uređuje postupak popisivanja i vrednovanja građe za koju se drži da ima svojstva kulturnog dobra ili za koju je doneseno rješenje o preventivnoj zaštiti, odnosno rješenje o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra (zaštićena građa), uvjeti i način korištenja, stručnog održavanja, te zaštita i čuvanje građe, sukladno odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnog dobra.

U daljnjem tekstu citiramo značajnije stavke iz spomenutog Pravilnika (članci 6, 7, 8, 9, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20).

Radi trajnog očuvanja knjižnične građe knjižnice su obvezne štiti građu od uzročnika propadanja: vlage, prekomjernog sunčevog ili umjetnog svjetla, bioloških i atmosferskih utjecaja onečišćenja te odstupanja od optimalne temperature. U tu svrhu ravnatelj knjižnice ili voditelj knjižnice u sustavu dužan je u spremištima, čitaonicama i izložbenim prostorima unutar knjižnice osigurati sljedeću opremu:

- mjerne instrumente za kontinuirano praćenje temperature i relativne vlažnosti zraka
- ovlaživače i/ili odvlaživače zraka
- ventilatore
- klima-uređaje ili klima-ormare radi pohrane najvrjednije i najosjetljivije građe
- zaslone, rolete ili druga sredstva zaštite od prekomjernog svjetla
- folije s UV-filtrima za prozore i staklene vitrine i fluorescentne lampe
- ostalu opremu prema potrebi.

Knjižničnu građu treba pohranjivati na police, u ormare za pohranu i u ladice odgovarajućih oblika, dimenzija i materijala. Na mjestu gdje je pohranjena knjižnična građa postavljaju se prema potrebi držači, podupirači, graničnici i pregrade radi sprječavanja deformacije i oštećivanja.

Knjižničari su obvezni kontinuirano pregledavati građu. Prilikom pregledavanja za restauriranje se izdvaja oštećena i dotrajala građa, te građa za koju se predmnijeva da će se daljnjim korištenjem narušiti njezina trajnost. Prije upućivanja građe na restauriranje u konzervatorsko-restauratorske radionice potrebno je pribaviti suglasnost Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Tradicionalna neknjižna građa, kao i trošna i osjetljiva uvezana knjižna građa, oprema se zaštitnim kutijama, mapama, ovitcima, košuljicama, tuljcima, paspartuima i sl. izrađenim od trajnih materijala koji ne sadržavaju lignin, sumpor, kiseline i sredstva za izbjeljivanje.

Ukoliko nije poznat kemijski sastav materijala od kojih su zaštitni predmeti izrađeni, građa se obvezno oblaže neutralnim papirom ili poliesterskom folijom. Iznimno, za građu većih dimenzija može se upotrijebiti neutralna tkanina.

Građa se oblaže neutralnim papirom ili poliesterskom folijom prilikom pohranjivanja u ladice ili vješanja na metalne držače u ormarima.

Noviju uvezanu građu može se preventivno zaštititi oblaganjem korica folijama namijenjenim isključivo za zaštitu knjiga, za što proizvođač jamči certifikatom. Prije upotrebe takvih folija potrebno je prethodno pribaviti mišljenje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Uporaba folije nije dopuštena za kožne i pergamentske korice te korice zaštićene građe, kao ni za zavičajne zbirke.

Građa poput fotodokumenata, filmova, PVC ploča, zapisa na magnetskom ili optičkom mediju pohranjuje se u zaštitne omotnice ili kutije izrađene od odgovarajućih polimernih materijala, koje se slažu na police ili u ladice jedna do druge.

Radi kontinuirane dostupnosti informacija stariju građu, koja se čuva na alternativnim medijima treba pravodobno presnimiti na tehnološko stabilniji medij.

Građa se prenosi na drugi medij radi učinkovite zaštite izvornika, radi bolje i brže dostupnosti ili za slučaj neposredne opasnosti od uništenja izvornika. Odluku o prenošenju građe na drugi medij donosi ravnatelj samostalne knjižnice, odnosno voditelj knjižnice u sastavu, uz obvezno prethodno konzultiranje s konzervatorom.

Građa se, ovisno o njezinoj vrijednosti, stanju i raspoloživoj opremi, prenosi na druge medije:

- fotokopiranjem (novija građa)
- mikrofilmiranjem (standardizirana, preporučljiva metoda)
- digitalizacijom

Moguće su i kombinacije navedenih metoda za prenošenje građe (mikrofilmiranje i digitalizacija).

Korištenje knjižnične građe knjižnice uređuju svojim općim aktom.

Na knjižničnu građu koja ima svojstva kulturnog dobra ili za koju se predmnijeva da ima svojstva kulturnog dobra (zaštićena građa) primjenjuje se *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, bez obzira na mjesto pohrane i vlasništvo građe.

Knjižnice moraju obvezno voditi evidenciju zaštićene građe. Knjižnice su dužne takvu građu mikrofilmirati u dvije kopije (sigurnosnu i radnu), a mikrofilm čuvati u optimalnim mikroklimatskim uvjetima. Obje kopije izrađuju se na srebrno-halogenom filmu. Za potrebe korisnika radna kopija može se kopirati na film ili papir ili digitalizirati.

Glede preventivne zaštite, u novom sustavu zaštite potrebno je razgraničiti uloge koje imaju fakultetske knjižnice u odnosu na Nacionalnu knjižnicu kao središnjicu.

Fakultetske knjižnice provode odgovarajuće mjere preventivne zaštite, koje uključuju:

- primjeren smještaj knjižnične građe
- osiguranje adekvatnih uvjeta zaštite
- osiguranje postupaka provedbe zaštite
- signaliziranje i obavještanje o potrebi drugih oblika ili metoda zaštite.

Zadaća Nacionalne i sveučilišne knjižnice bila bi, prije svega, nadzor nad građom i njezinom zaštitom općenito i, kao posljedica toga, nadzor nad preventivnom i kurativnom zaštitom.

4.3.2. Kurativna zaštita

Kurativna zaštita obuhvaća samo najvrjedniji dio fonda, naročito građu sa statusom kulturnog dobra a obavlja se u konzervatorsko-restauratorskim laboratorijima (konzervatorsko-restauratorskim radionicama s licencom).

U laboratorijima se za teže oštećenu građu, tj. onu koja je nakon konzultacije knjižničara s konzervatorom odabrana za kurativnu zaštitu, najprije izrađuje opsežna dokumentacija, koja po potrebi obuhvaća slikovne i grafičke prikaze izvornog (*zatečenog*) stanja građe. Dokumentiraju se i tijekom konzervatorskih i restauratorskih radova i konačni izgled.

Najčešće se primjenjuju:

- klasična ili ručna restauracija
- laminacija PE folijom
- dolijevanje papirne pulpe.

Primjena pojedine metode ovisi o starosti građe, vrsti i kakvoći materijala od kojih je sačinjena, te o stupnju i uzročnicima nastalih oštećenja. U provođenju navedenih metoda moguća je upotreba različitih tehnika i restauratorskih materijala, o čemu uvelike ovisi i vrijeme trajanja konzervatorsko-restauratorskog procesa.

I tijekom ovog procesa potrebna je suradnja knjižničara i konzervatora jer podaci o uvjetima pohrane i načinu uporabe oštećene građe u određenoj mjeri utječu na odabir restauratorskih tehnika i metoda. Restaurirana građa ponekad zahtjeva posebnu pažnju u pogledu smještaja (mjesto pohrane) i mikroklimatskih uvjeta čuvanja, a posebice to dolazi do izražaja kod izlaganja građe i stoga o tome treba voditi računa.

Kurativna zaštita je u odnosu na preventivnu zaštitu znatno manje zastupljena u knjižnicama Sveučilišta. U odabiru građe za kurativnu zaštitu i procjeni stupnja oštećenosti građe nužna je stručna suradnja sa Službom zaštite Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Dakle, u novom sustavu zaštite Nacionalna i sveučilišna knjižnica nadzirala bi provođenje kurativne zaštite.

4.3.3. Zajednički repozitorij

Nova koncepcija sustava zaštite uključuje i osnivanje zajedničkog repozitorija pasivnog ili aktivnog, odnosno knjižnice za sve fakultetske, sveučilišne i institutske knjižnice u sustavu.

Repozitorij bi osigurao adekvatan smještaj knjižnične građe koja se rijetko koristi (neaktualne i zastarjele), a koja zbog brojnosti svezaka opterećuje aktivne fondove gotovo svih knjižnica.

Pasivni repozitorij nastaje izdvajanjem građe koja se rijetko traži, tj. otpisivanje onih publikacija koje se ne koriste duži niz godina (npr. monografske publikacije starije od 15-20 godina). Najčešće se izlučuje sljedeća građa:

- referentni priručnici
- udžbenici
- medicinske knjige
- tehničke knjige
- skraćena izdanja
- publikacije koje su u knjižnicu pristigle kao dar
- starija izdanja časopisa
- periodičke publikacije starije od 5-10 godina.

Aktivni repozitoriji omogućava da sve prikupljene i čuvane publikacije budu dostupne.

Takvi fondovi imaju višestruku funkciju: uštedu prostora knjižnicama, kako onima koje doniraju građu tako i onima koje uklanjaju svoje viškove, omogućuju pristup rijetko korištenoj građi, i lakšu dostupnost starijim izdanjima.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica i knjižnice Sveučilišta u Zagrebu dogovorno bi osnovale zajednički aktivni repozitorij.

Zajedničke poslove za cijeli sustav izravno ili posredno obavljala bi, u pravilu, središnja knjižnica.

Osnivanje zajedničkog repozitorija

Predlaže se da knjižnični sustav Sveučilišta u Zagrebu osnuje zajednički repozitorij, *aktivnog tipa*, koji bi služio i kao središte za međuknjižničnu posudbu.

Za osnivanje repozitorija potrebno je utvrditi odgovarajući protokol prema kojem će fond nastati, a potom i koristiti.

Odluci o odlaganju i smještaju rjeđe korištenje i neaktualne građe u repozitorij mora prethoditi detaljna analiza i dugoročni plan.

Za osnivanje zajedničkog repozitorija potrebno je osigurati osnovne preduvjete, a to su:

- donošenje odluke o osnivanju zajedničkog fonda
- izrada kriterija za izdvajanje građe u zajednički fond
- izrada pravilnika o načinu i uvjetima korištenja građe fonda.

Za osnivanje zajedničkog repozitorija mora postojati suglasnost svih sudionika sustava, o uspostavi repozitarnog fonda.

Nakon donošenja odluke nužno će biti izraditi kriterije na temelju kojih će se izgrađivati zajednički i jedinstveni repozitorij, te pravila za korištenje građe, koji će omogućiti svakoj knjižnici korištenje cjelokupnog fonda na isti način.

Zadace aktivnog repozitorija bile bi:

- pohrana knjižnične građe koju svaka od knjižnica sudionica sustavno izdvaja u zajednički fond
- visokokvalitetna zaštita
- popunjavanje praznina u zbirkama
- međuknjižnična posudba (koncept trojne dostupnosti),

Osnivanje repozitarne knjižnice podrazumijeva suradnju između knjižnica.

Aktivni repozitorij može biti i privremen, ukoliko se u njega smješta građa radi adaptacije ili izgradnje prostora.

4.4. ULOGA KNJIŽNICA U SUSTAVU

U slučaju zaštite knjižnične građe Nacionala i sveučilišna knjižnica (središnja knjižnica) koordinirala bi i obavljala ove poslove:

- utvrđivanje potrebe za zaštitom
- utvrđivanje načina i metoda zaštite
- nadzor nad građom i njezinom zaštitom
- nadzor nad preventivnom zaštitom
- nadzor nad kurativnom zaštitom
- sudjelovanje u izradi kriterija za izdvajanje građe u zajednički repozitorij
- definiranje uvjeta pohrane u (zajedničkom) repozitoriju
- edukaciju knjižničkog osoblja.

Zadaća fakultetskih knjižnica bila bi:

- izrada planova i programa preventivne i kurativne zaštite
- provođenje preventivne zaštite
- izrada popisa publikacija za masovnu neutralizaciju
- obavještanje o potrebi drugih oblika zaštite
- pravodobno provođenje revizije i otpisa građe
- izlučivanje publikacija za pohranu u zajednički repozitorij u skladu s postavljenim kriterijima

Knjižnice u sustavu Sveučilišta u Zagrebu dužne su: izraditi planove i programe preventivne zaštite svojih fondova u skladu s *Pravilnikom o zaštiti knjižnične građe* i *Pravilnikom o reviziji i otpisu knjižnične građe* a u dogovoru sa Službom zaštite NSK, koje obuhvaćaju sljedeće aktivnosti:

- Planirati specifični oblik preventivne zaštite poznat pod nazivom masovna neutralizacija (deacidifikacija), a primjenjuje se na publikacije kojima je zbog visokog sadržaja kiselina u papiru ugrožena trajnost, a sam proces izvodi se u zasebnim komorama. Ističemo da u Hrvatskoj ne postoji potrebna oprema za takav oblik zaštite.
- Izraditi prijedloge za kurativnu zaštitu stare i vrijedne građe, posebice ako je riječ o croatici koja je u biokemijskom i mehaničkom pogledu vidno dotrajala.
- Poštivati obvezu knjižnica da dostavljaju prijedloge za upis u *Registar kulturnih dobara* one knjižnične građe za koju se pretpostavlja da ima svojstva kulturnog dobra Ministarstvu kulture.

4.5. SMJERNICE

Zajednička zadaća koja proizlazi iz predloženog modela zaštite knjižnične građe a odnosi se na sve sastavnice sustava, je izrada programa preventivne i kurativne zaštite, te odluka o osnivanju zajedničkog repozitorija.

Izrada programa preventivne i kurativne zaštite obuhvaća sljedeće aktivnosti:

- izradu programa preventivne zaštite na temelju Pravilnika o zaštiti knjižnične građe
- provođenje revizije fonda na temelju Pravilnika o reviziji i otpisu knjižnične građe
- sudjelovanje u osnivanju centra za masovnu neutralizaciju
- planiranje izdvajanja građe za masovnu neutralizaciju
- nabavu potrebne opreme za zaštitu građe
- izradu prijedloga za kurativnu zaštitu građe
- podnošenje zahtjeva za upis stare i vrijedne građe u Registar kulturnih dobara RH.

Odlukom o osnivanju zajedničkog repozitorija treba definirati:

- kriterije za izgradnju jedinstvenog repozitorija
- organizaciju rada, upravljanje i financiranje
- lokaciju i veličinu prostora
- potrebnu opremu
- sigurnosne mjere
- politiku zaštite fonda
- mikroklimatske uvjete čuvanja
- načine pohrane za pojedinu vrstu građe
- vrstu opremanja građe
- oblike i način korištenja građe.

U budućnosti može se razmotriti i mogućnost osnivanja podružnica repozitorija u drugim sveučilišnim centrima u Hrvatskoj, koje bi djelovale kao specijalizirana središta za međuknjižničnu posudbu za određeno znanstveno/stručno područje.

4.6. LITERATURA

Dadić, V.; Sarić, E. Osnove zaštite bibliotečne građe. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1973.

IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe. // Narodne novine, 21/2002. (Dostupno i na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2002/0503.htm>)

Pravilnik o zaštiti knjižnične građe [citirano: 2005-11.25]. // Narodne novine, 52/2005 (Dostupno i na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2005/1001.htm>)

Solving Collection Problems Through Repository Strategies : Proceedings of an International Conference held in Kuopio, Finland, May 1999 / edited by Pauline Connolly. London : IFLA, 1999.

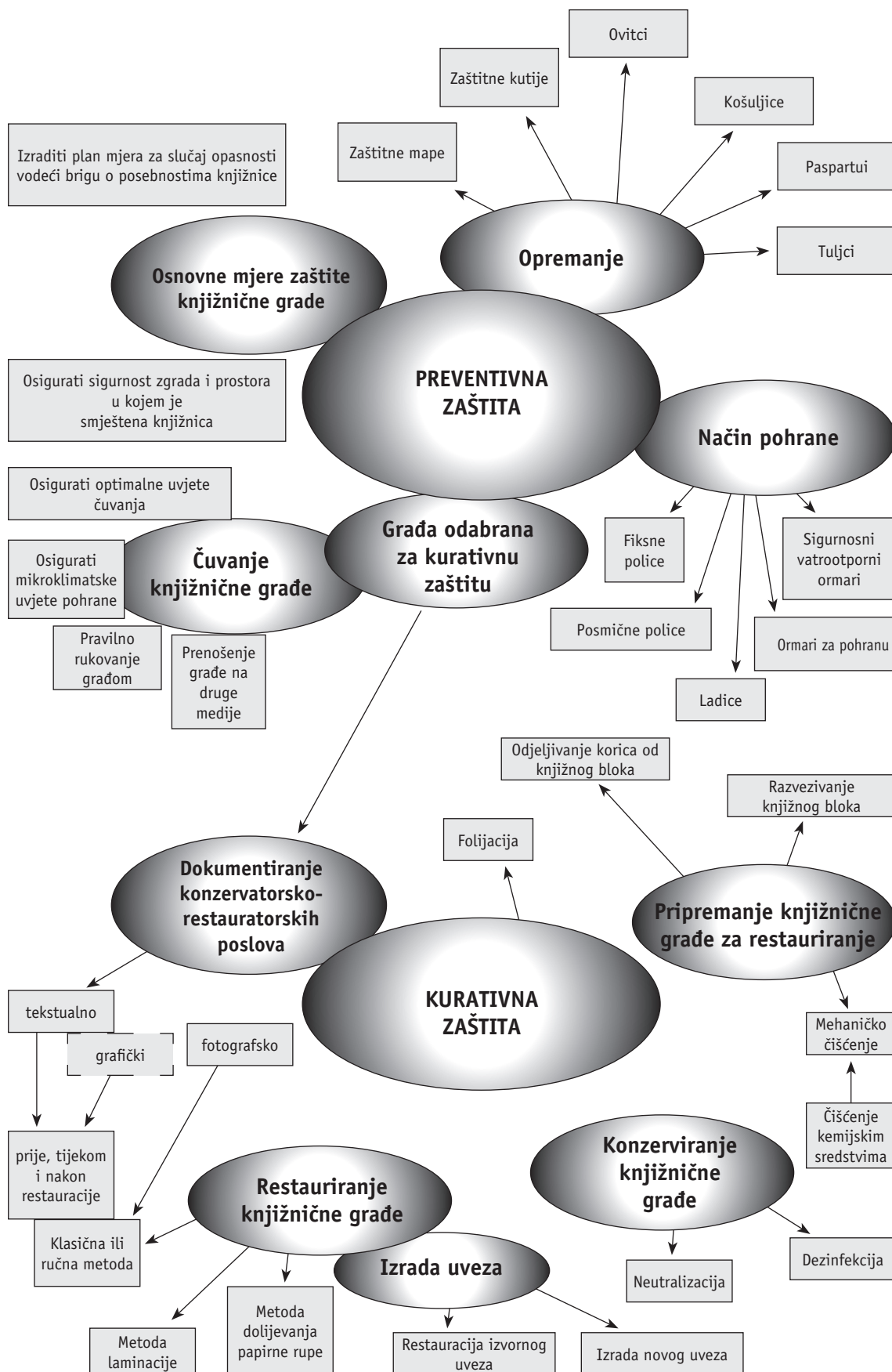
Zakon o knjižnicama. // Narodne novine br. 105/1997. ; 5/1998 i 104/2000. (Dostupno i na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1997/1616.htm>)

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Narodne novine, 69/1999. (Dostupno i na: <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2002/0503.htm>)

4.7. PRILOZI

1. Prikaz poslova zaštite knjižnične građe
2. Model osnivanja repozitarnih knjižnica
3. Mogući model osnivanja repozitarnih knjižnica za pojedina znanstvena područja
4. Anketni upitnik
5. Analiza podataka dobivenih iz ankete o veličini i stanju očuvanosti fondova i opremljenosti fakultetskih knjižnica Sveučilišta u Zagrebu.

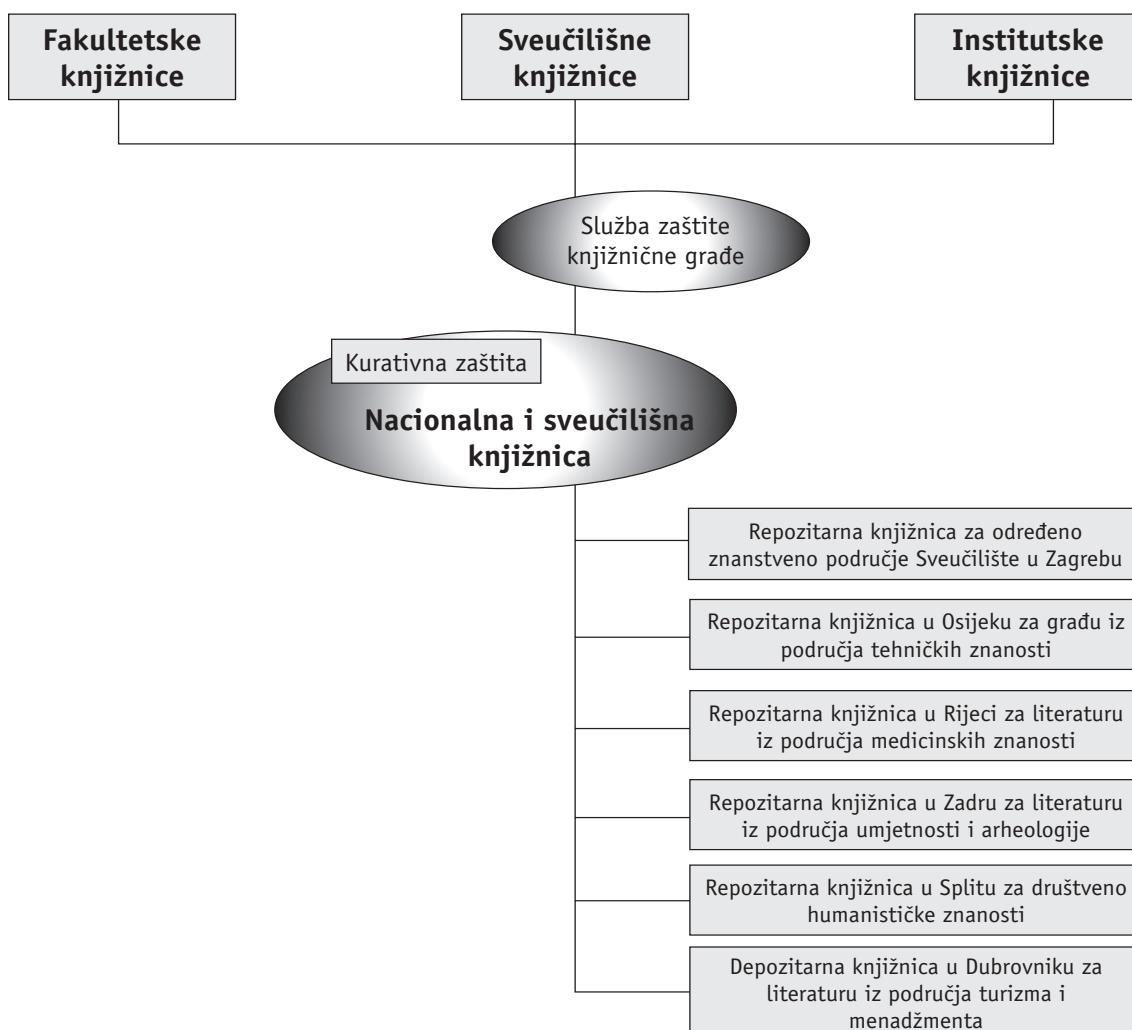
Prilog 4.1. Prikaz poslova zaštite knjižnične građe

Prilog 4.2. Model repozitarne knjižnice

Prilog 4.3. Mogući Model osnivanja repozitarnih knjižnica za pojedina znanstvena područja

Prilog 4.4. Anketni upitnik

RADNA/PROJEKTNNA SKUPINA ZA IZRADU PROJEKTA KNJIŽNIČNI SUSTAV SVEUČILIŠTA U ZAGREBU U PODRUČJU ZAŠTITE KNJIŽNIČNE GRAĐE

Naziv knjižnice/ustanove _____

Adresa _____

Ime i prezime voditelja knjižnice _____

Telefon _____ telefax _____ e-mail _____

PODACI O VELIČINI I STANJU KNJIŽNIČNOG FONDA

Veličina knjižnice _____ m² Dužnih metara polica _____ m

Ukupni broj jedinica fonda _____ Broj sv. knjiga _____ Broj sv. časopisa _____

Ukupni broj jedinica fonda, koji se ne nalazi u prostoru knjižnice već na zavodima a ima oznaku knjižnice fakulteta _____

Broj svezaka stare i vrijedne građe _____ Stara građa je posebno pohranjena - DA NE

Broj jedinica restaurirane građe _____ Broj jedinica mikrofilmirane građe _____

Broj jedinica digitalizirane građe _____ Broj jedinica stare građe nužnih za restauriranje _____

Procjena općeg stanja fonda: DOBRO LOŠE JAKO LOŠE

Opremljenost knjižnice odgovarajućom opremom: ZADOVOLJAVAJUĆE NEDOSTATNO

Mikroklimatski uvjeti pohrane (svijetlo, temperatura, relativna vlaga): DOBRI LOŠI

Sigurnosni zaštitni sustavi: Protupožarni DA NE

Zaštita građe (od krađe) magnetskim trakama DA NE

Posljednja revizija fonda obavljena je _____godine.

Posebne napomene (prijedlozi, sugestije i sl.) koje se odnose na zaštitu fonda: _____

Upitnik ispunio/la:

Datum:

Prilog 4.5.**ANALIZA ANKETE O VELIČINI I STANJU KNJIŽNIČNOG FONDA I OPREMLJENOSTI KNJIŽNICA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

Na anketu se odazvalo 55 knjižnica.

1. Veličina knjižnica kreće se od 10 m² do 1.960 m²
2. Knjige su smještene na policama u dužnim metrima od minimum 10 do maksimum 7.164m
3. Ukupan broj jedinica fonda kreće se od 434 do 333.500
4. Broj svezaka knjiga kreće se od 400 do 145.255
5. Broj svezaka časopisa kreće se od 20 do 103.381
6. Ukupan broj jedinica fonda koje se ne nalaze u prostoru knjižnice, već u zavodima a imaju oznaku fakulteta:
 - 20 knjižnica nije odgovorilo na pitanje
 - 12 knjižnica odgovorilo je da nemaju građe izvan prostora knjižnice
 - 18 knjižnica dalo je podatak koji pokazuje da se broj kreće od 60 do 100.043
 - 5 knjižnica izjasnilo se da imaju neutvrđen postotak takve građe
7. Broj svezaka stare i vrijedne građe:
 - a. Anketa je pokazala da knjižnice nemaju sređene podatke o broju jedinica stare i vrijedne građe
 - b. Na upit o staroj i vrijednoj građi odgovorilo je 28 knjižnica. Broj svezaka stare i vrijedne građe kreće se od 9 do 4.000 jedinica
8. Posebna pohrana stare građe:
 - Stara građa posebno je pohranjena u 14 knjižnica, dok se u 27 knjižnica izjasnilo da stara građa nije posebno pohranjena
9. Broj jedinica restaurirane građe:
 - Podatak o restauriranoj građi dale su samo 3 knjižnice: u jednoj je restaurirano 250, u drugoj 13, u trećoj 2 jedinice

10. Broj jedinica mikrofilmirane građe:
 - Odgovorile su 4 knjižnice, od kojih jedna ima 20 jedinica mikrofilmirane građe, druga 150, treća 2 a četvrta 3 jedinice

11. Broj jedinica digitalizirane građe:
 - Samo 6 knjižnica dalo je podatak o broju jedinica digitalizirane građe, koji se kreće od 9 do 227

12. Broj jedinica građe za restauriranje:
 - Samo 14 knjižnica dalo je podatak o građi koju bi trebalo restaurirati
 - Broj jedinica građe za restauriranje se kreće od 15 do 11.387

13. Procjena općeg stanja fonda:
 - 31 knjižnica procjenjuje da je opće stanje fonda DOBRO
 - 21 knjižnica procjenjuje da je opće stanje fonda LOŠE
 - Jedna knjižnica procjenjuje da je 50% fonda DOBRO a 50% LOŠE
 - Jedna knjižnica procjenjuje da je opće stanje fonda ZADOVOLJAVAJUĆE
 - Jedna knjižnica nije odgovorila

14. Opremljenost odgovarajućom opremom:
 - NEDOSTATNO za 30 knjižnica
 - ZADOVOLJAVAJUĆE za 21 knjižnicu
 - 4 knjižnice nisu odgovorile

15. Mikroklimatski uvjeti:
 - DOBRI za 32 knjižnice
 - LOŠI za 18 knjižnica
 - ZADOVOLJAVAJUĆI za jednu knjižnicu
 - 4 knjižnice nisu odgovorile

16. Sigurnosni zaštitni sustavi:
Protupožarni:
 - 29 knjižnica odgovorilo je DA
 - 23 knjižnice odgovorile su NE
 - 3 knjižnice nisu odgovorile

17. Zaštita magnetskim trakama primjenjuje se u samo dvije od anketiranih knjižnica
 - U knjižnici Filozofskog fakulteta Družbe Isusove magnetskim su trakama zaštićene knjige koje se nalaze u čitaonici sa slobodnim pristupom

Posebnu napomenu koja se odnosi na zaštitu fonda dalo je 10 knjižnica.

Napomene su sljedeće:

Nedostaju:

- informacije na temu zaštite građe (popis literature, stručnjaka i proizvoda za preventivnu zaštitu)
- financijska sredstva
- prostor i police (građa nije pohranjena na odgovarajući način)
- uređaji za održavanje odgovarajućih mikroklimatskih uvjeta

Nužno je:

- zaštititi građu
- uvezati časopise
- povećati financijska sredstva
- proširiti prostor
- nabaviti funkcionalni namještaj
- nabaviti staklene vitrine s bravama za zaključavanje
- restaurirati stariju i vrjedniju građu

Poglavlje 5.

RAZVOJ

Predlaže se model koji će osigurati trajan razvoj knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu, vodeći računa o promjenama uvjetovanim financiranjem, razvojem knjižničnih zbirki i usluga te tehnološkim zahtjevima. Predložena je organizacija i upravljanje sustavom, mehanizmi praćenja i nadzora na Sveučilištu u Zagrebu i na nacionalnoj razini.

5.1. UVOD

Izgradnja i djelotvorno funkcioniranje sveučilišnog knjižničnog sustava preduvjet je djelotvornosti i uspješnosti odvijanja nastavne i znanstveno istraživačke djelatnosti na sveučilištima.

Od visokoškolskih knjižnica se, kao sastavnica šest hrvatskih sveučilišta, očekuje razvojna strategija, sukladna prihvaćenim promjenama na visokim učilištima u drugim europskim zemljama.

Sveučilišni knjižnični sustav treba razvijati kao jedinstven sustav u odnosu na osiguranje izvora i izgradnju zbirke, obradu fondova, pružanja usluga za krajnje korisnike i za korisnike sustava, zaštitu građe i trajne dostupnosti elektroničkih izvora, a prema načelima *racionalnosti* i *djelotvornosti*.

Razvojne projekte je potrebno usmjeriti na funkcionalna rješenja uz pomoć informacijsko komunikacijske tehnologije (ICT) i to na nacionalnoj razini i/ili u sklopu međunarodnih projekata.

Strukturalno i organizacijski, razvoj će obuhvatiti tri razine:

- Lokalnu - institucionalnu (NSK, knjižnice sastavnice sveučilišta)
- Između sveučilišta, na nacionalnoj razini i
- Globalnu - međunarodnu

Cilj

Cilj ovog dijela Projekta je osigurati organizacijski jedinstven i trajan razvoj knjižničnog sustava Sveučilišta u Zagrebu sa strukturom upravljanja (koordinacija i kooperacija) i mehanizmima praćenja i nadzora, (uključujući istraživanja, izradu planova i projekta), koji će omogućiti da sustav reagira na promjene.

5.2. PROBLEMATIKA

Visokoškolske knjižnice u Hrvatskoj, kao sastavnice unutar sveučilišta nisu povezane, ne surađuju u dovoljnoj mjeri, poslovanje obilježava neracionalnost i nekoordiniranost nabavne politike, rascjepkanost obrade, a kao posljedica nepostojanje skupnog kataloga, neprimjereno korištenje, posudba, neorganizirana edukacija korisnika.

Knjižnično poslovanje i procese nužno je koordinirati i kooperativno provoditi kako bi se racionalizirale knjižnične aktivnosti.

Kako bi knjižnice postale ravnopravan partner u suvremenom obrazovanom procesu, nužno je da se postupnim procesom definiranja knjižničnog sustava i osmišljavanja njihovog razvoja prepozna njihova važnost i od strane sveučilišne uprave i financijera.

5.3. ORGANIZACIJA SVEUČILIŠNIH KNJIŽNIČNIH SUSTAVA NA NACIONALNOJ RAZINI

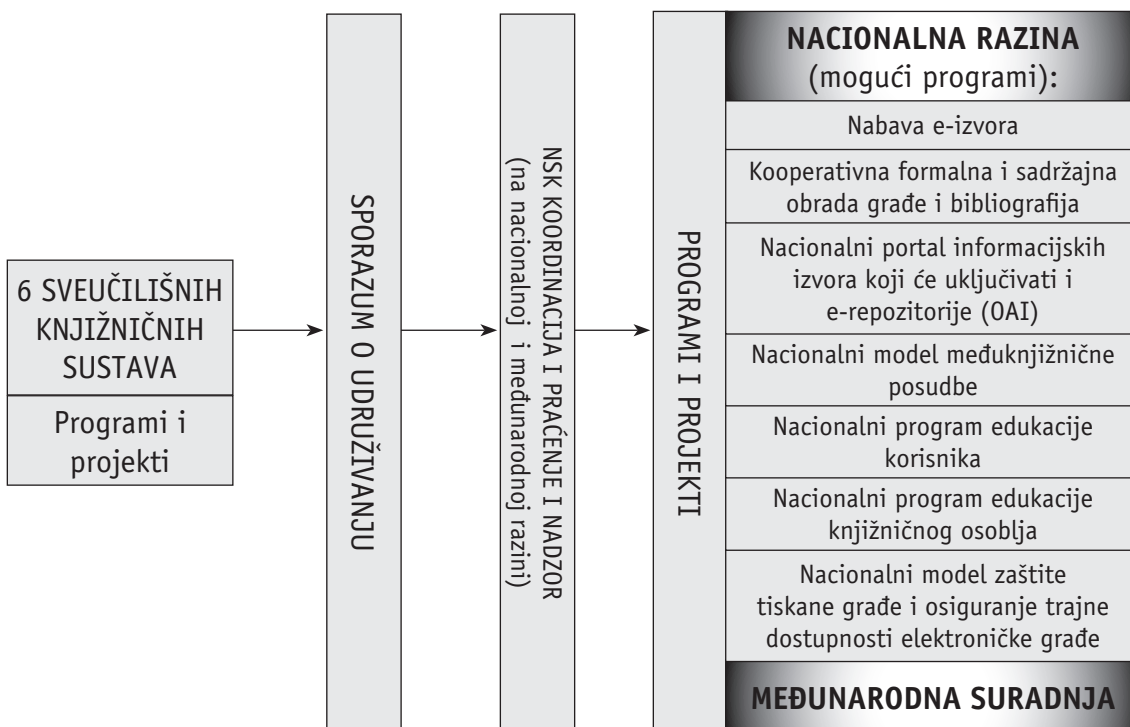
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, sukladno Zakonu o knjižnicama, je središte hrvatskog knjižničkog sustava i središnja matična knjižnica za sve vrste knjižnica na području Republike Hrvatske. U okviru zakonske (matične) djelatnosti praćenje i nadzor na *nacionalnoj razini* provodi Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

Svaki je sveučilišni knjižnični sustav u Republici Hrvatskoj zasebna institucionalna cjelina svakog pojedinog sveučilišta u Hrvatskoj, što se i regulira u okviru statuta svakog sveučilišta.

Na nacionalnoj razini sveučilišni knjižnični sustavi mogu se udruživati radi povezivanja, usklađivanja, vođenja i stručne pomoći udruženim knjižnicama pri nabavi i osiguranju dostupnosti i korištenja elektroničkih izvora, radi racionalnog korištenja financijskih sredstava te postizanja optimalnih uvjeta (zajedničke) nabave, dostupnosti i korištenja.

U daljnjem razvoju i uspostavi sveučilišnog knjižničkog sustava može se očekivati i suradnja na nacionalnoj razini i na drugim programima, iz prikaza koji slijedi:

Shema 5.1. Model suradnje sveučilišnih knjižničnih sustava na nacionalnoj i međunarodnoj razini

5.4. ORGANIZACIJA SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA U ZAGREBU

Za funkcioniranje sveučilišnog knjižničkog sustava u Zagrebu (SKSuZ) potrebno je odrediti zadaće i uloge sastavnica, način upravljanja i mehanizme praćenja i nadzora.

1. razina: *Odbor za upravljanje sustavom*, kojeg čine:

- predstavnici knjižnica 6 znanstvenih područja u sustavu,
- glavni ravnatelj NSK i/ili ravnatelj Razdjela sveučilišna knjižnica,
- predstavnik Sveučilišta
- predstavnik Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa

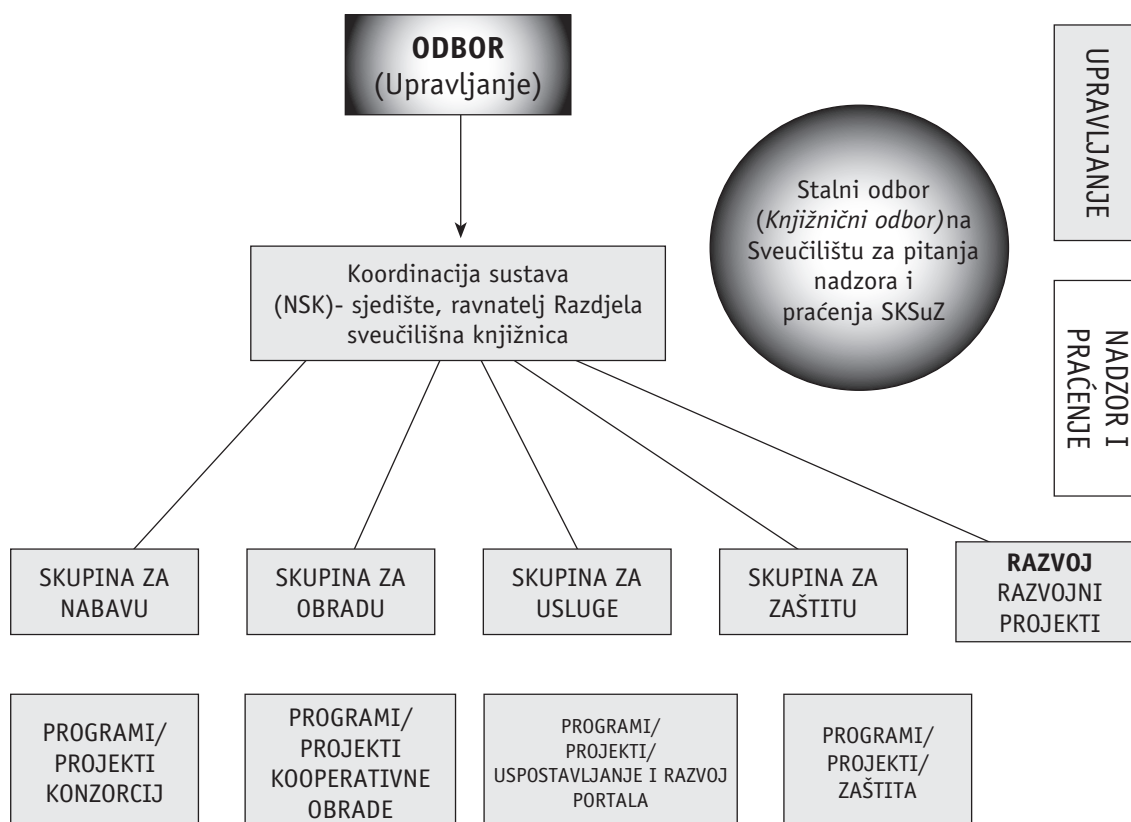
2. razina: nadzor i praćenje programa SKSuZ :

- na razini Sveučilišta praćenje i nadzor provodi Knjižnični odbor (prema Statutu Sveučilišta u Zagrebu, članak 48., stav 4)

3. razina:

- programi i projekti koji se kooperativno provode (radne skupine za pojedine funkcije sa sastavnicama SKSuZ-a).

Shema 5.2. Organizacija SKSuZ

5.5. SMJERNICE

Za daljnji razvoj Sveučilišnog knjižničnog sustava u Zagrebu biti će potrebno izraditi:

- Dokument strateškog plana razvoja u skladu s misijom i vizijom
- Modele poslovanja i komuniciranja unutar knjižničnog sustava u skladu s promjenama u okruženju
- Strategiju koordiniranog razvoja knjižničnih zbirki i pristupa informacijama prilagođenih korisnicima i programima znanstveno-nastavnog i istraživačkog rada i studiranja
- Strategiju mrežnih usluga
- Strategiju uvođenja i primjene novih tehnoloških rješenja
- Metodologiju i alate za istraživanje potreba korisnika i korištenosti knjižnica u sustavu
- Modele i programe edukacije korisnika i knjižničnog osoblja (razvoj ljudskih potencijala)
- Ostale razvojne projekte i njihovo provođenje unutar sustava visokoškolskih knjižnica na nacionalnoj i na međunarodnoj razini

Poglavlje 6.

SAŽECI RADIONICA

RADIONICA br. 1: Organizacija suradnje u mreži nacionalnih knjižnica

(Organising Cooperation in a National Network) - Kristiina Hormia Poutanen, (FinLIB, National Library of Finland), 17.-20. listopada 2005.g. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Model finskog knjižničkog sustava, kojeg je vrlo detaljnom i iscrpnom radionicom predstavila kolegica Kristiina Hormia Poutanen, pripomogao je razumijevanju knjižničkih sustava i konzorcija, njihove strukture i procesa rada. Zbog dobrih rezultata i izvrsnosti rada knjižničkog sustava Nacionalne knjižnice u Helsinkiju, finskog knjižničkog sustava, te konzorcija FinELib, Hrvatska je Finsku odabrala kao partnera.

U radionici je, uz definiciju konzorcija, posebna pozornost bila pridana konzorcijima kao oblicima nacionalne suradnje. Detaljno je opisan finški konzorcij FinELib, njegova misija i vizija, strategija i struktura, način rada, financiranje nacionalnih aktivnosti, model dijeljenja sredstava unutar konzorcija, te važnost suradnje među članicama konzorcija. Naveden je primjer tradicionalne suradnje u nordijskim zemljama – NORDInfo, te međunarodna suradnja s Međunarodnom udrugom knjižničkih konzorcija – ICOLC, Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition – SPARC, i eIFL.net.

U definiranju SWOT analize sudjelovali su svi članovi projektnih skupina

Prilog uz Radionicu 1. : SWOT analiza

JAKOST	SLABOST
• Dobro educirano osoblje • Postojanje standarda za katalogizaciju • Vrlo motivirano osoblje	• Nema zajedničke ICT platforme • Vrlo slaba suradnja u pružanju usluga (katalogizacija, nabava, korisničke usluge) • Slaba komunikacija • Nedostatak sustavnog pristupa, organizacije i iskustva. zakonodavstvo
PRIJETNJA	MOGUĆNOST
• Nedostatak transparentnosti u financiranju • Da nadležno Ministarstvo prihvati prijedlog • Slabo iskustvo u organizaciji i upravljanju • Loše koncipirani ugovori za nabavu elektroničkih izvora • Strah knjižničara da izgube nadzor nad nabavom izvora	• Dobar temelj za suradnju (osoblje, stručni standardi, alati) • Neformalno i formalno umrežavanje • Svijest o potrebi promjena • Bolja iskoristivost financijskih i ljudskih resursa • Bolji rezultati kao rezultat suradnje na projektu
Zagreb, listopad 2005.	

Posebna pažnja pridana je organizaciji rada, alatima i vještinama neophodnima u procesima licenciranja i pregovaranja. Uz primjere licencnih ugovora, govorilo se o važnosti administrativne baze podataka (podaci o članovima konzorcija i izdavačima), statistici korištenja e-izvora, te pretplatnim modelima.

Važan segment radionice činila je i evaluacija digitalne knjižnice. Istaknuta su dva načina praćenja navika korisnika pri korištenju e-izvora: putem korisničkih studija (Prilog 3) i praćenjem statistike korištenja, dostupna od strane izdavača.

*Prilog 2: Hrvatski knjižnični sustav***Zajedničke aktivnosti:**

- Integrirani knjižnični softver – Voyager
- Integracija knjižničnih procesa
- Nabava/licenciranje
- Portal (mrežne stranice)
- Korisnici
- Registar korisnika
- Korisničke studije
- Edukacija
- Komunikacija

1. USTROJ HRVATSKOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA ZA NABAVU E-IZVORA**a. Upravni odbor – zadaća: strateško planiranje i donošenje političkih odluka**

- Predstavnik MZOŠ (1)
- Rektor (2)
- Glavni ravnatelj NSK (1)
- Knjižnični odbor sveučilišnih knjižnica (2-3)
- CARNet (1)
- Voditelj Izvršnog odbora (1)

b. Izvršni odbor

- Knjižnični odbor sveučilišnih knjižnica (6)
- Voditelj grupe eksperata (kada se govori o pojedinim aspektima sustava) (1)
- Predstavnik specijalnih knjižnica (1)
- Predstavnik znanstvenih knjižnica (1)
- CARNet (1)

c. Grupa eksperata

- Grupe podijeljene prema zadacima (knjižnični sistem, katalogizacija, licenciranje, itd.)

2. KORISNICI HRVATSKOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA

- NSK koordinacija
 - usluge
 - dokumenti
- Evidencija korisnika
- Korisničke studije
- Edukacija korisnika: NSK i sve knjižnice

3. KOMUNIKACIJA U SUSTAVU

- NSK koordinira i organizira na svim razinama

Prilog 3: Studije o korisnicima

- Radna skupina za praćenje korisnika (članovi: knjižničari, IT stručnjaci i statističari)
 - Pomoć pri odlučivanju na nacionalnoj razini kod obnove licencnih ugovora
- Rezultati istraživanja
 - Dostupni na portalu konzorcija
 - Informacije putem elektroničke pošte
 - Informacije putem mrežnog biltena
- Različite vrste informacija ovisno o ciljanoj skupini
 - Popis članova Upravnog odbora
 - Knjižničari
 - Znanstvenici/istraživači

Primjer upitnika za krajnje korisnike:

I. OPĆENITA PITANJA

1. Dob
2. Znanstveni status
3. Institucija
4. Znanstveno područje

II. SPECIFIČNA PITANJA

1. Inačica časopisa
 - 1.1. Tiskani – elektronički časopisi
 - 1.2. Spremnost da se otkáže tiskana inačica
 - 1.2.1. Da, zašto?
 - 1.2.2. Ne, zašto?
2. Općenito korištenje e-izvora
 - 2.1. Korištenje e-izvora u usporedbi sa tiskanim (usporedba po pojedinim znanstvenim disciplinama)
 - 2.1.1. Elektronički izvori više od tiskanih
 - 2.1.2. Podjednako
 - 2.1.3. Tiskani izvori više od elektroničkih
 - 2.2. Koliko se često koristite e-izvorima
 - 2.2.1. Dnevno
 - 2.2.2. Više puta tjedno
 - 2.2.3. Jednom tjedno
 - 2.2.4. Nekoliko puta mjesečno
 - 2.2.5. Vrlo rijetko

3. Specifično korištenje e-izvora
 - 3.1. Važnost e-izvora
 - 3.1.1. Baze podataka (izabrati s liste dostupnih baza podataka)
 - 3.1.2. Kolekcije e-časopisa (izabrati s liste dostupnih e-časopisa)
 - 3.1.3. e-knjige (izabrati s liste dostupnih e-knjiga)
 - 3.1.4. Drugi e-izvori
 - 3.2. U koju svrhu koristite e-izvore
 - 3.2.1. Izrade seminara
 - 3.2.2. Izrade diplomskog/magistarskog rada/disertacije
 - 3.2.3. Istraživanje/rada na projektu
 - 3.3. Navedite e-izvor kojim
 - 3.3.1. najčešće pristupate
 - 3.3.2. nemate pristupa a željeli biste
4. Imate li kakvih pitanja/komentara/prijedloga?

Primjer upitnika za knjižničare:

1. Osnovne smjernice
2. Općenita pitanja o
 - Sveučilištu
 - Fakultetu ili institutu
 - Knjižničnoj sigli
 - Adresi etc.
 - Elektronička pošta, osoba za kontakt
3. Kojem znanstvenom području izvori pripadaju
 - 6 znanstvenih područja i umjetničko područje
 - multidisciplinarni
4. Kako pristupate e-izvorima
 - 4.1. Ime izvora
 - 4.1.1. putem IP: DA ili NE
 - 4.1.2. putem korisničkog imena i zaporke: DA ili NE
 - 4.1.3. probni pristup: DA ili NE
 - 4.1.4. otvoreni pristup: DA ili NE
5. Poznavanje licencnog ugovora
 - DA ili NE
6. Potrebe za edukacijom
 - 6.1. DA ili NE
 - 6.2. Edukacija knjižničara

Alisa Martek

RADIONICA br. 2: Integrirani knjižnični sustavi

(Integrated Library Systems) – Annu Jauhiainen, National Library of Finland, 21.-24. studenoga 2005.g., Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Od 21. do 24. studenog 2005. godine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu održana je druga iz niza radionica u sklopu Tempus SCM projekta *Model izgradnje knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu*. Radionicu pod nazivom *Integrated Library Systems* održala je gospođa Annu Jauhiainen iz Knjižnice Sveučilišta u Helsinkiju (*Helsinki University Library, Helsinki database services*).

Središnje teme radionice bile su:

- suradnja na sveučilišnoj i nacionalnoj razini,
- integrirani knjižnični sustavi,
- implementacija integriranog knjižničkog sustava.

Radionica je započela SWOT analizom odnosno procjenom prednosti, nedostataka, mogućnosti i prijetnji sadašnjeg stanja sveučilišnog knjižničkog sustava u Hrvatskoj.

Kao važan element organizacije suradnje na sveučilišnoj i nacionalnoj razini istaknuti su konzorciji. Sudionici radionice detaljno su se upoznali s pojmom konzorcija, vrstama konzorcija, načinom organizacije, zadaćama, prednostima koje suradnja institucijama članicama konzorcija donosi, te razlozima zbog kojih su knjižnični konzorciji danas neophodni. Kao primjer prikazana je suradnja finskih knjižnica koje čine mrežu sačinjenu od četiri knjižnična sektora – sveučilišnih, politehničkih, narodnih i specijalnih knjižnica. Navedena su i tri postojeća finska konzorcija, a posebna je pažnja posvećena projektima *Linnea2* i *Helka*.

Rad na integriranom knjižničnom sustavu u Finskoj započeo je osamdesetih godina prošloga stoljeća, a suradnja u mreži *Linnea* (*Library Information Network for Academic Libraries*) započela je devedesetih godina okupljanjem devetnaest lokalnih baza podataka u skupne kataloge. Nakon desetak godina neformalne suradnje formiran je *Linnea2* konzorcij koji nastavlja s radom u istom smjeru, ali s višeg formalnog položaja. Konzorcij čine dvadeset i dvije knjižnice punopravne članice (među njima je dvadeset sveučilišnih) te nekoliko kasnije pridruženih članica. Detaljno je pojašnjena organizacijska struktura i funkcionalnost konzorcija. Ovaj je konzorcij, nakon dugotrajnog postupka odabira, 2000. godine potpisao ugovor s tvrtkom *Endeavor* o kupnji integriranog knjižničkog sustava *Voyager*.

Suradnja na razini sveučilišta prikazana je primjerom baze podataka *Helka* koja nastaje suradnjom svih knjižnica Sveučilišta u Helsinkiju, Nacionalne knjižnice te nekoliko specijalnih knjižnica.

Prikaz organizacije i funkcionalnosti projekata *Linnea2* i *Helka* poslužio je kao temelj za sljedeći zadatak sudionika ove radionice – prijedlog organizacije suradnje knjižnica članica Sveučilištu u Zagrebu i na nacionalnoj razini.

Ključna tema radionice bila je primjena integriranog knjižničkog sustava u praksi. Nakon prikaza općenitih karakteristika rada u takvom sustavu i primjera iz Finske, sudionici radionice trebali su promisliti i opisati promjene koje primjena integriranog

knjižničnog sustava u knjižnično poslovanje donosi, s posebnim osvrtom na nabavu, katalogizaciju, posudbu i međuknjižničnu posudbu.

Treći dan radionice bio je posvećen stvarnoj implementaciji integriranog knjižničnog sustava *Voyager* u Finskoj. Opisane su sve faze tog projekta, od početne evaluacije knjižnica, tržišta, ponuda, hardverskih i softverskih zahtjeva, preko pregovora o ugovoru, osmišljavanja arhitekture mreže, organizacije baza podataka do implementacije u knjižnicama. Kao središnja pitanja implementacije istaknuta su:

- konverzija zapisa (što konvertirati, tko to radi)
- pažljivo planiranje
- edukacija
- testiranje, testiranje, testiranje...
- suradnja i komunikacija svih partnera
- koordinacija.

Posljednji zadaci sudionika radionice bili su osmišljavanje arhitekture mreže knjižnica u Hrvatskoj, s brojem i rasporedom servera i baza podataka, te izrada plana implementacije integriranog knjižničnog sustava *Voyager* u Hrvatskoj.

Radionica je prema procjeni sudionika bila izuzetno uspješna. Kombinacija objašnjenja teorijskih postavki i prikaza praktičnih rješenja na konkretnim primjerima od strane voditeljice Annu Jauhiainen, sudionicima radionice približila je probleme i načine suradnje na sveučilišnoj i nacionalnoj razini te organizacijske aspekte implementacije integriranog knjižničnog sustava. Dokaz tome je i činjenica da su mnoga rješenja nastala radom na zadanim vježbama iskorištena u završnim dokumentima pojedinih radnih skupina Tempus SCM projekta.

Lea Pulišelić

RADIONICA br. 3: Danski knjižnični sustav – knjižnica s dvojnog funkcijom

(Danish Library System) – Henrik Dupont (Kraljevska knjižnica-Royal library, Kopenhagen), 19.-21. travnja 2006., Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Od 19. do 21. travnja 2005. g. održana je treća radionica u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici iz TEMPUS projekta *Model izgradnje knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu*. Radionicu je vodio voditelj Zbirke karata iz Kraljevske knjižnice (Koengelige Bibliothek – Nacionalne knjižnice iz Kopenhagena).

Radionicom su obuhvaćene :

- Danski knjižnični sustav
- Kraljevska knjižnica kao nacionalna knjižnica i Kraljevska knjižnica kao sveučilišna knjižnica
- posebne zbirke i digitalizacija građe iz posebnih zbirki
- zaštita knjižnične građe.

U uvodnim izlaganjima opisana je struktura danskog knjižničkog sustava, te zadaće svakog od sudionika (Uprava za knjižnice- Danish National Library Authority), zatim Dansko knjižničarsko društvo, osnovano 1905. godine. Osamdesetih, narodne knjižnice su automatizirale svoje poslovanje, a od početka su same birale vlastiti knjižnični sustav. DNLA je odgovoran za nacionalnu bibliografiju, razvoj knjižničarstva, posudbeno pravo, prikupljanje statistike te savjetodavne aktivnosti za vladu. Knjižničarski sustav karakterizira vrlo visok stupanj suradnje ili integracije posebno između malih i velikih lokalnih zajednica. Kraljevska knjižnica u Kopenhagenu, je nacionalna knjižnica Danske, a svoju zbirku temelji na obveznom primjerku kojeg prima još od 1697.g.

Godine 1997. donesen je *Zakon o obveznom primjerku* kojim obvezan primjerek obuhvaća i nove medije. Sve veće znanstvene knjižnice sudjeluju u međuknjižničnoj posudbi prema *Zakonu o knjižničnim uslugama*, usvojenom 2000.g., a preduvjet je za dobivanje financijske potpore od države. Visokoškolske knjižnice su integrirane u matične institucije, a financira ih država. Nacionalna strategija za taj sektor je razvoj Danske elektroničke znanstvene knjižnice (Danish Electronic Research Library) kao kooperativni proizvod koji sadržava opće elektroničke knjižnične izvore, pristup katalozima, predmetne pristupnike (gateways) i licencirane elektroničke izvore, a pristup je na : [http:// www.deff.dk](http://www.deff.dk). Danskom elektroničkom znanstvenom knjižnicom upravlja Upravni odbor, sekretarijat, a financira se posebnim sredstvima putem DNLA. Planira se da DEF. osnovan 1997.g., postane trajna organizacija zadužena za kooperaciju i licenciranje. DEF-ov Z39,50 portal sadrži sve knjižnične kataloge, mrežne izvore, pristup licenciranim bazama podatka s cjelovitim tekstovima, pretežito časopisima. DEF je također odgovoran za različite projekte koji uključuju i digitalizaciju važnih danskih časopisa i djelima namijenjenim znanosti.

Kralježnicu knjižničkog sustava u Danskoj tvori baza podataka DanBib, koja sadrži sve zapise svih knjižnica <http://www.library.dk>, a i omogućuje posudbu svakom građaninu, narudžbu građe u bilo koju knjižnicu u Danskoj prema izboru korisnika.

Sudjelovanje u međuknjižničnoj posudbi je besplatno, a odvija se u 16 županijskih knjižnica, glavna posudbena knjižnica je Državna i sveučilišna knjižnica u Århusu, zatim Danska knjižnica za slijepe. Dva obvezna primjerka su okosnica posudbe, jedan muzejski primjerak pohranjuje se u Kopenhagenu, a drugi u Državnoj i sveučilišnoj knjižnici u Århusu. Elektroničkoj građi se može pristupiti samo u dvije deponitne knjižnice (<http://netarkivet.dk>). Pobiranje (harvesting) elektroničkih izvora s nacionalnom .dk domenom, započelo je u srpnju 2005.g.

Na portalu koji se još razvija, nalazi se i mogućnost *Ask a Librarian* usluga i chat na 14 jezika.

Radionica posvećena danskom knjižničnom sustavu završila je posebnim pitanjima GIS-a, kao zemljopisnog informacijskog sustava za pronalaženje informacija i pitanjima digitalizacije koja se provodi u Kraljevskoj knjižnici u Kopenhagenu.

Marina Mihalić

RADIONICA br. 4: Procjena projektnih prijedloga

(The Evaluation od Project Solutions) – dr. Elmar Mittler (Zemaljska i Sveučilišna knjižnica u Goettingenu, 17.-18. srpnja 2006., Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Dr. Mittler, ravnatelj Sveučilišne knjižnice u Goettingenu, predstavnik jednog od tri međunarodna partnera na našem TEMPUS projektu, održao je 17. i 18. srpnja 2006. godine, u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu radionicu pod nazivom *The evaluation of project solutions*.

U prvom dijelu radionice dr. Mittler je predstavio knjižnični sustav Sveučilišta u Goettingenu, kako bi se lakše mogao uspoređivati s našim prijedlogom modela knjižničkog sustava. Drugi dio radionice bio je predstavljanje dosadašnjeg rada i prijedloga pojedinih radnih skupina u okviru Tempus projekta. Na radionici se aktivno raspravljalo i razmjenjivala su se mišljenja, kako za vrijeme predstavljanja tako i nakon obrazlaganja prijedloga i rješenja pojedinih radnih skupina.

U ostvarivanju knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu, iskustva knjižničkog modela Sveučilišta u Goettingenu mogla bi biti primjerena u sljedećim segmentima:

- Dobar primjer sustavne izgradnje i razvoja knjižničnih zbirki, naročito s aspekta nove paradigme nabave i korištenja svih vrsta elektroničkih izvora (časopisi, monografije, e-institucionalni repozitoriji i sl.). Dr. Mittler naveo je primjer praćenja i mjerenja korištenosti zbirki, međuknjižnične posudbe, kao i studije korisnika čime se dobivaju polazišta za razvoj knjižničnih zbirki i usluga. Kao poseban primjer naveo je upravljanje knjižničnim konzorcijem za elektroničke časopise i načine osiguravanja pristupa: nacionalna licenca, *pay-per-view* i slobodni pristup (*free access*).
- Budući da knjižnični sustav Sveučilišta u Goettingenu funkcionira kao cjelina od kraja II svjetskog rata, ne postoji problem kooperativne katalogizacije i problem integriranog knjižničkog softvera, koji je nama osnova knjižničkog sustava. Poslove koje obavljaju službe koje bi odgovarale našoj radnoj grupi Obrada, bave se organiziranjem uzajamnog kataloga koji obrađuje mrežne stranice, arhiviranjem sive literature i organiziranjem elektroničkih institucionalnih repozitorija, fakulteta i instituta odnosno sveučilišta kao cjeline.
- Jedan od konkretnih prijedloga našem knjižničnom sustavu je da pojedine radne skupine zajedničkim radom predlažu projekte za izgradnju virtualnih zbirki elektroničkih dokumenata, koje bi sadržavale sve relevantne izvore literature potrebne našim korisnicima, znanstvenicima i studentima. Takve zbirke bi osim komercijalnih elektroničkih izvora (časopisa i monografija) trebale sadržavati i časopise iz slobodnog pristupa, nacionalne časopise, polupublikacije (zbornike radova s konferencija, magistarske i doktorske radove i sl.) te udžbeničku literaturu.
- Prema dr. Mittleru budućnost sveučilišnih i znanstvenih knjižnica je sve više okrenutost uslugama koje knjižnica nudi krajnjem korisniku. Da bi knjižnica krajnjem korisniku ostala prepoznatljiva i bila nezaobilazno mjesto u rješavanju njegovih informacijskih problema, sveučilišna, znanstvene odnosno fakultetske knjižnice u sustavu, trebaju se prilagođavati zahtjevima svojih korisnika. Navedeni poslovi zahtijevaju trajnu izobrazbu knjižničkog osoblja, naročito na području novih informacijskih tehnologija.
- Razvojne aktivnosti unutar knjižničkog sustava vezane su uz sve ključne knjižnične usluge, s naglaskom na prijedlozima projekta na međunarodnoj razini.

Maja Jokić

KAZALO SADRŽAJA

PREDGOVOR

IZVRŠNI SAŽETAK

Poglavlje 1. – NABAVA

1. 1. UVOD.....	10
1. 2. FAZE PROJEKTA.....	10
1. 3. CILJ I SVRHA	11
1. 4. IZLAGANJE PROBLEMATIKE	12
1.4.1. Koordinacija nabave	12
1.4.2. Oblici neformalne «konzorcijalne» nabave	13
1.4.3. Prema e-Sveučilištu.....	14
1.4.4. Od nacionalnog do međunarodnog modela konzorcija.....	15
1. 5. SVEUČILIŠNI KNJIŽNIČNI SUSTAV (SKS) – ČLANICE	15
<i>Shema 1.1: SKS (Sveučilišni knjižnični sustav Sveučilišta u Zagrebu) - članice</i>	16
<i>Shema 1.2: Sveučilišni knjižnični sustav / aspekt nabave – upravljanje, financiranje i povezanost članica u sustavu</i>	18
1. 6. NAČELA NABAVNE POLITIKE I IZGRADNJE ZBIRKI: NACIONALNA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA I ČLANICE SUSTAVA	19

1. 7. ULOGA I ZADAĆE KNJIŽNICA U SUSTAVU	21
<i>Shema 1.3: Pregled fondova / zbirki i način izgradnje</i>	<i>22</i>
1.8. KONZORCIJ HRVATSKIH AKADEMSKIH KNJIŽNICA – INICIJATIVA ZA OSNIVANJE	23
<i>Shema 1.4: Nacionalni konzorcij za nabavu e-izvora – organizacija i zadaće</i>	<i>24</i>
<i>Shema 1.5: Redoslijed postupaka kod koordinacije nabave e-izvora</i>	<i>25</i>
1.9. SMJERNICE I PREPORUKE	26
1.10. FAZE REALIZACIJE S TERMINSKIM PLANOM ...	26
1.11. LITERATURA	27
1.11. PRILOZI	29
<i>Prilog 1.1: Preporuke i smjernice za izgradnju i razvoj Zbirki</i>	<i>29</i>
<i>Prilog 1.2: Minimalni uvjeti kod licenciranja e-izvora informacija...</i>	<i>30</i>
<i>Prilog 1.3: Vremenski slijed pri licenciranju</i>	<i>30</i>

Poglavlje 2. – SKUPNI KATALOG, KOOPERATIVNA OBRADA FONDOVA I IZRADBA BIBLIOGRAFIJA

2. 1. UVOD.....	36
2. 2. IZLAGANJE PROBLEMATIKE – STANJE	37
2. 3. STRUKTURA SUSTAVA ZA OBRADU.....	38
<i>Shema 2.1. Baza podataka knjižničkog sustava Sveučilišta u Zagrebu</i>	<i>38</i>
<i>Shema 2.2. Skupni katalog sveučilišnog knjižničkog sustava Hrvatske - način rada</i>	<i>39</i>
<i>Shema 2.3. Povezanost zapisa u bazama podataka</i>	<i>40</i>

2. 4. SKUPNI KATALOG	41
2.4.1. Normativne baze	42
2.4.2. Rad u sustavu	44
<i>Shema 2.4. Postupci u katalogizaciji</i>	<i>45</i>
2. 5. BIBLIOGRAFIJE	45
2. 6. STRUČNI NADZOR	48
2. 7. STRUČNA TERMINOLOGIJA.....	49
2. 8. PREPORUKE	49
2. 9. FAZE REALIZACIJE S TERMINSKIM PLANOM	50
2.10. LITERATURA	51
2.11. PRILOZI	52
<i>Prilog 2.1. Analiza fondova i programske opreme u fakultetskim i institutskim knjižnicama Sveučilišta u Zagrebu</i>	<i>52</i>
<i>Prilog 2.2. Temeljni alati za rad</i>	<i>56</i>
<i>Prilog 2.3. Minimalna razina opisa za omeđene i serijske publikacije i minimalna razina opisa za pregledne zapise</i>	<i>61</i>
<i>Prilog 2.4. Prijedlog elemenata sučelja Skupnog kataloga.....</i>	<i>62</i>

Poglavlje 3. – USLUGE

3.1. UVOD	68
3.2. IZLAGANJE PROBLEMATIKE I ANALIZA STANJA.....	70
3.3. KORISNICI SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA	70
3.3.1. Definicija pojma.....	71
3.3.2. Kategorije korisnika	71

3. 4. PROIZVODI I USLUGE SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA	72
3. 5. PORTAL SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA	73
<i>Shema 3.1. Proizvodi i usluge na Portalu – obrazac kooperacije i koordinacije.....</i>	<i>73</i>
3. 6. EDUKACIJA KORISNIKA.....	75
3. 7. EDUKACIJA KNJIŽNIČARA	75
3. 8. POSUDBA I JEDINSTVENA POSUDBA	75
<i>Shema 3.2. : Pretraživanje i jedinstvena posudba</i>	<i>76</i>
3. 9. MEĐUKNJIŽNIČNA POSUDBA I DOSTAVA DOKUMENATA KAO MOGUĆNOST ZAJEDNIČKOG KORIŠTENJA FONDOVA - (RESOURCE SHARING)	77
<i>Shema 3.3.: Prikaz najučestalijeg i najjednostavnijeg modela međuknjižnične posudbe</i>	<i>77</i>
<i>Shema 3.4.: 1. Prikaz modela jedinstvene posudbe-a) kao zajedničko korištenje fondova knjižnica u sustavu, tzv. «resource sharing», prema modelu kao međuknjižnična posudba (knjižnica – knjižnici)</i>	<i>79</i>
<i>Shema 3.5.: Prikaz 2. modela jedinstvene posudbe</i>	<i>79</i>
3.10. NACIONALNI MODEL MEĐUKNJIŽNIČNE POSUDBE	80
<i>Shema 3.6. Prikaz Sveučilišnog knjižničkog sustava unutar nacionalnog modela međuknjižnične posudbe</i>	<i>81</i>
3.11. MODEL MEĐUNARODNE MEĐUKNJIŽNIČNE POSUDBE	82
<i>Slika 3.7. Model međuknjižnične posudbe.....</i>	<i>83</i>
3.12. PRIKUPLJANJE PODATAKA, IZVJEŠTAVANJE I ISTRAŽIVANJA - (Benchmarking proizvoda, usluga i istraživanja potreba i zadovoljstva korisnika na razini sustava.....	83

3.13. PREPORUKE I SMJERNICE	84
3.14. POZICIONIRANJE VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA U BUDUĆNOSTI	85
3.15. FAZE REALIZACIJE S TERMINSKIM PLANOM ...	85
3.16. LITERATURA	86
3.17. PRILOZI	88
<i>Prilog 3.1. Prijedlog strukture Općeg akta o uvjetima poslovanja, uslugama i korištenju građe, posudbe i međuknjižnične posudbe</i>	<i>88</i>
<i>Prilog 3.2. Organizacija/koordinacija PORTALA virtualnog nacionalnog knjižničkog sustava</i>	<i>89</i>
<i>Prilog 3.3. Portal – sadržajne cjeline</i>	<i>90</i>
<i>Prilog 3.4. Struktura Pravilnika za međuknjižničnu posudbu u Republici Hrvatskoj.....</i>	<i>90</i>
<i>Prilog 3.5. Anketni upitnik za posudbu i međuknjižničnu posudbu.....</i>	<i>91</i>
<i>Prilog 3.6. Rezultati ankete</i>	<i>95</i>
<i>Prilog 3.7. Međunarodna međuknjižnična posudba</i>	<i>96</i>

Poglavlje 4. – ZAŠTITA

4. 1. UVOD.....	100
4. 2. IZLAGANJE PROBLEMATIKE	101
4. 3. METODE ZAŠTITE	101
4.3.1. Preventivna zaštita.....	102
4.3.2. Kurativna zaštita.....	104
4.3.3. Zajednički repozitorij	105
4. 4. ULOGA KNJIŽNICA U SUSTAVU	106
4. 5. SMJERNICE	107
4. 6. LITERATURA	109

4. 7. PRILOZI	109
<i>Prilog 4.1. Prikaz poslova zaštite knjižnične građe</i>	110
<i>Prilog 4.2. Model repozitarne knjižnice</i>	111
<i>Prilog 4.3. Mogući Model osnivanja repozitarnih knjižnica za pojedina znanstvena područja</i>	111
<i>Prilog 4.4. Anketni upitnik</i>	112
<i>Prilog 4.5 Analiza ankete o veličini i stanju knjižničkog fonda i opremljenosti knjižnica Sveučilišta u Zagrebu.</i>	114

Poglavlje 5. – RAZVOJ

5. 1. UVOD.....	118
5. 2. PROBLEMATIKA.....	118
5. 3. ORGANIZACIJA SVEUČILIŠNIH KNJIŽNIČNIH SUSTAVA NA NACIONALNOJ RAZINI	119
<i>Shema 5.1. Model suradnje sveučilišnih knjižničkih sustava na nacionalnoj i međunarodnoj razini</i>	119
5.4. ORGANIZACIJA SVEUČILIŠNOG KNJIŽNIČNOG SUSTAVA U ZAGREBU	120
<i>Shema 5.2. Organizacija SKSuZ</i>	120
5.5. SMJERNICE	121

Poglavlje 6. – SAŽECI RADIONICA

<i>RADIONICA br. 1: Organizacija suradnje u mreži nacionalnih knjižnica ...</i>	124
<i>RADIONICA br. 2: Integrirani knjižnični sustavi</i>	128
<i>RADIONICA br. 3: Danski knjižnični sustav – knjižnica s dvojnog funkcijom.....</i>	130
<i>RADIONICA br. 4: Procjena projektnih prijedloga</i>	132

